

2016

Chudoba a sociálne vylúčenie starších osôb na Slovensku

Fórum pre pomoc starším
Slovenské národné stredisko pre ľudské práva

CHUDOBA A SOCIÁLNE VYLÚČENIE STARŠÍCH OSÔB NA SLOVENSKU

Bratislava, 2016

Analýza údajov, technická úprava, obálka:

Natália Juráková

Text neprešiel jazykovou úpravou

©Slovenské národné stredisko pre ľudské práva, Fórum pre pomoc starším

2016

ISBN 978-80-89016-87-7

Zoznam skratiek

Antidiskriminačný zákon – Zákon č. 365/2004 Z. z. o rovnakom zaobchádzaní v niektorých oblastiach a o ochrane pred diskrimináciou a o zmene a doplnení niektorých zákonov (antidiskriminačný zákon)

Fórum – Fórum pre pomoc starším

Stredisko – Slovenské národné stredisko pre ľudské práva

Obsah

Úvodné slovo.....	8
Teoretický rámec	10
1 Metodológia	12
1.1 Metódy zberu údajov	12
1.1.1 Tlačený dotazník.....	12
1.2 Ciele a formulácia hypotéz výskumu	12
1.2.1 Ciele výskumu	12
1.2.2 Hypotézy výskumu	13
1.3 Metódy výberu respondentov a respondentiek a cieľová skupina.....	13
1.4 Metodika výskumu	14
1.5 Priebeh výskumu	15
2 Charakteristika výskumnej vzorky	17
2.1 Pohlavie osôb zúčastnených na výskume	17
2.2 Vek osôb zúčastnených na výskume	17
2.3 Bydlisko.....	18
2.4 Vzdelanie respondentov a respondentiek	19
2.5 Zdravotný stav	19
2.6 Bývanie, domácnosť	20
3 Vyhodnotenie výsledkov	23
3.1 Finančné možnosti seniorov a senioriek.....	23
3.1.1 Príjmy a výdavky	23
3.1.2 Mesačné náklady na život.....	26
3.1.3 Rozdielnosť nákladov na život seniora v roku 2008 a 2016.....	29
3.2 Vnímanie chudoby.....	39
3.2.1 Objektívne ukazovatele.....	39

3.2.2	Subjektívne ukazovatele	41
3.3	Spoločenský život, kultúrne podujatia stretnutia s priateľmi	46
3.3.1	Prístup k tovarom a službám.....	49
3.3.2	Prístup zamestnaniu a vzdelaniu.....	53
3.3.3	Vnímanie diskriminácie	59
	Diskusia, záver	74
	Zoznam obrázkov a grafov.....	79
	Zoznam tabuliek	80
	Zoznam príloh	82

Fórum pre pomoc starším

Fórum pre pomoc starším je národná sieť, ktorá sa zaoberá postavením, potrebami a problémami staršej generácie na Slovensku, ochranou práv a vytvorením podmienok na zamedzenie diskriminácie, sociálneho vylúčenia starších a zabezpečenie kvality, dôstojného a plnohodnotného života tejto najpočetnejšej skupiny občanov. Spolupracuje s viac ako 450 organizáciami, klubmi seniorov na Slovensku. Je členom významných medzinárodných sietí AGE – Platform Europe v Bruseli, ktorá je najväčšou sieťou seniorských organizácií v EU a spolupracuje s EK, EP a inými európskymi a svetovými organizáciami na presadzovanie práv a lepšieho postavenia starších. Spolupracujeme aj s ďalšími významnými európskymi organizáciami, ako HELP the AGED v Londýne. Pracuje v expertných skupinách zložené so zástupcov seniorských organizácií, ktoré sa zaoberajú problematikou starších ľudí v členských krajinách EU a ktoré pripravujú dôležité materiály a podklady pre európske a svetové inštitúcie. Naša organizácia vytvorila na Slovensku Parlament seniorov, kde aktívne zapája starších ľudí z celého Slovenska do diskusií a predkladanie návrhov a podnetov na zlepšenie postavenia starších, kvalitného a dôstojného života.

Slovenské národné stredisko pre ľudské práva

Slovenské národné stredisko plní funkciu národnej inštitúcie na ochranu a podporu ľudských práv (NHRI) a v roku 2004 sa stalo slovenským antidiskriminačným orgánom, t. j. pre posudzovanie dodržiavania zásady rovnakého zaobchádzania podľa antidiskriminačného zákona.

Na základe svojho mandátu Stredisko monitoruje a hodnotí dodržiavanie ľudských práv a zásady rovnakého zaobchádzania, zhromažďuje a poskytuje informácie o rasizme, xenofóbii a antisemitizme v Slovenskej republike, uskutočňuje výskumy a prieskumy na poskytovanie údajov oblasti ľudských práv a základných slobôd, zhromažďuje a šíri informácie v tejto oblasti.

V rámci poskytovania právnych služieb Stredisko vydáva odborné stanoviská vo veciach diskriminácie, zastupuje účastníkov v konaní vo veciach porušenia zásady rovnakého zaobchádzania, zabezpečuje právnu pomoc obetiam diskriminácie a prejavov intolerancie, má právo požiadať súdy, prokuratúru, iné štátne orgány, orgány územnej samosprávy, orgány záujmovej samosprávy a iné inštitúcie o poskytnutie informácií o dodržiavaní ľudských práv.

Stredisko taktiež pripravuje vzdelávacie aktivity, podieľa sa na informačných kampaniach s cieľom zvyšovania tolerance spoločnosti a poskytuje knižničné služby.

Úvodné slovo

Prečo tento prieskum?

V roku 2014 sa uskutočnila medzinárodná konferencia v Paríži, ktorá sa zaoberala postavením starších, ich príjmov a výdavkov, ktorej sa zúčastnilo aj Fórum. Na tejto konferencii bolo prezentované, že Slovensko je jediná krajina, ktorá neuviedla výdavky a náklady na život starších a vplyv príjmov na ich postavenie a chudobu. Tieto argumenty, prezentované na týchto podujatiach nás inšpirovali k tomu, aby sme opätovne zrealizovali prieskum, aký je skutočný stav a ako si naši seniori zabezpečujú svoje najzákladnejšie potreby. Cieľom bolo získanie týchto údajov, ale zároveň i porovnanie s prieskumom, ktorý sme realizovali v roku 2008 a porovnať, či došlo k zlepšeniu, alebo sa stav zhoršil. Samozrejme motiváciou bolo i to, že takýto údaj – aké výdavky majú starší skutočne nemáme a ťažko sa posudzuje postavenie starších len tým, že hovoríme o priemernom dôchodku, ktorý je v súčasnosti necelých 420 €, z toho vyplýva, že najväčšia skupina starších má dôchodok pod touto hranicou, čo potvrdzuje aj tento prieskum. Pochopiteľne do ankety sa málo zapájali starší, ktorých dôchodok je vyšší a postačuje na ich potreby, nakoľko nemajú záujem o spoločné stretnutia a aktivity v kluboch dôchodcov.

V rôznych správach EÚ sa konštatuje, že vzhľadom k demografickému vývoju a nízkym príjmom sú starší ľudia vystavení jednému z najväčších rizík medzi vekovými skupinami – riziku chudoby. Zažívajú sociálne vylúčenie, v spoločenskom živote sú obmedzení nízkymi príjmami, nedostatkom mobility, neúctou a zdravotnými problémami.

Starší majú rozdielny prístup k službám a nerovnaké podmienky pri zabezpečovaní svojich životných podmienok. Hlavne osamelí seniori a ženy sú najviac vystavení riziku chudoby.

Dôchodcovia majú všeobecne nižšie príjmy než pracujúci, na čo upozorňujú aj štatistiky a prieskumy z rôznych krajín EÚ. Z toho vyplýva, že demografické starnutie v mnohých členských štátoch bude znamenať, že v Európe vzrastie sociálne vylúčenie, nerovnosť v príjmoch a miera chudoby.

Hlavne v rizikových regiónoch rôzne kategórie starších ľudí – osamelo žijúcich, s určitým druhom postihnutia, bývajúcich v okrajových vidieckych oblastiach – sú ohrození chudobou a sociálnym vylúčením a títo si vzhľadom k nedostatku iných možností ubytovania – sociálnych bytov, nedostatku cenovo dostupných miest v sociálnych zariadeniach nemôžu dovoliť zabezpečiť potrebné služby. Neustále starší pociťujú nedostatok kvalitných

opatrovateľských služieb, ceny ktorých stúpajú a ktoré si v prípade nízkeho príjmu starší nemôžu dovoliť.

Nízke príjmy hlavne v rizikových regiónoch spôsobujú, že dochádza k tomu, že starší občania si hlavne v regiónoch východného a južného Slovenska nemôžu zabezpečiť služby a často ani zdravotnú starostlivosť, lieky, nakoľko poplatky za cestovné k lekárovi, či úhrady za lieky sú tak vysoké, že si ich nemôžu dovoliť. Starší na dedinách žijú v domoch, ktoré sú pre nich nákladné, lebo si vyžadujú vysoké náklady na energie, ale ktoré nemôžu opustiť z dôvodov, že nie sú možnosti ich predať a nemajú ani dostatok zdrojov zabezpečiť si iné bývanie. Skladba obyvateľstva v niektorých obciach, hlavne v rizikových regiónoch, je vekovo neproporčná, žijú tu prevažne starší ľudia, ktorí pomenovali túto situáciu ako neudržateľnú a nazvali tieto obce čakárňami na smrť, čo môžeme povedať, je alarmujúce pre všetkých a výzvou pre riešenie tejto situácie.

Cieľ a realizácia prieskumu

V spolupráci so Strediskom sme uskutočnili prieskum o chudobe starších občanov na Slovensku aj s cieľom porovnať výsledky s prieskumom z roku 2008.

Prieskum potvrdil naše doterajšie poznatky a výpovede starších, ktorí pociťujú, že sú ohrození chudobou. Vzhľadom k tomu, že počet starších občanov stúpa, je potrebné sa týmito otázkami vážne zaoberať. Podľa posledných informácií zo štatistik je známe, že populácia na Slovensku starne najrýchlejšie v EU a to si bude vyžadovať zvýšenú starostlivosť, potrebu kvalitných služieb, náklady na zdravotnú starostlivosť i bývanie.

Fórum bude realizovať ďalšie hĺbkové prieskumy v spolupráci so zahraničnými partnermi, so Slovenským národným strediskom pre ľudské práva, ako i s ďalšími subjektmi. Cieľom je poznať konkrétne údaje a názory starších, poznať ich problémy a spoločne hľadať východiská. Do tejto práce budeme aktívne zapájať starších občanov z rôznych regiónov Slovenska.

*Lubica Gálisová
prezidentka
Fóra pre pomoc starším*

Teoretický rámec

Starnutie obyvateľstva sa ukazuje ako jeden z dlhodobो pretrvávajúcích problémov. Priemerný vek ľudí na Slovensku sa postupne zvyšuje. Podľa dokumentu Slovenská republika v číslach 2016 vypracovaného Štatistickým úradom SR (Slovenská 2016), sa priemerný vek mužov od roku 2005, kedy bol na hranici 35,8 roka, zvýšil na 38,5 roka a priemerný vek ženy sa zvýšil z 39 rokov na 41,7 roka. Slovenské národné stredisko pre ľudské práva (ďalej len ako „Stredisko“) spolu s Fórum pre pomoc starším (ďalej len ako „Fórum“) zrealizovalo výskum zameraný na staršie osoby už v roku 2008. V tomto roku predstavovali z celkového počtu ľudí v Slovenskej republike, ľudia v poproduktívnom veku 12,1%, v roku 2016 už tento počet stúpol, ľudí v poproduktívnom veku je 14,5%.

Starnutie obyvateľstva so sebou prináša otázky, ako sa vysporiadať s chudobou, ktorá často ohrozuje práve skupinu starších ľudí. Ako bohatšie, tak aj chudobnejšie krajiny sú v súčasnosti vystavované veľkým demografickým zmenám, súvisiacim so starnúcim obyvateľstvom. V najbližších desaťročiach, sa populácia staršia ako 60 rokov v rozvinutých krajinách zdvojnásobí. V rozvojových krajinách sa dokonca predpokladá, že do roku 2050 sa populácia nad 60 rokov až strojnásobí. Tieto zmeny prinesú nové problémy týkajúce sa prerozdelenia prostriedkov, účasti v politickom a spoločenskom živote, sociálneho zabezpečenia a zdravotnej starostlivosti. Jednotlivé štáty, ktoré plnia funkciu ochrancov ľudských práv, budú čeliť výzvam spojeným s dodržiavaním ľudských práv v tomto novom demografickom prostredí (Martin 2015).

Čoraz častejšie sa v spoločnosti skloňuje pojem „ageizmus“. Pojem ageizmus môže byť definovaný ako forma diskriminácie a predsudkov voči starším ľuďom. Ageizmus znamená vekovú diskrimináciu a názor o nízkej hodnote a nekompetentnosti starších osôb (Aksen 2012). Vo vyššom veku sa ľudia neustále stretávajú s odmietavým postojom v rôznych oblastiach ľudského života. Odmietanie je časté najmä v pracovnej oblasti, kde zamestnávateľia uprednostňujú mladšie osoby. Jediným príjmom tak pre starších ľudí zostáva dôchodok, ktorého výška často nedokáže pokryť ani najzákladnejšie životné potreby. Staršie osoby sa tak neraz ocitnú na okraji chudoby, či dokonca spoločnosti.

Problematika chudoby starších ľudí a ich sociálneho vylúčenia bola predmetom viacerých výskumov. Jedným z nich bol aj výskum Chudoba a sociálne vylúčenie starších osôb zrealizovaný v roku 2008, Strediskom a Fórum. Tento výskum je predchodcom výskumu

Chudoba a sociálne vylúčenie starších osôb na Slovensku. Získané výsledky sú zapracované do aktuálneho výskumu a komparované so súčasným stavom.

Podľa dokumentu vypracovaného pracovnou skupinou EAPN, vydaného Slovenskou sieťou proti chudobe (Chudoba 2007), sú starší ľudia jednou z najrizikovejších skupín ohrozenia chudobou. Za najohrozenejšiu táto štúdia uvádza deti vo veku od 0-17 rokov, následne osamelých rodičov starajúcich sa o deti, u ktorých je riziko chudoby 33% a následne skupinu starších ľudí. U starších ľudí (nad 65 rokov), je riziko chudoby 19%, pričom viac ohrozené sú ženy.

Protichodný názor vyjadrila štúdia Štatistického úradu SR s názvom EU SILC Vývoj chudoby a životných podmienok v SR 2009-2014 (EU 2015). Podľa tohto dokumentu sú najohrozenejšie chudobou deti, následne mladí ľudia do 24 rokov a so zvyšujúcim sa vekom sa riziko ohrozenia chudobou znižuje a najnižšie je vo veku po 65 rokov.

Chudobou a sociálnym vylúčením starších sa zaoberal aj Oxford Institute of Ageing, ktorý skúmal túto otázku naprieč viacerými európskymi krajinami. Riziko ohrozenia chudobou podľa tohto výskumu veľmi závisí od konkrétnej krajiny. Kým v Írsku je ohrozenie starších ľudí chudobou veľmi výrazné, vo Francúzsku je takmer zanedbateľné. Miera chudoby ale nie je jediným faktorom, ktorý treba brať do úvahy. V krajinách s nízkou priemernou mzdou nie je situácia starších ľudí priaznivá, a to aj napriek tomu, že ich ekonomická situácia nie je veľmi odlišná od zvyšku spoločnosti (Hoff 2008).

Množstvo výskumov zaoberajúcich sa touto problematikou odzrkadľuje fakt, že ide o problém, ktorým sa treba hlbšie zaoberať a riešiť ho. Aj preto sa v roku 2008 Stredisko spolu s Fórum rozhodli, že zrealizujú výskumnú sondu do života starších ľudí na Slovensku a objasnia, aká je ich situácia v rozličných oblastiach života. Výskum priniesol veľmi zaujímavé výsledky. Po 8 rokoch sa Stredisko a Fórum opätovne dohodli na spolupráci, s cieľom zopakovať tento výskum a zistiť, ako sa situácia zmenila. V súčasnosti sa kladie čoraz väčší dôraz práve na aktívne starnutie, ktoré spočíva v nabádaní starších osôb do rôznych aktivít, vzdelávania a rozvíjania vedomostí. Čo sa zmenilo a či smerom k pozitívnym alebo negatívnym výsledkom bude predmetom tohto výskumu.

1 Metodológia

1.1 Metódy zberu údajov

Z výskumných metód sme pre náš výskum zvolili metódu tradičného dotazníka. Keďže distribúcia dotazníka prebiehala na stretnutiach so staršími občanmi organizovaných Fórom, bola táto forma zberu údajov najvhodnejšia. Tlačený dotazník je v súčasnosti menej preferovaný v porovnaní s elektronickým, a to najmä kvôli svojej neekonomickosti a zložitejšej distribúcii či následnej analýze. Pre účely tohto výskumu bolo ale využitie tlačeného dotazníka vhodnejšie, vzhľadom na nedostatok počítačov v niektorých miestnostiach, v ktorých prebiehal zber údajov.

1.1.1 Tlačený dotazník

„Aplikácia dotazníka v spoločenskovednom výskume spočíva v získavaní informácií od respondentov písomne, prostredníctvom otázok, ktoré sú v tlačenej podobe obsahom zvláštneho formulára“ (Ondrejko 2007). Dotazník podľa niektorých metodológov možno považovať za metódu, iní preferujú tvrdenie, že sa jedná o nástroj alebo techniku. Prikláňame sa k tvrdeniu, že dotazník je metóda a opierame tento fakt o tvrdenie Gavoru (2001 cit. podľa Jurík), ktorý považuje dotazník za výskumnú metódu a definuje ho ako spôsob kladenia otázok písomným spôsobom a následné získavanie písomných odpovedí.

Tlačený dotazník je v súčasnosti menej preferovaný, a to najmä kvôli svojej neekonomickosti a zložitejšej distribúcii. Pre účely tohto výskumu bolo ale využitie tlačeného dotazníka vhodnejšie, vzhľadom na nižšiu počítačovú gramotnosť niektorých seniorov/senioriek a nedostatok alebo absencia počítačov v miestnostiach, v ktorých prebiehal zber.

1.2 Ciele a formulácia hypotéz výskumu

1.2.1 Ciele výskumu

V počiatočnej fáze výskumu sme si určovali jeho smerovanie a ciele. Pri realizácii výskumu sme brali do úvahy fakt, že obdobný výskum bol realizovaný v roku 2008, a preto vtedajší cieľ bol prevzatý aj do súčasného výskumu. Vytýčený bol aj nový cieľ, ktorý vyplýval z možnosti porovnať vtedajšie a súčasné výsledky a zistiť, ako sa situácia za dané obdobie zmenila.

Hlavný cieľ:

Zistiť, či došlo k zlepšeniu situácie súvisiacej so sociálnym vylúčením starších osôb v porovnaní so situáciou v roku 2008.

Vedľajšie ciele:

- Zistiť, aký je skutočný stav sociálneho vylúčenia starších a ich príjmy a výdavky na najzákladnejšie životné potreby.
- Zistiť, či sa zlepšila finančná situácia starších osôb v porovnaní so situáciou v roku 2008.

1.2.2 Hypotézy výskumu

Ciele sa stali podkladom pre formuláciu hypotéz. Pre potreby výskumu sme si zadefinovali 5 hypotéz.

H1: Starší ľudia sa cítia byť ohrození chudobou viac ako v roku 2008.

H2: Staršie osoby majú väčší záujem zapájať sa do rôznorodých aktivít, v porovnaní s rokom 2008.

H3: Staršie osoby sa cítia byť znevýhodnené, v porovnaní s osobami ostatných vekových skupín.

H4: Príjmy starších osôb nie sú dostatočné na pokrytie najzákladnejších životných potrieb.

H5: Ohrozenie chudobou pociťujú najvýraznejšie respondenti a respondentky žijúci osamote.

1.3 Metódy výberu respondentov a respondentiek a cieľová skupina

Cieľovou skupinou výskumu bola skupina starších osôb, spravidla vo veku od 53 rokov. Pretože pojem „staršia osoba“ je relatívny, bolo potrebné určiť si, od akého veku budeme potenciálneho respondenta/ respondentku považovať za vhodného pre zaradenie do výskumu. Za najnižšiu vekovú hranicu pre zaradenia respondenta/respondentky do výskumu sme si zvolili vek 53 rokov. Tento vek je najnižší možný pre získanie dôchodku pre ľudí narodených po roku 1936, v prípade, že sa jedná o ženu s viac ako 5 deťmi. Keďže tento vek je v súčasnosti najnižší možný dôchodkový, pre zaradenie do výskumu sme ho určili ako minimálny. Maximálny vek pre výskum nebol určený.

Pri získavaní respondentov a respondentiek sa hľadelo aj na fakt, aby bola vzorka čo najrozmanitejšia, či už z hľadiska pohlavia, veku, alebo bydliska. Aj preto realizácia seminárov a workshopov, kde prebiehal zber údajov, boli realizované po celom Slovensku. Snažili sme sa aj o to, aby bola vzorka z hľadiska pohlavia čo najviac zodpovedajúca skutočnému stavu žien a mužov v Slovenskej republike. Len tak možno zistiť, ktoré z pohlaví zažíva väčší počet ohrozenia chudobou, či ktoré z pohlaví je v horšej finančnej alebo životnej situácii.

Osloviť základný súbor, všetkých ľudí v Slovenskej republike vo veku od 53 rokov by bolo v tomto prípade nemožné. Preto boli starší ľudia oslovovaní cez rôzne členské organizácie Fóra a kluby, kde sa združujú. Následne, po zrealizovaní určitého seminára či workshopu bol každý účastník vyzvaný k vyplneniu dotazníka. Dotazník bol rozdáný všetkým účastníkom, avšak nie každý ho vyplnil. Údaj udávajuci počet rozdáných dotazníkov k počtu zozbieraných dotazníkov nebol zaznamenaný a preto nemožno určiť reálnu návratnosť dotazníka. Celkový počet zozbieraných dotazníkov bol 838. Z tohto počtu boli následne vyradené nerelevantné dotazníky (v počte 52):

- dotazníky, v ktorých bola viac ako polovica chýbajúcich odpovedí (v prípade, že v dotazníku chýbal menší počet odpovedí, bol posudzovaný každý osobitne).

1.4 Metodika výskumu

Dotazníkovou formou sme zisťovali, aká je situácia v oblasti sociálnej exklúzie starších ľudí na Slovensku. Zameriavali sme sa na bežné výdavky a príjmy a z toho prameniace ohrozenie chudobou, spoločenské možnosti seniorov či diskrimináciu.

Dotazník bol pripravený v elektronickej podobe, následne vytlačený a respondentom a respondentkám bol poskytnutý v papierovej forme. Dotazník obsahoval celkom 35 otázok a bol anonymný. Podľa tematického rozdelenia dotazníka, môžeme jednotlivé otázky do 6 skupín.

- Faktografické údaje: skupina obsahovala 7 otázok zameraných na zisťovanie základných demografických údajov ako vek, pohlavie či najvyššie ukončené vzdelanie.
- Finančné možnosti: táto skupina otázok obsahuje otázky č. 8-11. Od seniorov sme zisťovali, aké sú ich príjmy, príjmy ich domácnosti a výdavky na jednotlivé položky.
- Vnímanie chudoby: otázky č. 12-15 riešili, ako vnímajú staršie osoby chudobu, či sa ňou cítia sami byť ohrozené a z akého dôvodu.

- Spoločenský život, kultúrne podujatia a stretnutia s priateľmi: skupina otázok č. 16, 17 a 18 zisťovali, či majú seniori záujem o spoločenský život a ako často sa zúčastňujú kultúrnych podujatí či stretnutí s priateľmi.
- Prístup k tovarom a službám: Najrozsiahlejšia skupina, zahŕňajúca otázky č. 19-32, sa zameriavala prístup starších ľudí k informáciám, tovarom a službám. Zisťovala, či majú starší ľudia pri získavaní tovarov a služieb rovnaké podmienky v porovnaní s ostatnými vekovými kategóriami a či majú rovnakú šancu získať zamestnanie alebo sa vzdelávať.
- Vnímanie diskriminácie: posledná skupina otázok zahŕňala dve otázky, zisťujúce, či sa respondenti a respondentky cítia byť diskriminovaní, a ak áno, tak v ktorej oblasti.

Posledná otázka slúžila na vpísanie pripomienok a návrhov k dotazníku, alebo všeobecne, k problematike, nemožno ju preto zaradiť do žiadnej z kategórií.

Z hľadiska typu otázok obsahuje dotazník 3 typy otázok:

27 zatvorených otázok s jednou možnosťou výberu

4 polouzavreté otázky s viacerými možnosťami výberu

4 otvorené otázky

1.5 *Priebeh výskumu*

Výskum vznikol ako spoločná aktivita Strediska a Fóra. Výskum s rovnakým zameraním bol týmito aktérmi zorganizovaný už v roku 2008. Zopakovať tento výskum sa javilo ako vhodné, keďže okrem hodnotných výsledkov týkajúcich sa situácie starších osôb na Slovensku je možné nadviazať na predošlý výskum a priniesť tak ešte komplexnejšie výsledky k problematike sociálneho vylúčenia starších osôb. Opakovanie výskumov zameraných na určitú problematiku umožňuje sledovať danú situáciu a určiť, či sa zmenila k lepšiemu, horšiemu, alebo zostala nezmenená. Obyvateľstvo starne a stúpa aj počet dôchodcov. Starnutie obyvateľstva so sebou prináša väčšiu potrebu zaoberať sa týmito otázkami. V súčasnosti sa kladie čoraz väčší dôraz práve na aktívne starnutie, ktoré spočíva v nabádaní starších osôb do rôznych aktivít, vzdelávania a rozvíjania vedomostí. Aj preto tento výskum možno považovať za sondu do života seniorov, ktorá objasní, ako sa zmenila situácia za posledných 8 rokov.

Po určení témy a dohode o spolupráci pripravilo Stredisko dotazník. Hlavným podkladom pre dotazník bol dotazník z roku 2008. Ten bol však pozmenený podľa aktuálnych potrieb, niektoré otázky boli preto konkretizované, pozmenené či pridané.

Ďalšou fázou bola distribúcia dotazníka k cieľovej skupine. Túto fázu zabezpečovalo Fórum. Fórum po prijatí zabezpečilo tlač dotazníka, aby mohol byť distribuovaný v papierovej podobe. Následne do spolupráce zapojilo rôzne členské organizácie a kluby a zrealizovalo distribúciu dotazníkov cez rôzne semináre a workshopy. Zber údajov bol zabezpečený zaškolenými anketármi z Fóra, ktorí boli respondentom a respondentkám k dispozícii aj v prípade, ak pre nich niektoré časti dotazníka boli nejasné. Zber údajov prebiehal od konca roka 2015 do mája 2016.

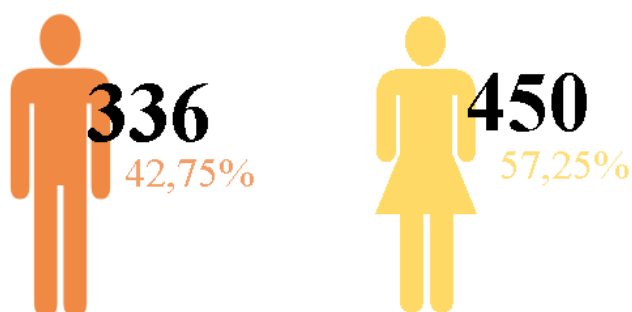
Po ukončení zberu údajov boli dotazníky doručené naspäť na Stredisko, kde boli nahraté do elektronickej podoby. Začiatkom júla 2016 Stredisko začalo s vyhodnocovaním a analýzou údajov. Vyhodnocovanie bolo ukončené v októbri 2016, údaje boli následne Strediskom interpretované a spracované do finálnej podoby.

2 Charakteristika výskumnej vzorky

Výskumu sa zúčastnilo celkovo 838 respondentov a respondentiek. **Po vylúčení nerelevantných odpovedí, hovoríme o celkovom počte zúčastnených 786.** Všetci respondenti a respondentky vyplňali dotazník v papierovej forme na stretnutiach, ktoré organizovalo Fórum. Na stretnutiach boli oslovení všetci prítomní, ktorým boli rozdane dotazníky. Následne sa papierové dotazníky nahrali do databázy, z ktorej boli vylúčené nerelevantné výsledky (respondenti a respondentky nespĺňajúce vekovú podmienku, nekompletné dotazníky).

2.1 Pohlavie osôb zúčastnených na výskume

Z celkového počtu 786 opýtaných, 336 predstavovali muži a 450 ženy. Na obrázkovom grafe môžeme vidieť percentuálne zastúpenie respondentov a respondentiek podľa pohlavia. Väčší počet žien vo výskumnej vzorke môže vyplývať z väčšieho počtu žien v obyvateľstve Slovenska celkovo (muži 48,8%; ženy 51,2%. (Slovenská 2016)), taktiež z väčšieho záujmu o podujatia organizované Fórum, či z väčšieho zastúpenia žien v rôznych dôchodcovských kluboch a združeniach.

Obrázok 1- Obrázkové zobrazenie pomeru pohlavia respondentov a respondentiek

2.2 Vek osôb zúčastnených na výskume

Pre zaradenie respondenta/ respondentky do výskumu bolo potrebné, aby ku dňu vyplňania výskumu dovŕšil vek minimálne 53 rokov. Za splnenia určitých podmienok bol totiž tento vek stanovený za minimálny dôchodkový, preto sme ho zvolili za minimálny vek pre zaradenie do výskumu. Najmladšia osoba zapojená do výskumu má 56 rokov, najstaršia zapojená do výskumu je vo veku 96 rokov. **Priemerný vek respondenta/ respondentky zapojeného do výskumu je 72,58 roka.** Jeden z respondentov/ respondentiek svoj vek

neuviedol. Napriek neuvedeniu veku sme sa rozhodli dotazník zohľadniť, keďže obsahoval komplexné odpovede.

Respondenti a respondentky vpisovali do dotazníka priamo svoj vek, aby sme s ich údajmi pre prípad potreby vedeli pracovať jednotlivo, vedeli určiť maximálny, minimálny či priemerný vek. Často však budeme pracovať s vekovými skupinami, resp. rozsahmi. Pre zrozumiteľnejšiu interpretáciu výsledkov sme si rozdelili respondentov a respondentky do 5 vekových skupín. Rozdelenie respondentov a respondentiek do jednotlivých vekových skupín je zobrazené v tabuľke č. 1.

Tabuľka 1- Vekové rozloženie respondentov a respondentiek

do 60 rokov		61-70 rokov		71-80 rokov		81-90 rokov		Nad 90 rokov		Neuvedené	
15		294		388		84		4		1	
♀	♂	♀	♂	♀	♂	♀	♂	♀	♂	♀	♂
10	5	193	101	203	185	41	43	3	1	0	1

2.3 Bydlisko

Vzhľadom na trvalé bydlisko respondentov a respondentiek, je ich zastúpenie v jednotlivých krajoch nasledovné:

Tabuľka 2- Bydlisko respondentov a respondentiek podľa kraja

Kraj	Počet odpovedí	%
Banskobystrický kraj	88	11,20%
Bratislavský kraj	74	9,41%
Košický kraj	82	10,43%
Nitriansky kraj	92	11,70%
Prešovský kraj	153	19,47%
Trenčiansky kraj	81	10,31%
Trnavský kraj	83	10,56%
Žilinský kraj	133	16,92%
Spolu	786	100%

Zastúpenie respondentov a respondentiek sa v jednotlivých krajoch sa pohybuje okolo 10%, výraznejšiu prevahu majú respondenti a respondentky z Prešovského a Žilinského kraja. Z uvedeného vyplýva, že najviac respondentov a respondentiek pochádza z Prešovského kraja, v celkovom počte 153. Respondenti a respondentky z Prešovského kraja tvoria z celkového počtu takmer 20%. Najmenšie zastúpenie mali respondenti a respondentky z Bratislavského kraja, v počte 74.

2.4 Vzdelanie respondentov a respondentiek

Čo sa týka vzdelania respondentov a respondentiek, najväčšie zastúpenie mali respondenti a respondentky so stredoškolským vzdelaním s maturitou, v počte 271, nasledujú respondenti a respondentky so stredoškolským vzdelaním bez maturity a respondenti a respondentky so základným vzdelaním. Najmenej respondentov a respondentiek malo ukončené vysokoškolské vzdelanie, konkrétne 143.

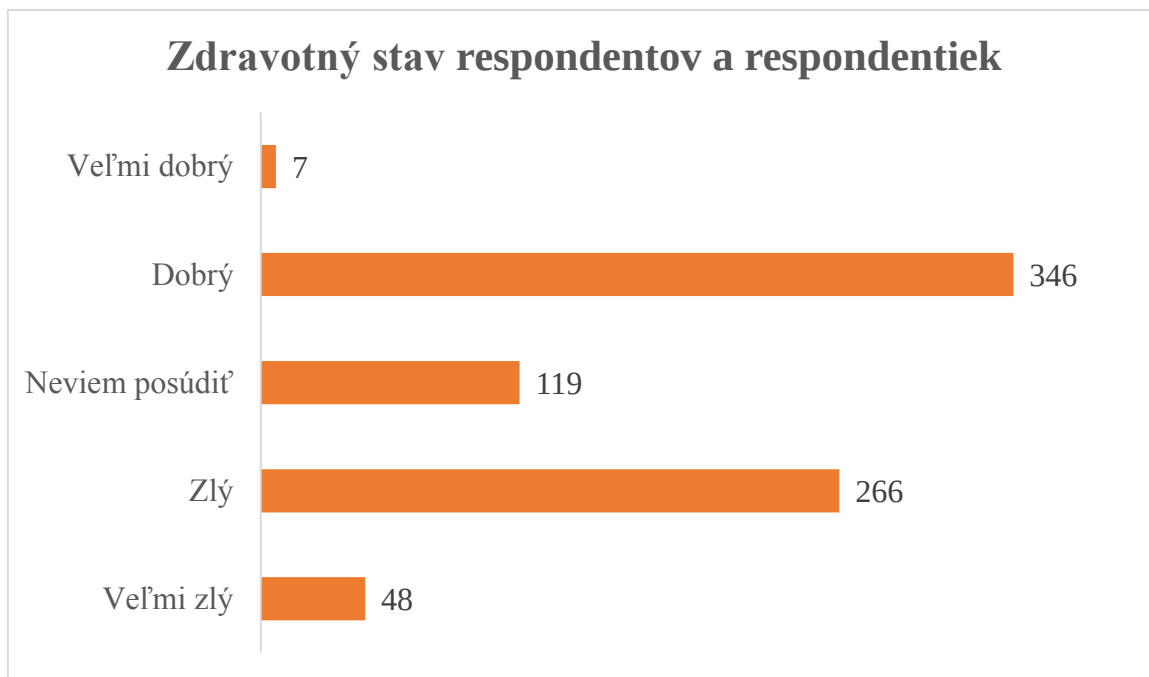
Tabuľka 3- Zloženie respondentov a respondentiek na základe najvyššieho dosiahnutého vzdelania

Najvyššie dosiahnuté vzdelanie	Počet odpovedí	%
Základné	156	19,85%
Stredoškolské bez maturity	216	27,48%
Stredoškolské s maturitou	271	34,48%
Vysokoškolské	143	18,19%
Spolu	786	100%

2.5 Zdravotný stav

V otázke č. 5 sme zisťovali, ako respondenti a respondentky hodnotia svoj zdravotný stav. Na jeho posúdenie mali k dispozícii škálu s odpoveďami od veľmi zlý po veľmi dobrý.

Najčastejšie označovali možnosť „dobrý“, ktorú zvolila takmer polovica respondentov a respondentiek, presne 44,06%. Najmenej krát bola označená možnosť veľmi dobrý, ktorú zvolilo len 7 respondentov/ respondentiek.

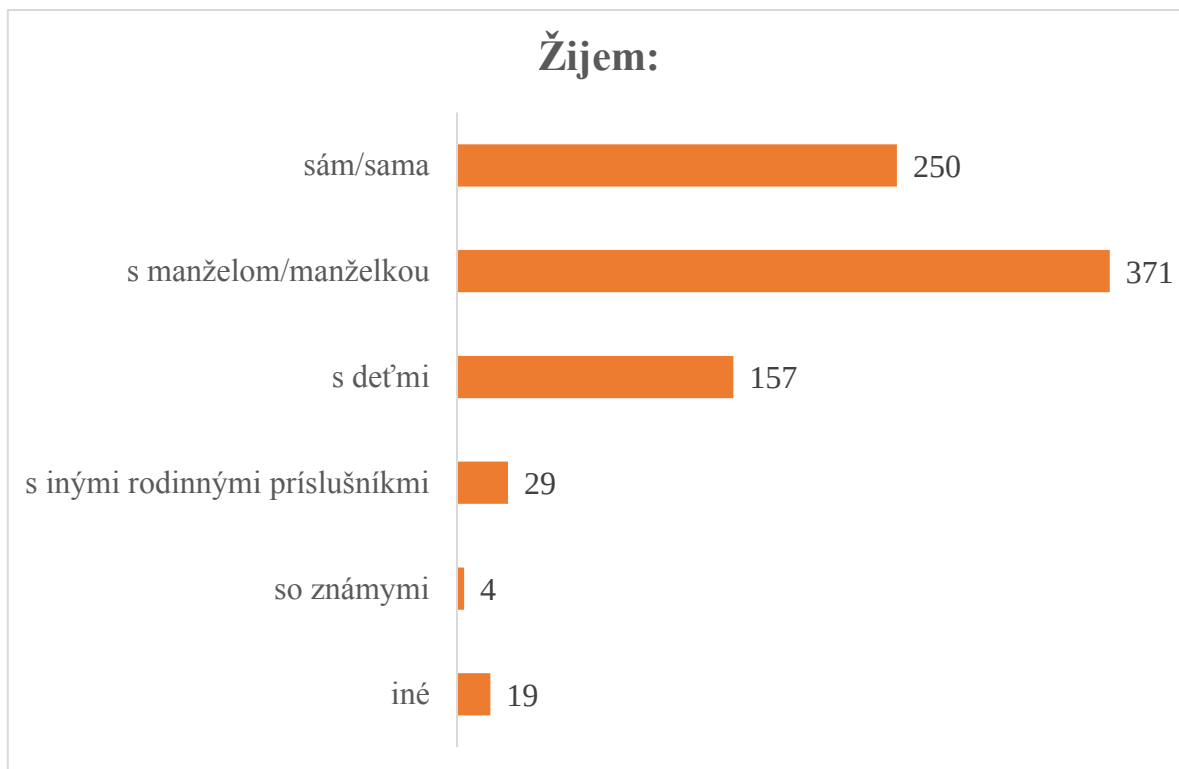

Graf 1- Zdravotný stav respondentov a respondentiek

2.6 Bývanie, domácnosť

Od respondentov a respondentiek sme tiež zisťovali, s kým zdieľajú domácnosť a v akom type príbytku žijú. V otázke č. 6 mali na výber z viacerých odpovedí, a taktiež doplňujúcu možnosť iné. Najviac respondentov a respondentiek odpovedalo, že žije v domácnosti s manželom alebo manželkou, a to 47,20%. Až 31,80% respondentov/ respondentiek žije v domácnosti osamote.

Ak sa objavovala odpoveď s označením viacerých možností, dominovala kombinácia s manželom/manželkou+ s deťmi. Kombináciu týchto odpovedí zvolilo 27 opýtaných.

Graf 2- Zloženie respondentov podľa toho, s kým sa delia o domácnosť

Možnosť iné bola označená celkom 19 krát. Najčastejšie v nej dominovala odpoveď „v sociálnom zariadení“ (alebo obdobná formulácia), ktorá bola spomenutá 11 krát. Odpovede zvyšných 8 respondentov a respondentiek možno rozdeliť nasledovne:

S deťmi (odpovede typu „so synom“ a podobne)

Respondenti/ respondentky si zvolili možnosť iné, chceli zrejme poskytnúť konkrétnejšiu alebo nepostrehli, že v ponuke preddefinovaných odpovedí sa nachádza možnosť „s deťmi“

5

So sestrou

Respondentka si zvolila možnosť iné, pravdepodobne chcela odpoveď konkretizovať alebo nepostrehla, že v ponuke preddefinovaných odpovedí sa nachádza všeobecnejšia odpoveď „s inými rodinnými príslušníkmi“

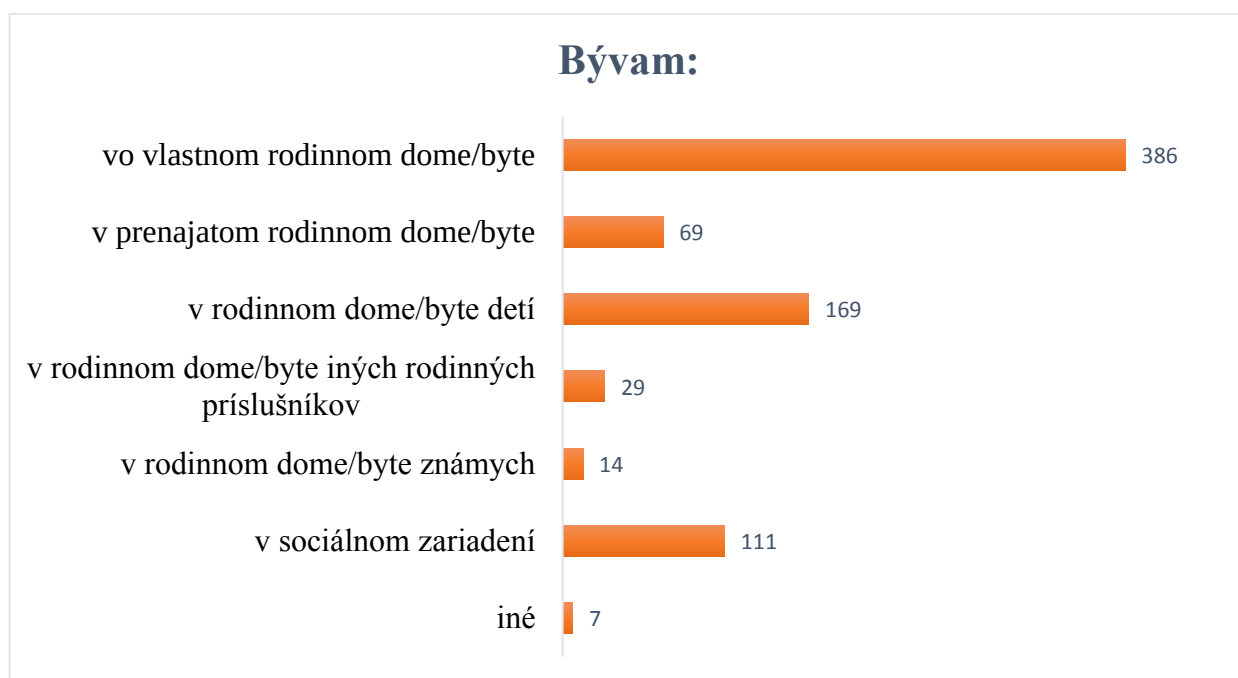
1

Nerelevantné

Jedna z odpovedí obsahovala len znak, jedna poznámku nerelevantnú vzhľadom na otázku.

2

Typ bývania respondentov a respondentiek zisťovala otázka č. 7. Respondenti a respondentky si vyberali z typov bývania, označovali tiež, či nehnuteľnosť vlastní, alebo ju majú v prenájme. Vo vlastnom rodinnom dome alebo byte býva 371 respondentov/ respondentiek – táto možnosť bola označená v 47,20% prípadov, bola najčastejšou.

Graf 3- Rozloženie respondentov a respondentiek podľa typu bývania

Na grafe možno vidieť, že hneď po vlastnom dome a byte, prevláda možnosť v rodinnom dome/byte detí, ktorú označilo 21,50% a následne možnosť v sociálnom zariadení, označená 14,12% respondentov a respondentiek.

Vlastnú odpoveď do možnosti iné vpísali 7 respondenti/ respondentky. Traja do tejto možnosti vpísali iba odpoveď „iné“ bez upresnenia typu bývania. Dvaja respondenti/ respondentky uviedli nerelevantnú odpoveď, jeden konkretizoval, že býva v dvojgeneračnom rodinnom dome. Jeden respondent do možnosti uviedol „všelikde chalupa A1/2 + D“.

3 Vyhodnotenie výsledkov

3.1 Finančné možnosti seniorov a senioriek

V tejto časti sa budeme venovať vyhodnoteniu otázok, ktoré zisťovali, aká je finančná situácia starších osôb. Od respondentov a respondentiek sme zisťovali ich približný mesačný príjem, príjem ich domácnosti a približné výdavky. Pýtali sme sa tiež, ako sú spokojní so svojou finančnou situáciou a či vedia bez problémov pokryť svoje výdavky.

3.1.1 Príjmy a výdavky

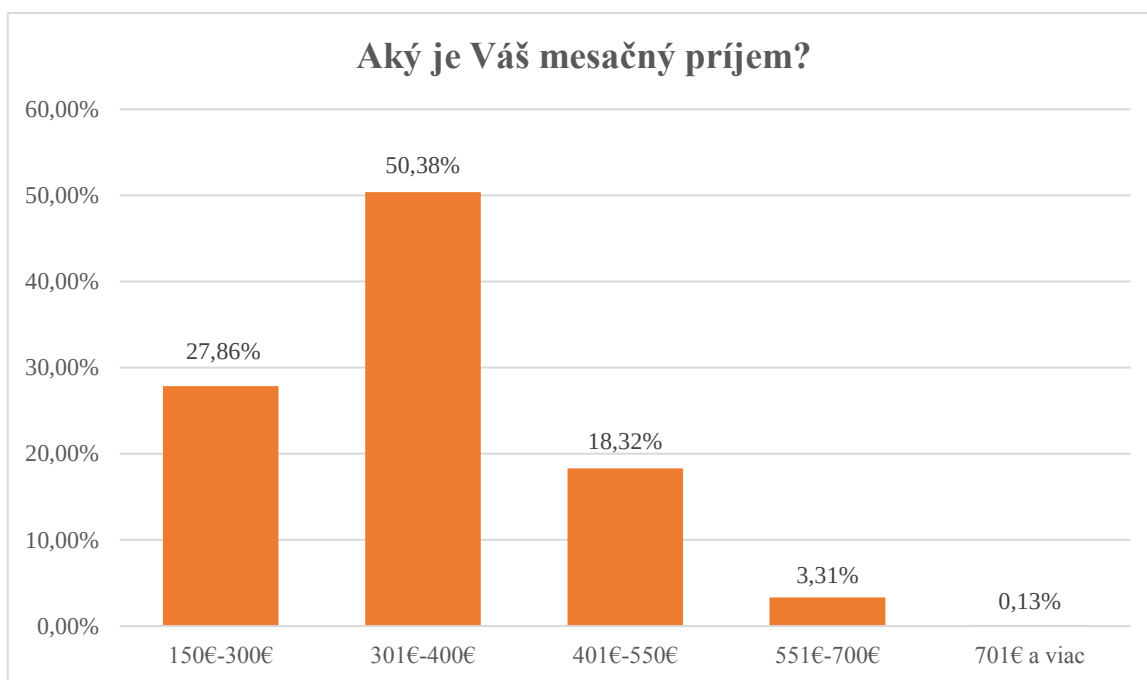
„Nie je to dôstojný život, vlastne si nemôžem nič dovoliť, potrebovala by som liečenie, nemám naň prostriedky, mala by som jesť viac ovocia, nemám peniaze, stretávame sa s hrubým a často ponižujúcim správaním či u lekára, na ulici, na úradoch, akoby starší už nemal miesto v spoločnosti. Nízke príjmy spôsobujú, že musím byť závislá od iných-manžela, detí... nemám možnosť kultúrneho vyžitia, často nemám na lieky, nemôžem si zobrat' všetko čo dostanem predpísané, potrebovala by som vitamíny, masti od bolesti, nemôžem si ich kúpiť. Vysoké sú aj doplatky u lekára a stále rastú.“

Mesačný príjem jednotlivca

V otázke č. 8 sme zisťovali, aký je približný mesačný príjem jednotlivca. Respondenti a respondentky mali na výber z 5 možností, možnosti boli formulované cez rozsah príjmov. Respondenti a respondentky teda nemuseli do otázky vpisovať presnú výšku svojho mesačného príjmu.

Tabuľka 4- Mesačný príjem jednotlivca

Mesačný príjem	Počet odpovedí	%
150€-300€	219	27,86%
301€-400€	396	50,38%
401€-550€	144	18,32%
551€-700€	26	3,31%
701€ a viac	1	0,13%
Spolu	786	100%

Graf 4- Mesačný príjem jednotlivca

V priemere možno skonštatovať, že viac ako polovica, t. j. 50,38% seniorov/senioriek, má čistý mesačný príjem v rozsahu od 301€ do 400€. Pre 139 z nich musí byť tento príjem postačujúci na pokrytie všetkých mesačných nákladov, nakoľko žijú osamote.

Druhou najčastejšie označovanou možnosťou bol rozsah príjmov 150€-300€, čo bolo najnižší možný rozsah pre označenie. Túto možnosť zvolilo 219 respondentov/ respondentiek, čo predstavovalo viac ako štvrtinu z celkového počtu opýtaných. Rozsah predstavoval minimálnu hodnotu príjmu 150€. Podľa údajov uvedených na webovom portáli ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky je od 1.7.2014 nezmenená suma životného minima. Tá je podľa §2 Zákona č. 601/2003 Z. z. o životnom minime v znení neskorších predpisov vypočítaná na 198,09€. „Životné minimum je spoločensky uznaná minimálna hranica príjmov fyzickej osoby, pod ktorou nastáva stav jej hmotnej núdze.“ (Životné 2016). Keďže respondenti a respondentky neuvádzali presné číslo, ale len rozsah svojich mesačných príjmov, nevieme presne určiť koľko z nich žije v hmotnej núdzi. Avšak môžeme s istotou tvrdiť, že mesačný príjem niektorých zo seniorov/senioriek neprekročil hranicu 198,09€. Keďže seniori a seniorky vyplňali dotazník v papierovej podobe, mnohí sa nedržali len predpísaných otázok a na papier vpisovali vlastné postrehy. Našlo sa niekoľko takých, ktorí mimo otázku napísali svoj presný mesačný príjem, ktorý v niekoľkých prípadoch neprekračoval hranicu životného minima. Na základe toho možno tvrdiť, že existuje určitý počet seniorov a senioriek žijúcich v hmotnej núdzi. 37 respondentov s celkovým mesačným príjmom navyše žije v domácnosti

osamote, a teda celkový mesačný príjem týchto osôb sa rovná celkovému mesačnému príjmu celej domácnosti, čo nie je veľmi priaznivá situácia.

Mesačný príjem viac ako 400€ potvrdilo 18,32% respondentov a respondentiek, viac ako 550€ už len 3,31%. Príjem vyšší ako 700€ má iba 1 zo všetkých opýtaných. Môžeme teda konštatovať, že mesačný príjem seniorov a senioriek sa v priemere pohybuje medzi 301€ - 400€.

V roku 2008 bola ešte na Slovensku mena Slovenská koruna, preto bol rozsah príjmov počítaný v korunách a boli vytvorené iné kategórie zaokrúhlené vzhľadom na Slovenskú korunu. Keďže tieto kategórie sa prekrývajú, nie je možné presne vyčísliť rozdiely v príjmoch jednotlivcov za rok 2008 a 2016. Len pre približné porovnanie, v roku 2008 najviac respondentov/ respondentiek zarábalo od 265,58€ do 331,94€. Títo respondenti predstavovali 35,8% z celkového počtu. V roku 2016 je najviac takých respondentov a respondentiek, ktorých príjmy sú v rozpätí medzi 301€-400€.(Životné 2016).

Mesačný príjem domácnosti

V tejto otázke sme zisťovali, aký je čistý mesačný príjem celej domácnosti, ktorej je respondent/ respondentka súčasťou. V tejto otázke sme mierne pozmenili rozsah, nakoľko sme predpokladali, že príjmy domácnosti budú vyššie ako príjmy jednotlivca.

Tabuľka 5- Mesačný príjem celej domácnosti

Mesačný príjem	Počet odpovedí	%
150€-300€	97	12,34%
301€-400€	349	44,40%
401€-600€	185	23,54%
601€-800€	118	15,01%
801€- 1000€	28	3,56%
1001€ a viac	9	1,15%
Spolu	786	100%

Rovnako ako v predošlej otázke, najviac respondentov sa stotožnilo s rozsahom 301€-400€, ktorý označilo 44,40%.

V prípade, že respondent/ respondentka žije osamote, mal by sa jeho mesačný príjem ako jednotlivca zhodovať s mesačným príjmom celej domácnosti. Z 250 respondentov/ respondentiek, ktorí tvrdili, že žijú v domácnosti osamote, 232 označilo príjem jednotlivca zhodný s príjmom domácnosti. Zo zvyšných 18 respondentov 9 tvrdilo, že príjem ich domácnosti je vyšší, 9 naopak, že je nižší ako príjem seba samého. Zrejme si pri vyplňaní dotazníka neuvedomili nadväznosť otázok alebo sa zmýlili.

3.1.2 Mesačné náklady na život

„z 200€ sa dá vyžiť? živorím, nemám na nič, chce sa mi zomrieť“

Respondentov a respondentiek sme sa pýtali, či im mesačný príjem vystačí na pokrytie ich bežných nákladov. 46,18% tvrdilo, že ich príjem nepostačuje na pokrytie mesačných nákladov. Aj na základe analýzy záverečných pripomienok a poznámok tento fakt nie je prekvapujúci. Mnohí respondenti/respondentky tvrdili, že ich mesačný príjem (zväčša výlučne dôchodok), im po zaplatení nákladov na bývanie nepostačuje, mnohokrát ani na potrebné lieky či kvalitnejšie potraviny. Niekoľkí respondenti/respondentky tiež tvrdili, že bez finančnej podpory detí, prípadne bez dôchodku partnera/partnerky by im príjem nepostačoval ani na pokrytie nákladov na bývanie, často ani na základné potraviny

Na otázku zisťujúcu, či príjem postačuje na pokrytie mesačných nákladov odpovedali respondenti/respondentky zväčša záporne. Odpoveď nie zvolilo 46,18%, a čím sa stala najoznačovanejšou možnosťou. Nutnosť požičať si finančné prostriedky, aby mohli byť pokryté mesačné náklady pociťuje 15,14% respondentov/respondentiek. To znamená, že približne každý siedmy senior/seniorka si musí požičať, aby dokázal vyžiť. Záporné odpovede zvolilo celkom 61,32%.

Tabuľka 6- Do akej miery sú respondenti a respondentky schopní vyžiť zo svojho mesačného príjmu

Postačuje Váš príjem na pokrytie Vašich mesačných nákladov?			
	Počet respondentov/respondentiek	%	Kladné/ záporné odpovede
áno, viem aj ušetriť	29	3,69%	304 38,68%
áno	275	34,99%	
nie	363	46,18%	482 61,32%
nie, musím si požičiavať	119	15,14%	

Kladné odpovede boli dokopy zvolené 38,68% respondentov a respondentiek. Z toho 34,99% tvorili takí respondenti a respondentky, ktorí potvrdili, že zo svojich príjmov dokážu presne pokryť svoje náklady. Ušetriť sa podarí len 3,69% respondentom/ respondentkám.

Finančná situácia seniorov a senioriek je zložitá. 34,99% respondentov a respondentiek síce potvrdilo, že im príjmy postačujú na pokrytie nákladov, avšak niektorí ponechali k otázke komentár, v ktorom často tvrdili, že síce z príjmov vyžiť dokážu, ale v prípade nečakaných výdavkov by bola ich situácia veľmi kritická. Niektorí z respondentov a respondentiek taktiež poukazovali na to, že bez partnera alebo partnerky, a teda bez dvoch príjmov, by nedokázali pokryť ani najzákladnejšie potreby. Z toho plynie ešte väčšia obava zo straty partnera/partnerky, ktorá je podmienená nie len emočne, ale aj existenčne.

Približné mesačné náklady na život seniora/ seniorky

Zisťovali sme tiež, aké sú približné mesačné náklady seniorov a senioriek na bežný život. V otázke č. 10 mali respondenti a respondentky vpísať, koľko finančných prostriedkov musia každomesačne vynaložiť na pokrytie výdavkov z rôznych oblastí. Sumu vpisovali do tabuľky k jednotlivým položkám, ktoré boli rozdelené na výdavky na:

- Bývanie
- Stravovanie
- Lieky, zdravotné pomôcky
- Ošatenie
- Nové zariadenie

- Opravu domu, bytu, elektrických spotrebičov
- Rekreaáciu a kultúru
- Poštu a telekomunikácie
- Dopravu
- Alkohol a tabak
- Iné (potreba konkretizovať)

Napriek tomu, že niektoré položky uvedené v otázke nie sú každomesačným výdavkom (ošatenie, opravy, zariadenie), pre čo najdetailnejšie rozdelenie, sme ich do zoznamu uviedli.

Rozsah cenových kategórií bol pre takmer každú položku rozdielny a odvíjal sa od toho, aká bola maximálna suma za danú položku.

Priemerné mesačné náklady na život seniora/seniorky na Slovensku sú 374,54€.

Priemerné náklady seniora/ seniorky na jednotlivé položky môžeme vidieť v tabuľke č. 7.

Tabuľka 7- Priemerné mesačné náklady seniorov a senioriek

Položka	Priemerné náklady	Počet respondentov/respondentiek vykazujúcich náklady na túto položku	
Bývanie	155,97€	778	98,98%
Stravovanie	124,42€	761	96,82%
Lieky, zdravotné pomôcky	29,33€	726	92,37%
Ošatenie	13,32€	451	57,38%
Nové zariadenie	2,34€	29	3,69%
Opravu domu, bytu, elektrických spotrebičov	8,54€	211	26,84%
Rekreaáciu a kultúru	5,87€	255	32,44%
Poštu a telekomunikácie	15,68€	674	85,75%
Dopravu	10,68€	442	56,23%
Alkohol a tabak	3,01€	139	17,68%
Iné	5,62€	175	22,26%
Priemer	374,78€		

Najväčšiu časť svojich príjmov mieniajú seniori/ seniorky na ubytovanie. Tento fakt je celkom logický a odôvodniteľný, rovnako, ako aj skutočnosť, že druhú najdrahšia položka

v mesačných nákladoch tvorí strava. Nasledujú lieky spolu so zdravotnými pomôckami a pošta a telekomunikácie. Najmenej peňazí mesačne putuje na nové zariadenie, dá sa totiž predpokladať, že kúpa nového zariadenia nie je položka, do ktorej je potrebné investovať každomesačne. Na alkohol a tabak míňajú seniори a seniorky za mesiac v priemere len 3,01€.

3.1.3 Rozdielnosť nákladov na život seniora v roku 2008 a 2016

Rast cien v priebehu času je prirodzený a vyplýva z viacerých faktov. Jedným z predpokladov rastu cien je inflácia. „V trhovej ekonomike sa môžu ceny tovarov a služieb kedykoľvek meniť. Niektoré ceny rastú, iné zasa klesajú. O inflácii hovoríme vtedy, keď dochádza k všeobecnému rastu cien tovarov a služieb, nie len k rastu cien jednotlivých položiek. To znamená, že za jedno euro sa toho dá kúpiť menej ako v minulosti, resp. euro má menšiu hodnotu ako kedysi.“ (Čo 2016).

Je teda prirodzené, ak ceny, a teda aj náklady človeka na bežné potreby narastajú. U starších osôb sa za 8 rokov priemerné náklady seniorov zvýšili o 67,13€. Rozdiel vo výdavkoch seniorov a senioriek na jednotlivé položky môžeme vidieť v tabuľke č. 8.

Tabuľka 8- Rozdiel v priemerných výdavkoch starších osôb v rokoch 2008 a 2016

Položka	Priemerné výdavky	
	2008	2016
Bývanie	134,05€	155,97€
Stravovanie	100,23€	124,42€
Lieky, zdravotné pomôcky	27,83€	29,33€
Ošatenie	8,87€	13,32€
Nové zariadenie	3,64€	2,34€
Opravu domu, bytu, elektrických spotrebičov	8,85€	8,54€
Rekreáciu a kultúru	nebolo zisťované	5,87€
Poštu a telekomunikácie	nebolo zisťované	15,68€
Dopravu	nebolo zisťované	10,68€
Alkohol a tabak	nebolo zisťované	3,01€
Iné	25,04€	5,62€
Spolu	308,51€	375,64€

Pri porovnávaní priemerných výdavkov musíme brať do úvahy, že v roku 2008 nebola otázka na približné mesačné náklady tak sofistikovane rozčlenená. Preto nárast či pokles v niektorých položkách nemožno zmerať. Seniori a seniorky mieniajú v priemere mesačne menej na opravu domu, bytu, či spotrebičov. Ich náklady najvýraznejšie narástli v oblasti bývania a stravovania.

Bývanie

Pri analýze mesačných nákladov na jednotlivé položky je dôležité zohľadniť fakt, koľko respondentov/ respondentiek vôbec vykazuje náklady na danú položku na mesiac. Najviac respondentov a respondentiek, prirodzene, vykazuje náklady na položku bývanie. Na bývanie mesačne mienia 98,98%, čiže 778 seniorov a senioriek. Jedna respondentka na otázku nechcela odpovedať, a preto v každej z položiek uviedla znak „-“. Zvyšných 7 respondentov/ respondentiek uviedlo údaj 0€. Jeden z nich býva u detí, preto je jeho odpoveď pochopiteľná, u ostatných však nie je jasné, prečo náklady na bývanie nevykazujú. Najvyššia čiastka, ktorú mesačne mieniajú respondenti a respondentky na bývanie je 420€.

V tabuľke č. 9 sú uvedené jednotlivé cenové kategórie a počet respondentov a respondentiek, ktorých náklady na bývanie sú vo výške daného rozsahu.

Tabuľka 9- Mesačné náklady seniorov a senioriek na bývanie

Mesačné náklady na bývanie	Počet respondentov/respondentiek
0€	7
Do 100€	125
101€-200€	538
201€- 300€	95
301€- 400€	15
Viac ako 400€	4

Väčšina respondentov/ respondentiek, 68,45%, mesačne na bývanie minie sumu vo výške od 101€ do 201€. Dvaja respondenti/respondentky, ktorí uviedli sumu za bývanie vyššiu ako 401€, už do tohto výdavku zahrnuli aj stravovanie (tým pádom ich položka na stravovanie bola vyčíslená na 0€).

Mesačné náklady za stravovanie vykázalo 96,82% respondentov/ respondentiek. Celkom 23 respondentov/ respondentiek uviedlo, že na stravovanie nemínajú žiadne peniaze. Dvaja respondenti/respondentky zahrnuli stravovanie do výdavkov za bývanie, preto v tejto položke uviedli sumu 0€. Respondentka aj respondent tak zrejme urobili preto, lebo obaja žijú v sociálnom zariadení, kde majú v rámci výdavku na ubytovanie zahrnuté aj výdavky na stravovanie.

Maximálna suma, ktorá bola uvedená ako výdavok za stravovanie bola 780€. Avšak domácnosť respondenta/respondentky, ktorý túto sumu uviedol, nemá príjem vyšší ako 600€. Preto tento údaj možno považovať za nerelevantný. Nemožno zistiť, či bol tento údaj poskytnutý zámerne, alebo sa jednalo o omyl, či neochotu uviesť reálny údaj.

Priemerné výdavky seniora/seniorky na stravovanie predstavujú celkom 124,42€. Jeden respondent do odpovede uviedol, že nevie, koľko na stravovanie míňa.

Pre lepší prehľad, koľko financií, resp. v akom rozpätí sa pohybujú výdavky seniorov a senioriek za stravovanie, sa dozvieme z tabuľky č. 10.

Tabuľka 10- Mesačné náklady seniorov/senioriek na stravovanie

Mesačné náklady na stravovanie	Počet respondentov/respondentiek
0€	23
Do 100€	331
101€-200€	374
201€- 300€	37
301€- 400€	10
Viac ako 400€	9

Najviac seniorov a senioriek, celkom 374, sa so svojimi výdavkami na stravovanie vojde do sumy medzi 101€-200€. Ak neberieme do úvahy respondentov a respondentky, ktorých výdavky za stravovanie sú nulové, potom môžeme konštatovať že 43,5% seniorov a senioriek dokáže svoje výdavky za stravovanie vtesnať do sumy 100€.

Čo sa týka starších ľudí a stravovania, mnohí sa v otvorených otázkach sťažovali na nedostatok finančných prostriedkov na stravovanie. 13 opýtaných zahrnulo do svojich odpovedí týkajúcich sa ohrozenia chudobou aj stravovanie. Títo respondenti/respondentky sa zväčša

zhodovali na jednom – nemajú dostatok financií na základnú stravu, nie to ešte na kvalitnejšie jedlo.

„nemám na nič, málo dobrej stravy- mlieko, syry ovocie- nič, drahé lieky, málo vitamínov, žiadna kultúra.“

Často poukazovali tiež na to, že si nemôžu dovoliť zeleninu či ovocie alebo kvalitnejšie mliečne výrobky. Mnohým z nich musia na stravovanie prispievať deti.

„keby mi deti nepomohli zahyniem od hladu, nič si nemôžem dovoliť.“

Lieky

Pravidelne na lieky míňa 92,37% všetkých opýtaných, t.j. 726 seniorov a senioriek. 59 respondentov/ respondentiek na lieky mesačne nemá žiadne náklady, jeden/jedna odmietla odpovedať. Najvyššia suma, ktorá bola označená ako mesačný výdavok na lieky, predstavovala 250€. V priemere míňajú seniori/ seniorky na lieky 29,33€.

Tabuľka 11- Mesačné náklady seniorov/senioriek na lieky

Mesačné náklady na lieky	Počet respondentov/respondentiek
0€	59
Do 20€	323
21€-50€	321
51€-100€	77
Viac ako 100€	5

Najviac je takých seniorov a senioriek, ktorých výdavky na lieky nepresiahnu 20€. Na nedostatok finančných prostriedkov na lieky a liečebné pomôcky poukázalo v otvorených otázkach 23 respondentov/ respondentiek. Kým jedlo je nevyhnutnosť, ktoré, aj keď často v nízkej kvalite sú starší ľudia nútení si nakúpiť, aby prežili, na lieky im často nezostávajú financie. Jeden z respondentov napríklad tvrdil, že si nemôže dovoliť všetky lieky, ktoré mu predpisuje lekár. Preto selektuje len tie, ktoré sú nevyhnutné k jeho životnému komfortu, a tie,

ktoré majú slúžiť ako podporná liečba si kvôli nedostatku financií nekupuje. Aj z toho môže vyplývať fakt, že 59 respondentov na lieky nevynakladá žiadne financie.

„niekedy nemám ani na drevo-kúrim len v jednej izbe, nič si nekúpim, ani na lieky“

Ošatenie

O ošatení nemožno hovoriť ako položke, do ktorej je vždy nutné investovať v pravidelných intervaloch. Skôr je možné označiť ju za položku, do ktorej sa zväčša investuje podľa potreby jednotlivca. Spravidla každý mesiac investuje do ošatenia 57,38% respondentov/ respondentiek. Najvyššia suma, ktorú sú za mesiac seniori/ seniorky ochotní utrátiť na ošatenie je 250€. Priemerná suma, ktorú sú seniori/ seniorky mesačne ochotní minúť na oblečenie je 13,32€.

Tabuľka 12- Mesačné náklady seniorov/ senioriek na ošatenie

Mesačné náklady na ošatenie	Počet respondentov/respondentiek
0€	332
Do 20€	309
21€-50€	123
51€-100€	14
Viac ako 100€	5

Najviac respondentov a respondentiek bolo takých, ktorí na ošatenie nemínajú pravidelne, každý mesiac. Títo respondenti/ respondentky predstavovali 42,24% z celkového počtu. Ak respondenti a respondentky v mesačnom intervale kupovali ošatenie, najčastejšie to bolo do maximálnej hodnoty 20€. Jeden respondent odpovedal „neviem“ a jeden do odpovede vpísal „podľa potreby“.

Nové zariadenie

Podobne ako predošlá položka, nové zariadenie do domu/bytu nie je zväčša nakupované v pravidelných mesačných intervaloch, skôr podľa potreby. Preto až 96,06% respondentov a respondentiek uviedlo k tejto položke sumu 0€. U zvyšných vyše 3% respondentov/respondentiek sa odpovede rôznili. Kým najvyššia suma minutá mesačne na nové zariadenie bola 1000€, dvaja respondenti/respondentky uviedli, že mesačne na nové zariadenie minú 5€. Jeden respondent odpovedal „neviem“. V priemere na nové zariadenie minú mesačne seniori a seniorky okolo 2€.

Tabuľka 13-Mesačné náklady seniorov/ senioriek na nové zariadenie

Mesačné náklady na nové zariadenie	Počet respondentov/respondentiek
0€	755
Do 50€	25
51€-100€	2
Viac ako 100€	2

Oprava domu, bytu, elektrických spotrebičov

Opravy zväčša nie sú vykazované ako mesačná položka, pretože sa vykonávajú podľa potreby. Pravidelne ale na túto položku míňa v mesačných intervaloch 214 respondentov a respondentiek. Najvyššia suma investovaná každomesačne do opráv v domácnosti je 150€. Traja respondenti / respondentky neuviedli konkrétne číslo, jeden/ jedna neodpovedal vôbec, jeden/ jedna z nich odpovedal „neviem“ a jeden/ jedna uviedol „podľa potreby“. Priemerné výdavky na opravy v domácnosti predstavujú sumu 8,54€

Tabuľka 14- Mesačné náklady seniorov/senioriek na opravy v domácnosti

Mesačné náklady na opravy v domácnosti	Počet respondentov/respondentiek
0€	572
Do 20€	107
21€-50€	87

51€-100€	14
Viac ako 100€	3

Rekreácia a kultúra

Na účely rekreácie a kultúry každomesačne vykazuje výdavky 255 respondentov a respondentiek, čo predstavuje 32,44% opýtaných z celkového počtu. Rekreáciu a kultúru si mesačne nedopraje 530 respondentov a respondentiek. V priemere tak seniori minú na kultúrne aktivity a rekreáciu 5,87€.

Najviac sú seniori a seniorky ochotní na tieto účely minúť 100€. Čiastku vyššiu ako 100€ sú na účely rekreácie a kultúry ochotní minúť dvaja respondenti/ respondentky.

Tabuľka 15- Mesačné náklady seniorov/senioriek na rekreáciu a kultúru

Mesačné náklady na rekreáciu a kultúru	Počet respondentov/respondentiek
0€	530
Do 20€	211
21€-50€	42
Viac ako 50€	2

Pošta a telekomunikácie

Mesačne vykazuje náklady na poštu a telekomunikácie 674 respondentov a respondentiek, čiže 87,75%. Ako sme už spomenuli, jedna respondentka k žiadnej z položiek neuviedla žiadny údaj. Zvyšní respondenti/ respondentky na tento účel financie nevyčleňujú.

Maximálna čiastka minúť na tieto účely predstavovala 100€. Priemerne seniori a seniorky minú na účely pošty a telekomunikácií 15,68€. Priemerná suma každomesačne investovaná do pošty a telekomunikácií je piatou najvyššou spomedzi všetkých ostatných položiek.

Tabuľka 16- Mesačné náklady seniorov/senioriek na poštu a telekomunikácie

Mesačné náklady na poštu a telekomunikácie	Počet respondentov/respondentiek
0€	111
Do 10€	214
11€-20€	332
21€-50€	119
Viac ako 50€	9

Doprava

Každomesačné výdavky na dopravu má 56,23% respondentov. Priemerná suma, ktorá je každomesačne vynaložená na účely dopravy je 10,68€. Najvyššia čiastka, ktorá je mesačne investovaná do dopravy predstavovala 200€.

Tabuľka 17- Mesačné náklady seniorov/senioriek na dopravu

Mesačné náklady na dopravu	Počet respondentov/respondentiek
0€	343
Do 10€	169
11€-20€	191
21€-50€	75
Viac ako 50€	7

Alkohol a tabak

Na alkohol a tabakové výrobky míňa peniaze len 17,68% seniorov/senioriek. Počet respondentov a respondentiek, ktorí si kupujú výrobky tohto typu bolo 139. Z toho vyplýva, že každomesačne si alkohol alebo tabak dopraje približne každý šiesty senior/seniorka.

Maximálna čiastka minúta na kúpu alkoholických a tabakových výrobkov bola 100€. Z celkového počtu respondentov a respondentiek, ktorý míňajú na tieto účely peniaze, 61,87% predstavujú muži a zvyšných 38,13% sú ženy. Priemerná suma, za ktorú seniori/seniorky mesačne nakupujú alkohol je 3,01€. Po opravách v domácnosti sa alkohol a tabak stáva druhou

najmenej častou a druhou najlacnejšou položkou v rámci mesačných nákladov seniorov a senioriek.

Tabuľka 18- Mesačné náklady seniorov/senioriek na alkohol a tabak

Mesačné náklady na alkohol a tabak	Počet respondentov/respondentiek
0€	645
Do 10€	74
11€-20€	47
21€-50€	15
Viac ako 50€	3

Jedna respondentka, tak ako na žiadnu z predošlých položiek neodpovedala, jeden/jedna k položke vpísal/vpísala „nemám na to“.

Iné

Položka iné bola nepovinná, vyplňali ju len respondenti/respondentky, ktorí majú pravidelne mesačný výdavok, ktorý nemožno zahrnúť do niektorej z predošlých položiek. Do položky iné vložilo svoju odpoveď 175 respondentov a respondentiek, jeden/jedna neodpovedal/neodpovedala a zvyšní respondenti a respondentky vykázali do položky 0€.

Zo 175 respondentov a respondentiek 80 bližšie nedefinovalo svoju odpoveď, a teda uviedlo len približnú sumu za iné výdavky, nie však, na aké účely sú financie vynakladané. 21 respondentov a respondentiek zase špecifikovalo účel svojho výdavku, ale neuviedlo sumu, ktorú naň mesačne vynakladajú. Respondentov a respondentky, ktorí uviedli kompletnú odpoveď – špecifikáciu na čo a koľko míňajú, bolo celkom 74.

Pre vytvorenie kategórií, na čo v rámci položky iné míňa peniaze najviac senioriek sme brali do úvahy aj tých respondentov a respondentky, ktorí neuviedli, o akú čiastku sa jedná. Pri vytvorení počítaní priemerných nákladov na položku iné sme zasa zohľadnili aj tých respondentov a respondentky, ktorí nešpecifikovali, na aký účel tieto výdavky vynakladajú. Priemerne na položku iné, zahŕňajúcu rozličné položky, míňajú respondenti a respondenti mesačne 84,66€. Po bývaní a stravovaní tak na túto položku míňajú respondenti a respondentky najviac finančných prostriedkov.

Mnoho respondentov a respondentiek poskytlo detailnejší popis toho, na čo míňajú mimo predošlých, preddefinovaných položiek. Preto je počet odpovedí väčší ako počet respondentov a respondentiek. Skupiny sú vytvorené pomerne detailne, no z toho dôvodu, aby sme mali čo najlepší prehľad o výdavkoch starších osôb.

Najčastejšou odpoveďou v položke iné bola hygiena, drogéria, či hygienické pomôcky. Skupiny sú zoradené zostupne, podľa počtu respondentov a respondentiek, ktorý na danú položku mesačne míňajú.

Tabuľka 19- Mesačné náklady seniorov/senioriek na položku iné a konkretizácia

Položka	Počet respondentov/ respondentiek	Špecifikácia (ak bola poskytnutá)
Hygiena	44	Najčastejšie drogistický tovar a hygienické potreby, čistiace prostriedky, niekoľkokrát spomenuté pracie prostriedky
Poistka, sporenie	13	
Drevo	10	
Záhraďa	10	
Rodina	9	Najčastejšie vnúčatá, prípadne deti
Dane	7	Viacrát uvedená daň za dom
Poplatky za odvoz odpadu	6	
Liečenie, rehabilitácia	5	Poplatky za kúpeľné pobyty
Pôžičky	5	
Nepredvídateľné	5	
Darčeky	4	
Zvieratá	4	Strava a starostlivosť o zvieratá
Cirkevné zbierky	3	
Záľuby	2	
Iné, rôzne	2	Auto, klub dôchodcov
Spolu		129

3.2 Vnímanie chudoby

„Chudoba je sociálny jav, ktorý je charakterizovaný nedostatkom životných prostriedkov jednotlivca alebo skupiny“ (Ondrejko, 2004). Podľa súhrnnej správy vypracovanej na požiadanie Európskeho parlamentu, bolo k roku 2011 takmer 84 miliónov Európanov/ Európaniek vystavených chudobe. Výskumy sa rôznia, niektoré označujú za najrizikovejšiu skupinu deti a mladistvých (EU 2015), podľa iných je riziko ohrozenia chudobou vysoké aj u starších ľudí (Chudoba 2007). Vzhľadom na nízke príjmy seniorov a senioriek, ktoré väčšinou pozostávajú len z dôchodku, sme sa snažili zistiť, či sa respondenti a respondentky cítia byť ohrození chudobou.

Ohrozenie chudobou možno sledovať na základe objektívnych a subjektívnych ukazovateľov. Kým objektívne sú tie, ktoré priamo súvisia s faktom, ako dokážu mesačné príjmy pokryť mesačné výdavky, subjektívne závisia od názoru každého respondenta/respondentky. Potom otázka týkajúca pokrytia najzákladnejších ľudských potrieb bude považovaná za objektívny ukazovateľ, a otázky zisťujúce pocity seniora/seniorky bude považovaná za subjektívny ukazovateľ.

3.2.1 Objektívne ukazovatele

Za objektívne ukazovatele hodnotenia chudoby možno považovať to, do akej miery dokážu respondenti/respondentky pokryť najzákladnejšie potreby. Pokrytie najzákladnejších životných potrieb je vyhodnotené na základe celkového mesačného príjmu a výdavkov na základné potreby.

Fakt, že starší sú ľudia ohrození chudobou dokazujú okrem iného aj výsledky nášho výskumu. **Takmer 90% respondentov/respondentiek potvrdilo, že nemá financie ani na najzákladnejšie potreby, alebo ich dokáže pokryť iba čiastočne.** V porovnaní s empirickou sondou, ktorú realizovalo Stredisko spolu s Fórom v roku 2008 je tento údaj o takmer 10% vyšší. Môžeme teda konštatovať, že schopnosť pokryť svoje základné potreby sa od roku 2008 zhoršila, nakoľko väčší počet ľudí nemá dostatok financií ani tie najzákladnejšie potreby.

Nedostatok finančných prostriedkov na pokrytie základných potrieb viac pociťujú ženy ako muži. Vzhľadom na vek, najzákladnejšie potreby nevedia pokryť predovšetkým ľudia do 60 rokov, a tiež veková skupina od 81-90 rokov. Na rozdiel od výsledkov výskumu z pred 8 rokov, najhoršie sú na tom seniori a seniorky zo Žilinského kraja a respondenti a respondentky s najvyšším ukončeným stredoškolským vzdelaním bez maturity.

Naopak dostatok finančných prostriedkov na základné potreby má k dispozícii 29,39% respondentov a respondentiek. Najviac respondentov/respondentiek, ktorí potvrdili, že majú dostatok financií na základné potreby pochádzalo, z Bratislavského a Nitrianskeho kraja.

V porovnaní s rokom 2008, počet respondentov a respondentiek, ktorí majú dostatočné finančné prostriedky na zabezpečenie najzákladnejších potrieb, výrazne poklesol. Kým v roku 2008 sa k odpovedi áno, dostatočne priklonila takmer štvrtina respondentov a respondentiek, presnejšie 21,3%, v roku 2016 to bolo len 12,09% opýtaných.

2016

Tabuľka 20- Dostatok finančných prostriedkov na pokrytie nákladov; rok 2016

Otázka č. 12: Myslíte si, že máte dostatok finančných prostriedkov na najzákladnejšie potreby		
Odpoveď	Počet odpovedí	%
áno, dostatočne	95	12,09%
len čiastočne	460	58,52%
nie	231	29,39%
Spolu	786	100%

2008

Tabuľka 21- Dostatok finančných prostriedkov na pokrytie nákladov Rok 2008

Myslíte si, že máte dostatok finančných prostriedkov na najzákladnejšie potreby		
Odpoveď	Počet odpovedí	%
áno, dostatočne	175	21,3%
len čiastočne	457	55,7%
nie	188	22,9%
Spolu	820	100%

3.2.2 Subjektívne ukazovatele

*„ak sa stanú nepredvídané udalosti nemám žiadne úspory,
nezvládnem to“*

Za subjektívne ukazovatele vnímania chudoby možno považovať to, do akej miery daný respondent/respondentka vníma chudobu seniorov všeobecne, a zároveň či sa on sám/ona sama cíti byť v ohrození chudobou a prečo.

Respondentom a respondentkám boli k vnímaniu chudoby položené 3 otázky. Jedna zisťovala ich pohľad na chudobu všeobecne- či považujú skupinu seniorov a senioriek za ohrozenú chudobou. Ďalšia sa na situáciu pýtala konkrétneho respondenta/respondentky, či sa daný respondent/respondentka osobne cíti byť ohrozený chudobou. Tretia bola určená len pre respondentov a respondentky, ktorí sa cítia byť ohrození chudobou a zisťovala, z čoho pramení tento pocit.

Výsledky týchto otázok sú vcelku pozoruhodné. Kým na otázku, či si respondent/respondentka myslí, že sú starší ľudia ohrození chudobou, odpovedalo áno až 74,30% respondentov, na otázku, či sa konkrétny respondent/respondentka cíti byť ohrozený chudobou, odpovedalo kladne len 60,05%. Je teda otázne, či respondenti a respondentky vnímajú chudobu len vo všeobecnej rovine a uvedomujú si, že ohrozuje skupinu starších ľudí a sami na sebe ju nepocitujú, alebo sa k tejto možnosti priklonili z iného dôvodu. Za neohrozených chudobou považuje starších ľudí iba 3,56% respondentov.

2016

Tabuľka 22- Pocit ohrozenia chudobou, rok 2016

Otázka č. 13: Myslíte si, že sú starší ľudia ohrození chudobou?		
Odpoveď	Počet odpovedí	%
Áno	584	74,30%
nie	174	22,14%
Neviem	28	3,56%
Spolu	786	100%

2008

Tabuľka 23- Pocit ohrozenia chudobou, rok 2008

Myslíte si, že sú starší ľudia ohrození chudobou?		
Odpoveď	Počet odpovedí	%
Áno	696	84,6%
nie	35	4,3%
neviem	92	11,2%
Spolu	823	100%

Zaujímavé je porovnanie tohto údajá s výsledkami získanými v roku 2008. V roku 2008 považovalo skupinu starších ľudí za ohrozenú chudobou o 10% viac respondentov a respondentiek. Zaznamenaný bol tiež menší počet odpovedí neviem, v roku 2008 túto možnosť zaznačilo len 11,2% respondentov, v súčasnom roku tak urobilo viac ako 22% všetkých opýtaných.

Z uvedeného vyplýva, že v roku 2008 považovalo skupinu starších osôb za ohrozenú chudobou viac respondentov a respondentiek, ako v roku 2016.

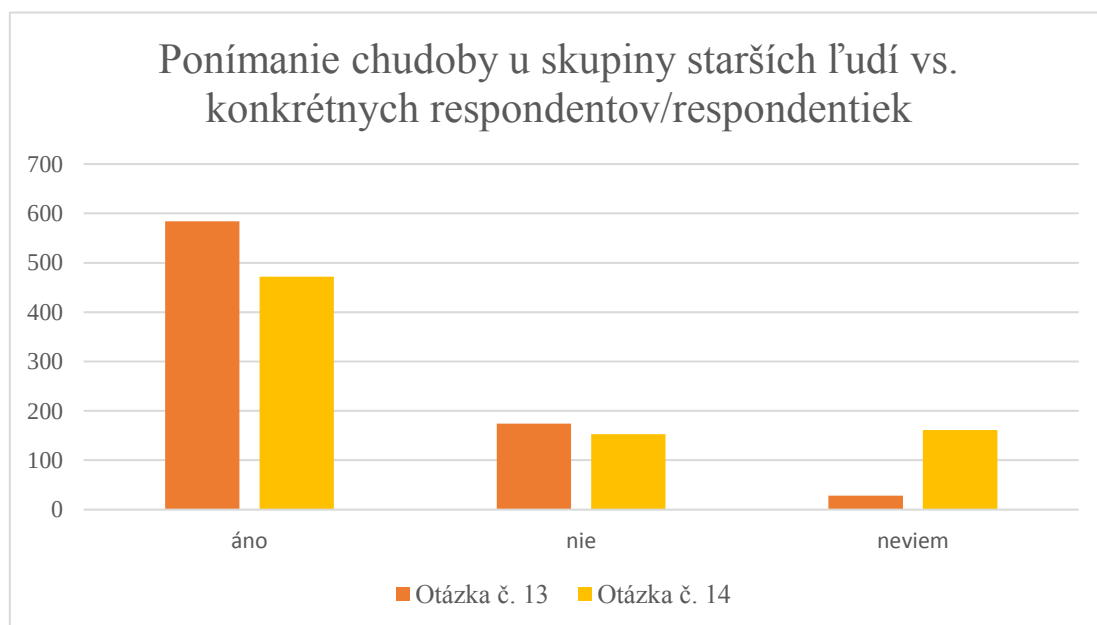
Kým na chudobu starších ľudí všeobecne poukazovalo viac ako 74% respondentov a respondentiek, osobne ju pociťuje už len niečo vyše 60% opýtaných. Oproti predošlej otázke však vzrástol počet odpovedí neviem, zrejme preto, lebo respondenti a respondentky nevedeli vyhodnotiť svoju situáciu, a nevedeli, na základe čoho môžu označiť seba samých za ohrozených chudobou. Napriek tomu však treba skonštatovať, že viac ako polovica respondentov a respondentiek sa cíti byť ohrozená chudobou, čo je alarmujúci údaj.

Tabuľka 24- Pocit ohrozenia chudobou

Otázka č. 14: Cítite sa Vy osobne byť ohrozený/ohrozená chudobou? (Ak ÁNO, pokračujte otázkou č. 15, ak NIE/NEVIEM preskočte na otázku č. 16)		
Odpoveď	Počet odpovedí	%
áno	472	60,05%
nie	161	19,47%
neviem	153	20,48%
Spolu	786	100%

Na grafe č. 5 môžeme pozorovať, ako sa menili odpovede na ponímanie chudoby podľa toho, či išlo o vnímanie chudoby u starších ľudí všeobecne, alebo u jednotlivých

respondentov/respondentiek. Graf ukazuje, že respondenti a respondentky považujú skupinu starších ľudí všeobecne, za viac ohrozenú chudobou, ako seba samých/samé. Avšak, pri posudzovaní chudoby svojej osoby vzrástol počet odpovedí neviem. Respondentov/respondentiek, ktorí si mysleli, že starší ľudia nie sú ohrození chudobou a tých, ktorí nepovažovali za ohrozených chudobou ani samých seba, bolo v oboch otázkach približne rovnako.

Graf 5- Graf zobrazujúci ponímanie chudoby starších osôb a jednotlivých respondentov/respondentiek

Viac ohrozené chudobou sa cítili ženy ako muži. U žien ohrozenie chudobou pociťovalo 61,78%, u mužov o niečo menej, 57,74% zo všetkých opýtaných.

Obrázok 2- Obrázkové rozloženie vnímania chudoby podľa pohlavia respondentov/respondentiek

Najviac pociťujú chudobu respondenti a respondentky v Žilinskom a Banskobystrickom kraji, naopak najmenšie percento seniorov a senioriek pociťujúcich chudobu, žije v Bratislavskom kraji. Ak sa na ohrozenie chudobou pozeráme vzhľadom na typ spolužitia, najviac pociťujú chudobu seniori a seniorky žijúci s inými rodinnými príslušníkmi

a prirodzene tiež tí starší ľudia, ktorí žijú osamote. Najmenej sa ohrození chudobou cítia byť tí respondenti a respondentky, ktorí žijú so svojím manželom/ manželkou.

Vzhľadom na typ bývania sa cítia byť ohrozených chudobou najviac takých respondentov, ktorí žijú v sociálnom zariadení. Až 74,77% z nich pociťuje ohrozenie chudobou.

Respondenti a respondentky, ktorí potvrdili, že sa sami cítia byť ohrození chudobou boli požiadaní v otázke č. 15 o uvedenie dôvodu. Týchto respondentov a respondentiek bolo celkom 472. Ostatní, ktorí nevedeli posúdiť, alebo sa chudobou byť ohrození necítili, mali preskočiť otázku a pokračovať vo vyplňaní dotazníka otázkou č. 16. Napriek tejto inštrukcii vyplnili otázku č. 15 aj respondenti a respondentky, ktorých sa netýkala. Tieto odpovede sme pri vyhodnocovaní nebrali do úvahy.

Napriek tomu, že v otázke č. 15 sme žiadali o detailnejší popis toho, prečo sa respondenti a respondentky cítia byť ohrození chudobou, väčšina do otázky vpísala neviem, alebo ju nevyplnila vôbec. Takýchto respondentov a respondentiek bolo 375.

Hoci v otázke č. 14 bolo možné označiť neviem a následne sa odpovedaniu na otázku č. 15 vyhnúť, mnohí respondenti a respondentky tak neurobili a namiesto toho odpoveď neviem (prípadne zanechanie otázky prázdnu) vpísali do otázky č. 15. Zrejme tak chceli zdôrazniť svoje osobné ohrozenie chudobou, avšak nevedeli uviesť dôvod, prečo toto ohrozenie pociťujú.

Ostatných 147 odpovedí sme podrobili obsahovej analýze. Na základe tejto analýzy sme vytvorili kategórie, do ktorých boli zaradené jednotlivé odpovede. Bolo tak vytvorených 5 kategórií, odpovede boli do nich prerozdelené na základe obsahovej podobnosti. Najčastejší dôvod, pre ktorý respondenti a respondentky pociťujú chudobu je práve nízky dôchodok. Ten za dôvod chudoby označilo 53 respondentov a respondentiek. Za druhý najčastejší dôvod chudoby, ktorý priamo súvisí s nízkym príjmom, avšak pramení z odlišných obáv, bol strach z neočakávaných výdavkov. Takúto možnosť uviedlo 49 respondentov a respondentiek. Tí tvrdili, že ich finančné prostriedky majú presne vypočítané a v prípade neočakávaných výdavkov sa musia zadlžovať. 29 respondentov a respondentiek uviedlo, že chudobu pociťujú preto, lebo sú odkázaní na druhých- často spomínali finančnú pomoc od detí, alebo tvrdili, že keby nemali k dispozícii príjem partnera, nevyžili by. Strach z chudoby kvôli zlému zdravotnému stavu spomenulo 6 opýtaných, samotú ako dôvod chudoby uviedlo 5 respondentov.

Nízky dôchodok

55

„príliš malý
dôchodok“

Strach z neočakávaných výdavkov

51

„ak sa stanú
nepredvídané
udalosti nemám
žiadne úspory,
nezvládnem to“

Odkázanosť na iných

29

„nemám ani na
byt-musia mi
dať deti a to si
nemôžem kúpiť
ani lieky“

Zlý zdravotný stav

6

„zlý zdravotný
stav,
hospitalizácia
v nemocnici“

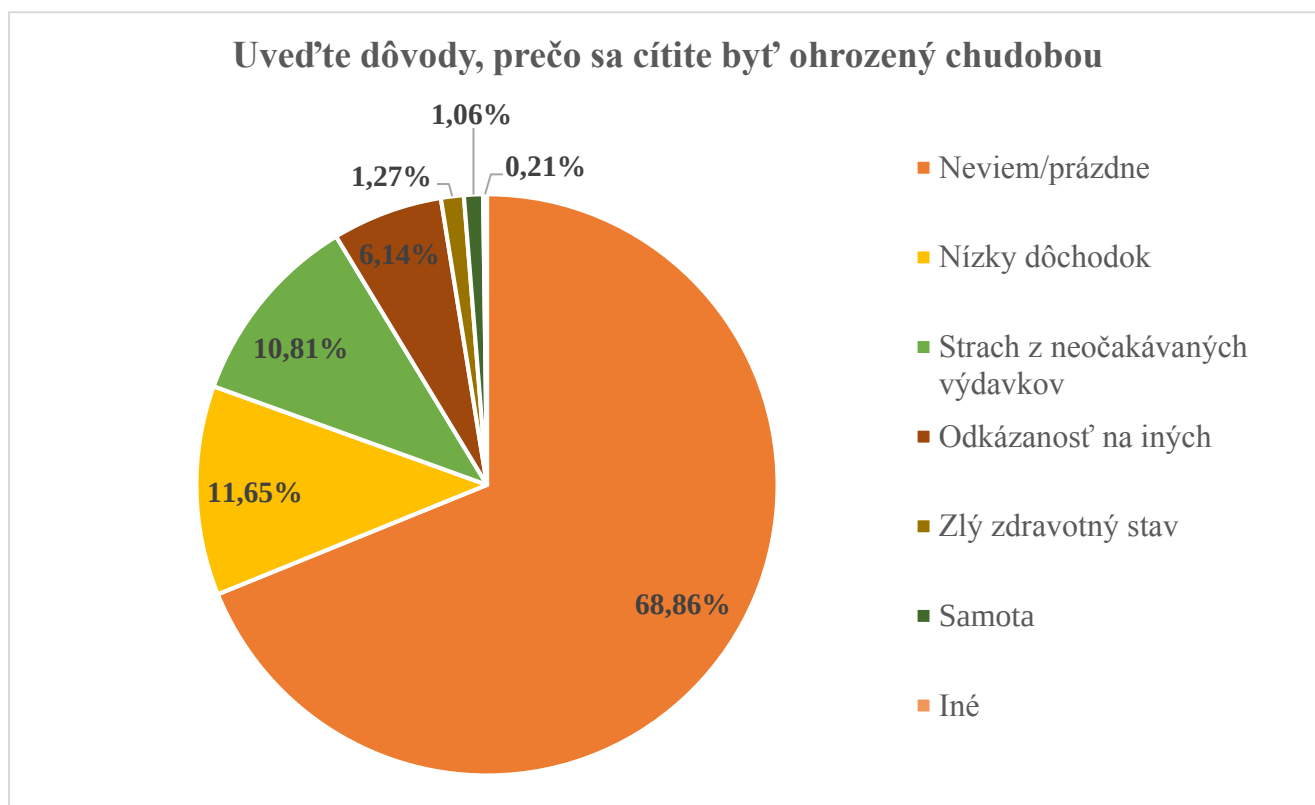
Samota

5

„Žijem
sama“

Jednu z odpovedí nebolo možné zaradiť do žiadnej zo skupín, znela nasledovne: „Zvýšená kriminalita voči starším.“ Respondent/respondentka sa pravdepodobne obával, že bude okradnutý či oklamaný a tým odôvodňoval svoju chudobu.

Na grafe č. 6 vidíme dôvody, pre ktoré sa starší ľudia cítia byť ohrození chudobou.

Graf 6- Dôvody ohrozenia chudobou

Zo 472 respondentov a respondentiek, ktorých sa otázka týkala, takmer 70% zanechalo odpoveď prázdnu, alebo odpovedalo neviem. Zvyšných 31,14% odpovedalo konkrétnejšie. Všetky úplne znenia odpovedí z otázky č. 15 môžeme nájsť v Prílohe B.

Príčiny ohrozenia chudobou sú podobné tým, ktoré uvádzali respondenti a respondentky v roku 2008. Nízke dôchodky boli v roku 2008 rovnako najčastejšou odpoveďou. Nasledovali vysoké životné náklady a zvyšovanie cien, ktoré v roku 2016 natoľko nerezonovali. Zlý zdravotný stav a odkázanosť na iných však boli v roku 2008 tiež hojne zastúpené.

3.3 Spoločenský život, kultúrne podujatia stretnutia s priateľmi

Zamerali sme sa tiež na to, ako seniori a seniorky trávia svoj čas, či ho využívajú na rekreáciu, kultúru alebo stretnutia s priateľmi.

Výsledky na otázku zisťujúcu, či si respondenti/ respondentky myslia, že starší ľudia majú možnosť žiť spoločenským životom boli veľmi prekvapivé. Viacerými výsledkami respondenti a respondentky potvrdili fakt, že majú nedostatok financií na zabezpečenie svojich

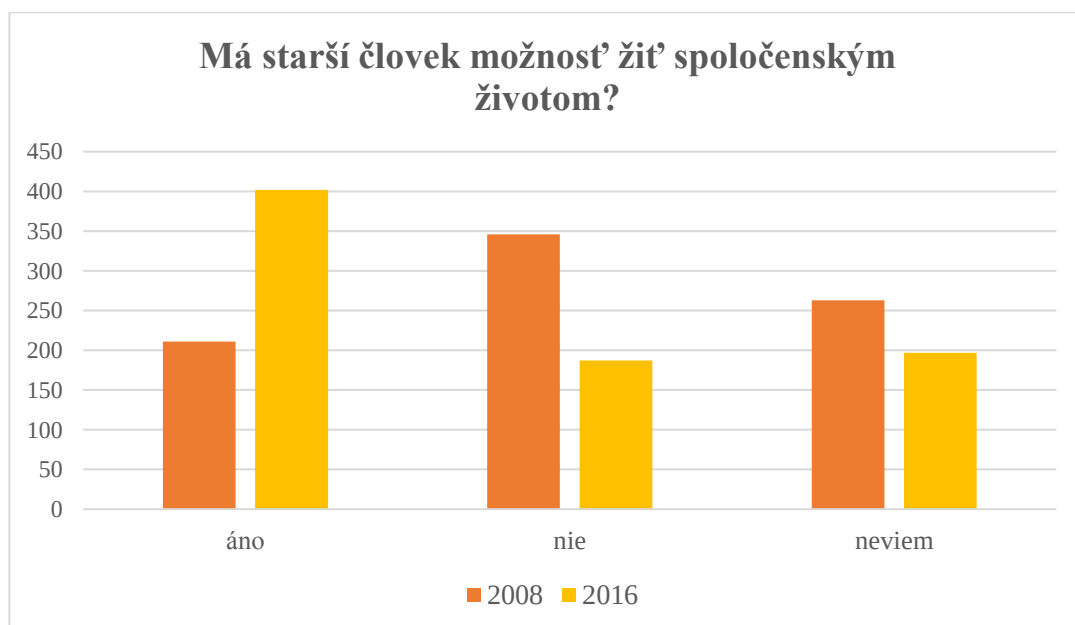
základných potrieb, a že im finančná situácia často nedovoľuje ani kúpu liekov či kvalitného jedla, nie to ešte nadštandard v podobe kultúrneho vyžitia či rekreácie. Napriek tomu vyhodnotenie otázky č. 16 dokazuje opak. Otázka zisťovala, či majú podľa názoru respondenta a respondentky, starší ľudia možnosť žiť spoločenským životom. Viac ako polovica respondentov/respondentiek, presne 51,15% tvrdí, že starší ľudia majú možnosť žiť spoločenským životom. Druhou najčastejšie označovanou možnosťou bola odpoveď neviem, ktorú označilo 25,06% respondentov a respondentiek. Až napokon nasledovala odpoveď nie, ktorá bola označená len 23,79% respondentov.

Tabuľka 25- Možnosť žiť spoločenským životom

Myslíte si, že má starší človek možnosť žiť spoločenským životom?		
Odpoveď	Počet odpovedí	%
áno	402	51,15%
nie	187	23,79%
neviem	197	25,06%
Spolu	786	100%

Pri tejto otázke môžeme pozorovať značný rozdiel oproti výsledkom výskumu realizovaného v roku 2008. Kým v roku 2016 si 51,15% respondentov myslí, že starší človek má možnosť žiť kultúrnym životom, v roku 2008 malo tento názor len 25,7%.

Tabuľka 26- Možnosť žiť spoločenským životom rozdiely v rokoch 2008 a 2016

Z grafu je vidieť, že napriek nedostatku finančných prostriedkov si starší ľudia v súčasnosti uvedomujú, že majú možnosti spoločenského života, avšak to, či sa ho môžu aktívne zúčastňovať závisí od ich situácie.

Kultúrne podujatia

V otázke zisťujúcej, či sa starší ľudia zúčastňujú kultúrnych podujatí bol výsledok rovnako v prospech kladných odpovedí. Pravidelne sa zúčastňuje kultúrnych podujatí 21,50% respondentov a respondentiek, občas 44,53% z nich. To znamená, že aspoň príležitostne sa kultúrnych podujatí zúčastňuje 66,03%. Vôbec sa kultúrnych podujatí nezúčastňuje 33,97%. Opäť vidíme veľkú zmenu oproti roku 2008, kde zápornú odpoveď označilo 61,50% respondentov a respondentiek, kým sčítaním kladných sme dostali len 38,5% respondentov.

Tabuľka 27- Účasť respondentov a respondentiek na kultúrnych podujatiach; roky 2008 a 2016

Zúčastňujete sa kultúrnych podujatí?				
Odpoveď	Počet odpovedí 2016	% 2016	Počet odpovedí 2008	% 2008
áno	169	21,50%	64	7,75%
nie	267	33,97%	508	61,50%
občas	350	44,53%	254	30,75%
Spolu	786	100%	826	100%

Z uvedeného vyplýva, že napriek nepriaznivej finančnej situácii starších osôb sa v priebehu rokov zmenil negatívny postoj a rezignácia na snahu viac sa zapojiť do spoločenského života. Fenomén aktívneho starnutia oslovuje čoraz viac starších osôb.

Viac sa spoločenských podujatí zúčastňujú muži ako ženy. Respondenti a respondentky z Bratislavského kraja sa podujatí zúčastňujú viac v porovnaní s ostatnými krajinami. Tento výsledok môže byť aj dôsledkom toho, že v Bratislave ako hlavnom meste, je väčšia možnosť kultúrneho vyžitia ako v menších mestách či obciach, v ktorých často absentuje kino či divadlo. Naopak najmenej sa zúčastňujú kultúrnych podujatí respondenti a respondentky z Trnavského kraja.

To, že starší ľudia majú v súčasnosti záujem o sociálny kontakt možno podložiť aj skutočnosťou, že až 87,15% respondentov a respondentiek sa aspoň príležitostne stretáva so

svojimi priateľmi. Z toho 45,29% sa so svojimi priateľmi stretáva občas, a 41,86% pravidelne. Vôbec sa s priateľmi nestretáva len 12,85% respondentov a respondentiek.

Opäť vidieť obrovský pokrok oproti výskumu realizovanému pred 8 rokmi, kde sa pravidelne s priateľmi stretávalo len 25,8% a vôbec sa priateľmi nevidalo až 28% respondentov a respondentiek. S priateľmi sa viac stretávajú muži ako ženy. Pre lepšie porovnanie sú výsledky otázky č. 18 z oboch výskumov uvedené v tabuľke č. 28.

Tabuľka 28- Stretnutia s priateľmi, rok 2008 a 2016

Stretávate sa svojimi priateľmi?				
Odpoveď	Počet odpovedí 2016	% 2016	Počet odpovedí 2008	% 2008
áno	329	41,86%	213	25,8%
nie	101	12,85%	231	28%
občas	356	45,29%	380	46,2%
Spolu	786	100%	826	100%

Musíme konštatovať, že oproti roku 2008 sa starší viac zapájajú do spoločenského života, čo je dôsledkom aj realizácie Medzinárodného roka aktívneho starnutia a prevádzky denných centier v obciach, ktoré zo zákona samosprávy musia zabezpečovať.

Je však široký okruh ľudí, ktorí sú apatickí a nemajú ani záujem sa zapojiť do akýchkoľvek aktivít. Zostávajú osamotení, bez akýchkoľvek kontaktov, zatvorení v bytoch, často bez pomoci. Svedčí o tom aj rastúci počet starších, ktorí sú ohrození domácim násilím a zneužívaním, ako i výpovede starších v jednotlivých kluboch a zariadeniach, ktorí sa zúčastnili workshopov a ktorí konštatujú, že sa ich stretáva málo a je nezaujímavý o rôzne aktivity. O tejto skutočnosti nám podali výpovede aj mnohí starší mimo výskumu, ale v rámci stretnutí s nimi osobne v ich domoch, či pri ich návšteve poradenského centra Fóra. Je však skupina, ktorá tieto aktivity veľmi úspešne a rada využíva.

3.3.1 Prístup k tovarom a službám

Skupina otázok zaoberajúca sa prístupom k tovarom a službám riešila, ako vnímajú seniori a seniorky zdravotné služby, prístup k spotrebiteľským informáciám, či akú majú možnosť získať úvery, v porovnaní s ľuďmi ostatných vekových skupín. Pomocou tejto

skupiny otázok sme sa snažili zistiť, či sa starší ľudia cítia byť znevýhodnení oproti ľuďom ostatných vekových skupín.

Otázka č. 19 zisťovala, či si respondenti/respondentky myslia, že majú starší ľudia rovnaké podmienky pri prístupe k spotrebiteľským informáciám, voči ostatným ľuďom. Prevládala odpoveď čiastočne, ktorú zvolila viac ako polovica respondentov/respondentiek. 19,46% respondentov/respondentiek tento fakt nevedelo posúdiť. Odpoveď neviem posúdiť bola v tejto otázke druhou najčastejšie označovanou odpoveďou.

Tabuľka 29- Rovnaký prístup k spotrebiteľským informáciám

Myslíte si, že majú starší ľudia rovnaké podmienky, ako ostatní občania, v prístupe k spotrebiteľským informáciám?		
Odpoveď	Počet	%
áno	82	10,43%
čiastočne	411	52,29%
nie	140	17,81%
neviem posúdiť	153	19,47%
Spolu	786	100%

V ďalšej otázke sme zisťovali, či seniori a seniorky považujú podmienky prístupu k spotrebiteľským informáciám za primerané oproti ostatným občanom. Kým v predošlej otázke sme zisťovali, či prístup k týmto informáciám je rovnaký v porovnaní s ostatnými vekovými kategóriami, v tejto sme zisťovali, nakoľko sú podmienky v prístupe k spotrebiteľským informáciám primerané práve pre našu výskumnú vzorku. Respondenti a respondentky sa častejšie prikláňali ku kladnej odpovedi častejšie ako v predošlej otázke, odpoveď áno označilo 15,52% respondentov/respondentiek. Taktiež ale narástol počet respondentov a respondentiek, ktorí sa priklonili k zápornej odpovedi, celkom bola označená v 26,59% prípadov.

Tabuľka 30- Primerané podmienky k spotrebiteľským informáciám voči ostatným občanom

Myslíte si, že majú starší ľudia primerané podmienky voči ostatným občanom v prístupe k spotrebiteľským informáciám?		
Odpoveď	Počet	%
áno	122	15,52%
čiastočne	290	36,90%
nie	209	26,59%
neviem posúdiť	165	20,99%
Spolu	786	100%

Seniori a seniorky majú často problém získať poistenie či úver. Ako to vnímajú a či si myslia, že ich šance sú rovnaké zisťovala otázka č. 21. Je totiž známe, že poskytovanie úverov je v mnohých prípadoch obmedzené vekom. Ak samotné poskytnutie úveru vekom obmedzené nie je, veľakrát je určené vekové obmedzenie na splatenie úveru, ktoré býva často nastavené na 65 rokov (Beracka 2014). Banky preto argumentujú tým, že pôžičky pre dôchodcov nie sú ničím odlišné, rozdiel je len v kratšej lehote splatnosti a často v nižšom objeme poskytnutej pôžičky (Kto 2016).

Skúsenosti seniorov a senioriek sú však odlišné. Možnosť získať rovnaké služby, pôžičky a úvery ako ľudia ostatných vekových skupín popiera až 57,25% respondentov a respondentiek. Rovnaké možnosti pri získavaní úverov v porovnaní s ostatnými vekovými skupinami potvrdilo 12,85%, problém nedokázalo posúdiť 29,90% opýtaných.

Tabuľka 31- Možnosť získať rovnaké služby, pôžičky a úvery

Myslíte si, že máte možnosť získať rovnaké služby, pôžičky a úvery ako ľudia ostatných vekových skupín?		
Odpoveď	Počet	%
áno	101	12,85%
nie	450	57,25%
neviem posúdiť	235	29,90%
Spolu	786	100%

K otázke týkajúcej sa dostatočnosti zdravotných služieb pre seniorov a seniorky, v porovnaní s ľuďmi iných vekových skupín, sa väčšina respondentov a respondentiek

nevedela vyjadriť. Možnosť neviem označila viac ako polovica respondentov a respondentiek. Na nedostatočnosť zdravotných služieb poukazovalo 28,12%, naopak za dostatočné ich považovalo 20,74% respondentov respondentiek.

Tabuľka 32- Rovnaké zdravotné služby

Máte pocit, že sú zdravotné služby pre starších ľudí, v porovnaní s ľuďmi ostatných vekových skupín, dostatočné?		
Odpoveď	Počet	%
áno	163	20,74%
nie	221	28,12%
neviem posúdiť	402	51,15%
Spolu	786	100%

Pri otázke týkajúcej sa zlého zaobchádzania so seniormi a seniorkami, bola prevaha negatívnych odpovedí značnejšia. So zlým zaobchádzaním sa v zdravotnom zariadení stretla takmer polovica seniorov a senioriek, konkrétne 49,75%. To znamená, že zlé zaobchádzanie zažíva v zdravotných zariadeniach každý druhý senior/seniorka. **Zlé zaobchádzanie v zdravotnom zariadení pociťujú častejšie muži ako ženy.**

V kontexte tohto výsledku treba tiež poukázať na to, že najviac seniorov a senioriek zažíva diskrimináciu práve v oblasti poskytovania zdravotných služieb. **Zdravotné služby teda možno považovať za najkritickejšiu oblasť, vzhľadom na prístup k seniorom a seniorkám.**

Vo výskume sme sa tiež zaoberali otázkou, nakoľko výrobcovia (ošatenie, obuv, atď.) berú pri výrobe do úvahy potreby starších ľudí. Trh je v súčasnosti veľmi pestrý a ponúka širokú škálu výrobkov určených pre rôzne vekové ako aj iné kategórie obyvateľstva. Starší ľudia však nepovažujú zohľadňovanie ich potrieb výrobcami za dostatočné. To, že sú potreby seniorov a senioriek výrobcami zohľadňované, si myslí 9,23% respondentov. Čiastočné zohľadnenie potrieb pri výrobkoch pozoruje 43,38% respondentov a respondentiek. Zápornú odpoveď označilo 25,06%, zvyšní respondenti a respondentky sa k tejto otázke nevedeli vyjadriť.

Zisťovali sme tiež, aká je znalosť seniorov a senioriek o ich právach a možnostiach. Viac ako polovica sa vyjadrila, že informácie, ktoré majú k dispozícii sú čiastočné. S dostatočnými informáciami disponuje 17,81%, naopak žiadne informácie o svojich právach nemá 26,46%.

Právnu ochranu starších zo strany štátu považuje za nedostatočnú 44,15% respondentov a respondentiek. Vyjadriť sa k otázke nevedelo 38,04%.

Relatívne vysoký počet, viac ako štvrtina respondentov a respondentiek nemá k problematike svojich práv žiadne informácie. Aj z toho dôvodu je potrebné, aby sa pracovalo na zvýšení právneho povedomia seniorov/senioriek. V rámci zlepšenia tejto situácie je organizovaných množstvo aktivít či už zo strany Slovenského národného strediska pre ľudské práva, ako aj Fóra pre pomoc starším. Množstvo seminárov, podujatí, či vzdelávacích aktivít má slúžiť na zlepšenie tejto situácie.

3.3.2 Prístup zamestnaniu a vzdelaniu

„a kto by ma zamestnal?“

Výskumom sme chceli zistiť aj to, aká je situácia starších ľudí na trhu práce. Cítia sa byť znevýhodnení pri prijímaní do zamestnania oproti mladým ľuďom, alebo už o zamestnanie ani záujem nemajú?

Na začiatok sme zisťovali, či si starší ľudia myslia, že majú rovnakú možnosť zamestnať sa ako ľudia ostatných vekových skupín. Nesúhlas s tvrdením, že starší ľudia majú rovnakú šancu zamestnať sa prejavilo 536 respondentov a respondentiek, čo predstavuje 68,19%. Odpoveď neviem označilo 23,92% respondentov/respondentiek. S faktom, že starší ľudia majú rovnakú možnosť zamestnať sa ako ľudia ostatných vekových skupín súhlasilo 7,89% respondentov a respondentiek. Oproti výskumu z roku 2008 sme otázku rozvinuli a pýtali sme sa respondentov a respondentiek, aj na to, či majú záujem pracovať a prečo, prípadne prečo nie.

Tabuľka 33- Rovnaká možnosť zamestnať sa

Myslíte si, že máte rovnakú možnosť zamestnať sa, ako ľudia ostatných vekových skupín?		
Odpoveď	Počet odpovedí	%
áno	62	7,89%
nie	536	68,19%
neviem	188	23,92%
Spolu	786	100%

V otázke č. 23 sme zisťovali, či by respondenti a respondentky mali záujem o prácu, ak by sa im naskytla príležitosť. Ak respondenti odpovedali áno, otázka č. 24 sa ich netýkala a pokračovali až otázkou č. 25. Naopak, ak respondenti nemali záujem o prácu, týkala sa ich otázka č. 24 a otázku č. 25 nevyplňali. Ak by sa starším ľuďom naskytla možnosť pracovať, túto by využilo 19,34%. O prácu by mali záujem viac muži ako ženy.

Tabuľka 34- Záujem seniorov/senioriek o zamestnanie

Ak by ste mali možnosť zamestnať by ste sa?		
Odpoveď	Počet odpovedí	%
áno	152	19,34%
nie	512	65,14%
neviem	122	15,52%
Spolu	786	100%

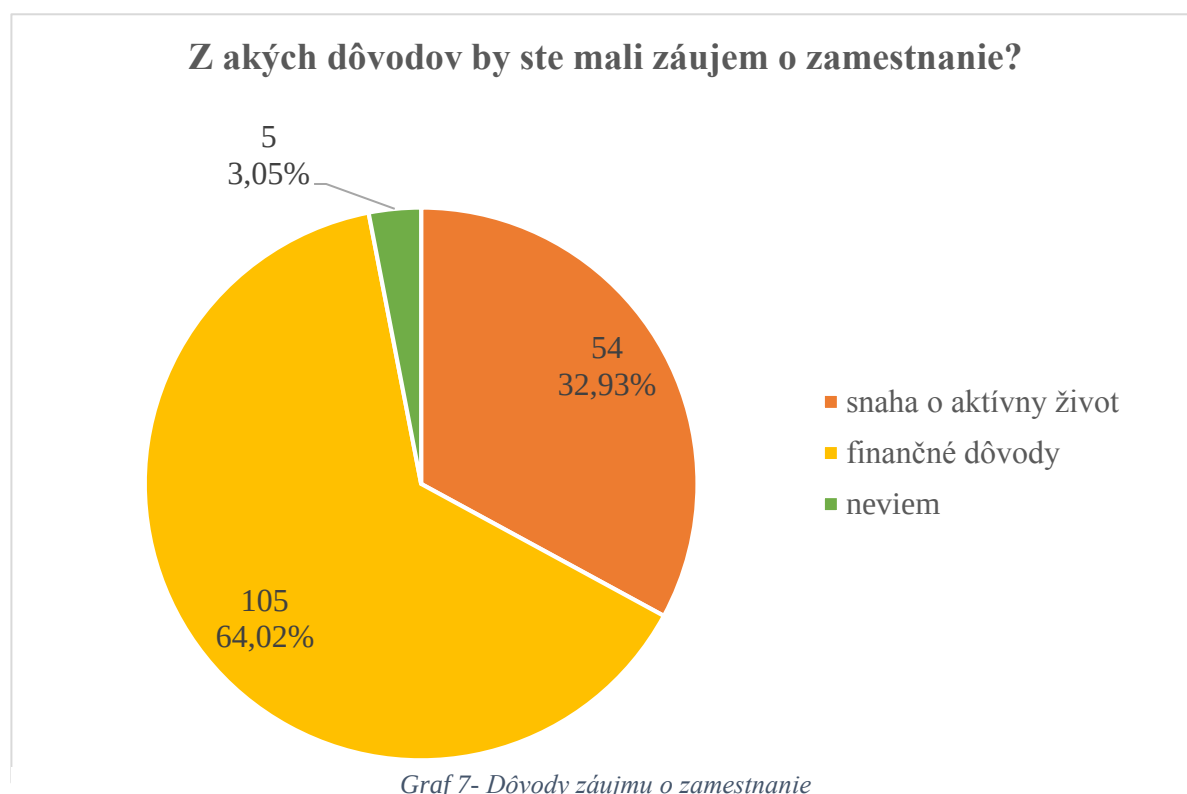
Najväčší záujem o prácu preukázala skupina do 60 rokov, kde záujem pracovať prejavilo 26,67% zo všetkých opýtaných. Tento výsledok je prirodzený- mnohí z respondentov/respondentiek pod 60 rokov ešte ani nemusia poberať dôchodok, môžu mať len vzhľadom na svoj vek problém získať zamestnanie. Nasleduje skupina od 61-70 rokov, u ktorých by malo záujem o prácu 25,51%. Je prirodzené, že so stúpajúcim vekom klesá záujem o prácu, a to najmä zo zdravotných dôvodov. Preto možno predpokladať, že čím vyššia veková skupina, tým menej záujemcov/záujemkýň o prácu. Táto klesajúca tendencia záujmu o prácu sa potvrdila, avšak môžeme pozorovať jednu zaujímavú odchýlku. Výskumu sa zúčastnili presne 4 respondenti/respondentky s vekom vyšším ako 90 rokov. Keďže je táto veková skupina pomerne skromne zastúpená, každý respondent/respondentka predstavuje ¼ odpovedí. Vzhľadom na to, že jeden respondent vo veku 96 rokov mužského pohlavia tvrdil, že by mal záujem pracovať, možno tvrdiť, že 25% respondentov/respondentiek nad 90 rokov prejavilo záujem o zamestnanie. Táto veková skupina týmto predbehla vekovú skupinu 71-80 rokov, kde záujem o zamestnanie prejavilo len 17,26%. Záujem o zamestnanie u skupiny 81-90 prejavilo niečo vyše 10% respondentov/respondentiek.

Respondent vo veku 96 rokov, ktorý by mal v prípade možnosti zamestnať sa o prácu záujem, pochádza z Nitrianskeho kraja a je vysokoškolsky vzdelaný. O prácu by mal záujem z finančných dôvodov.

Tabuľka 35- Záujem o zamestnanie podľa veku respondenta/respondentky

do 60 rokov	61-70 rokov	71-80 rokov	81-90 rokov	nad 90 rokov
4/15	75/294	67/388	9/84	1/4
26,67%	25,51%	17,26%	10,71%	25%
Spolu prejavilo záujem o zamestnanie 152 respondentov/respondentiek				

Najčastejší dôvod, pre ktorý by respondenti/ respondentky vyhľadávali možnosť zamestnať sa, bolo vylepšenie finančnej situácie. V otázke č. 25, ktorá túto skutočnosť zisťovala mali, respondenti a respondentky k dispozícii 2 preddefinované odpovede a tiež možnosť vpísať vlastnú, pričom mohli označiť aj viac ako len jednu odpoveď. Keďže respondenti a respondentky si mohli zvoliť viacero odpovedí, celkový počet odpovedí je 164. Ak respondenti/respondentky označili súčasne 2 odpovede, išlo výlučne o kombináciu finančných dôvodov a snahy o aktívny život, takýchto odpovedí bolo celkom 12. Celkom 5 respondentov/respondentiek zvolilo možnosť iné, z toho jeden do nej vpísal slovo „iné“ a 4 vpísali odpoveď „neviem“. Jednoznačne je možno konštatovať, že ak by niečo motivovalo ľudí v dôchodkovom veku k práci, je to ich finančná situácia. Práve tá im totiž komplikuje fungovanie v bežnom živote, preto by boli kvôli nej ochotní sa opätovne zamestnať.

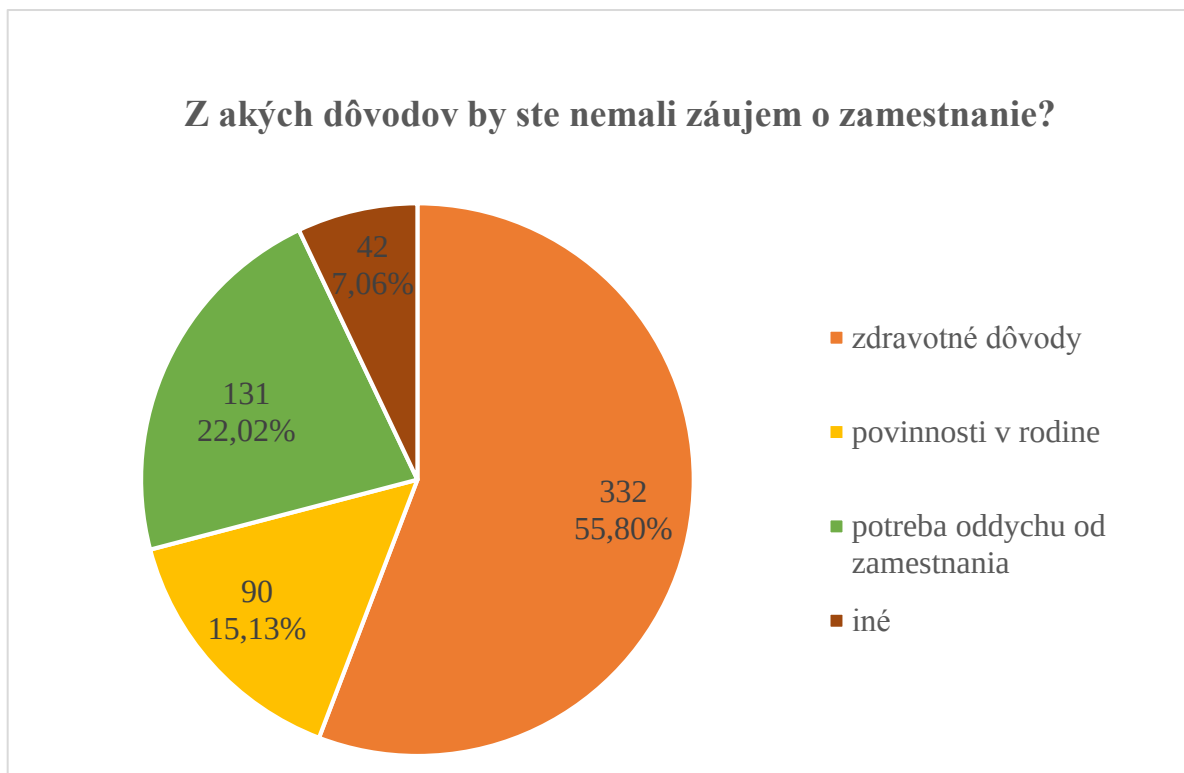
Respondentov/respondentiek, ktorí by o zamestnanie záujem nemali bolo výrazne viac (65,14%), ako tých snažiacich sa opätovne zamestnať. Odpoveď neviem bola najmenej preferovanou, označilo ju len 15,52%. Nezáujem o zamestnanie prejavilo viac mužov ako žien.

Nezáujem o zamestnanie bol tým vyšší, čím respondenti/respondentky prislúchali k vyššej vekovej skupine. Tento fakt ale neplatí pre respondentov nad 90 rokov, u ktorých došlo k výchylke, ktorá ich zaradila ešte pred vekovú kategóriu 81-90 rokov. V tabuľke je síce uvedených len 511 respondentov/respondentiek, avšak z toho dôvodu, že jeden respondent/respondentka neuviedol vek, preto sme ho nevedeli zaradiť ani do jednej z vekových skupín.

Tabuľka 36- Nezáujem o zamestnanie podľa veku

do 60 rokov	61-70 rokov	71-80 rokov	81-90 rokov	nad 90 rokov
8/15	161/294	266/388	73/84	3/4
53,33%	54,76%	68,56%	86,90%	75%
Spolu nezáujem o zamestnanie potvrdilo 512 respondentov/respondentiek				

V otázke č. 24 sme zisťovali, prečo by respondenti nemali záujem o zamestnanie, otázka sa teda týkala iba tých, ktorí potvrdili, že by záujem o zamestnanie nemali. Keďže v otázke bola možnosť vybrať viacero odpovedí, celkový počet zhromaždených odpovedí na otázku je 595. Najčastejší dôvod, pre ktorí by respondenti/respondentky nemali záujem o zamestnanie boli zdravotné dôvody, pre ktoré by prácu odmietlo 64,84% respondentov a respondentiek. Druhou najčastejšie označovanou sa stala možnosť potreba oddychu od zamestnania, na ktorú poukázalo 25,59% respondentov a respondentiek. Odpoveď povinnosti v rodine zvolilo 17,50% respondentov/respondentiek.

Graf 8- Dôvody nezájmu o zamestnanie

Čo sa týka analýzy odpovedí z možnosti iné, možnosť zvolilo 42 respondentov/respondentiek. Na základe obsahu sme jednotlivé odpovede zaradili do skupín. Najpočetnejšou odpoveďou v možnosti iné bol vek, ktorý uviedlo 22 respondentov a respondentiek.

Analýza odpovedí z možnosti iné:

Vek

Najčastejšie sa jednalo o odpovede typu „vek“, vyskytla sa tiež odpoveď „vekový dôvod“.

22

Neviem

Respondent/respondentka neuviedol konkrétny dôvod, len termín „neviem“.

11

Iné

Tieto odpovede obsahovali len termíny „iné“.

3

Povinnosti

Napriek preddefinovanej odpovedi „povinnosti v rodine“, si niektorí respondenti/respondentky vybrali možnosť iné a do nej vpísali, že pomáhajú deťom a podobne.

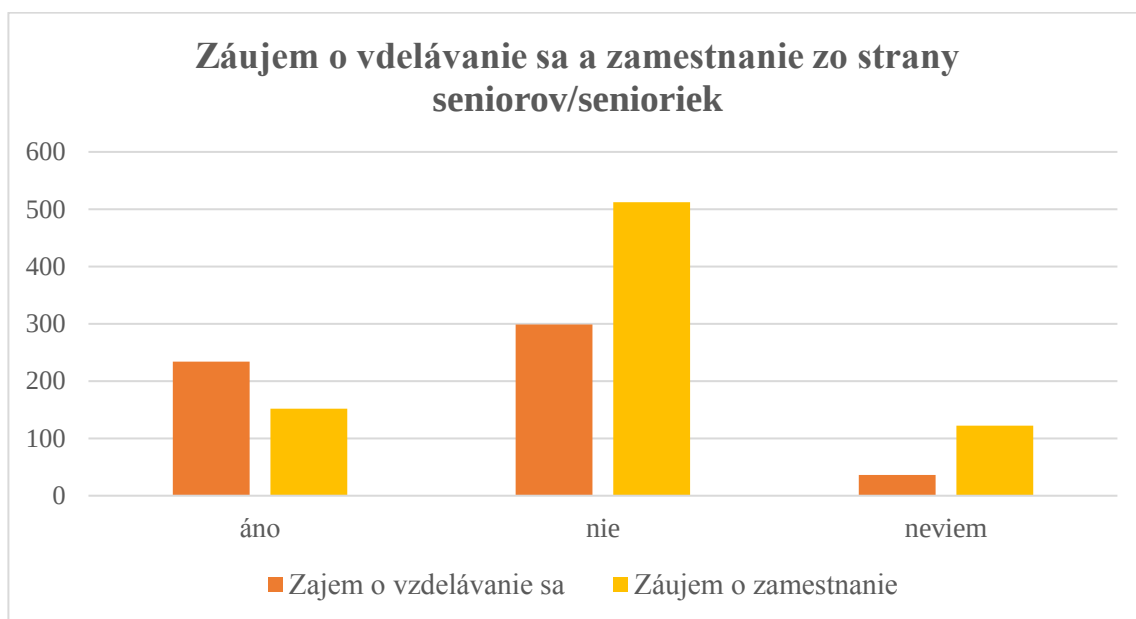
Zvyšné 4 odpovede sme nezaradili. Išlo najmä o odpovede „právo na slobody život“, odpoveď „pre spoločnosť som dal dosť“. Dve odpovede poukazovali na fakt, že aj keby záujem mali, nebola by možnosť, prípadne záujem zo strany zamestnávateľov.

Podobne ako zamestnanie, sme riešili otázku vzdelávania. Aké sú možnosti seniorov/senioriek, a aký je ich záujem. Takmer polovica, presne 47,84% respondentov/respondentiek, si myslí, že majú **rovnaké šance vzdelávať sa** ako ľudia ostatných vekových skupín. Odpoveď nie označilo 19,08%, zvyšní respondenti/respondentky sa nevedeli k tejto otázke vyjadriť. Keď si porovnáme tieto odpovede s odpoveďami na otázku, či si seniori/seniorky myslia, že majú **rovnakú šancu zamestnať sa** ako ľudia ostatných vekových skupín, môžeme vidieť, že odpovede sú značne odlišné. Kým pri vzdelávaní 47,84% tvrdí, že majú rovnakú šancu vzdelávať sa ako ľudia ostatných vekových kategórií, pri možnosti zamestnať sa si to myslí len 7,89%.

Záujem o vzdelávanie by prejavil približne každý tretí senior/seniorka. O vzdelanie by v prípade možnosti malo záujem 29,77% respondentov a respondentiek, nezáujem by bol zo strany 38,04% respondentov a respondentiek. Zvyšní sa nevedeli k otázke vyjadriť.

Pre porovnanie, kým záujem o vzdelanie by prejavilo 29,77%, záujem o prácu by malo menej respondentov a respondentiek, presne 19,34%. Túto skutočnosť možno jednoducho vysvetliť. Kým pri vzdelávaní ide o rozvoj osobnosti, prijímanie informácií a prehĺbovanie si znalostí, pri zamestnaní sa jedná o istý záväzok, povinnosť a zodpovednosť. Vzdelávanie evokuje v človeku pocit, že robí niečo pre seba, je medzi ľuďmi a sám si určuje svoje ciele. Pri zamestnaní sa už vyžaduje zodpovednosť za svoje činy, zamestnanie je únavnejšie, vyžaduje často rýchle rozhodnutia a riešenie problémov. Preto vzdelávanie môže v ľuďoch skôr evokovať oddychovú až voľnočasovú aktivitu, kým zamestnanie je už do istej miery záťaž. Vzdelávanie aj zamestnanie predstavujú formu socializácie, avšak pri vzdelávaní má senior/seniorka záväzok dosahovania výsledkov voči sebe samému, kým v zamestnaní zodpovedá za svoje výkony zamestnávateľovi. Pri otázke týkajúcej sa záujmu o prácu mali v odpovediach respondenti/respondentky jasnejšie, odpoveď neviem bola označená len v 15,52% prípadoch. V otázke týkajúcej sa záujmu o vzdelanie bola odpoveď neviem zvolená 32,19% respondentov/respondentiek. Jednoznačnejšie nie vyjadrili respondenti a respondentky pri otázke zisťujúcej ich záujem pracovať, kde zápornú odpoveď zvolilo 65,14% respondentov/respondentiek, kým pri vzdelaní zaujalo odmietavý postoj len 38,04%. Ako

môžeme vidieť na grafe č. 9, v oboch otázkach prevládajú záporné odpovede, avšak pri otázke vzdelania je rozdiel medzi kladnými a zápornými odpoveďami porovnateľne menší.

Graf 9- Záujem o zamestnanie vs. záujem o vzdelávanie sa

Pre prehľadnejšie porovnanie otázok týkajúcich sa záujmu o zamestnanie a vzdelávanie sa sme zhrnuli všetky výsledky do tabuľky č. 37

Tabuľka 37- Možnosť vs. záujem o zamestnanie a vzdelávanie sa

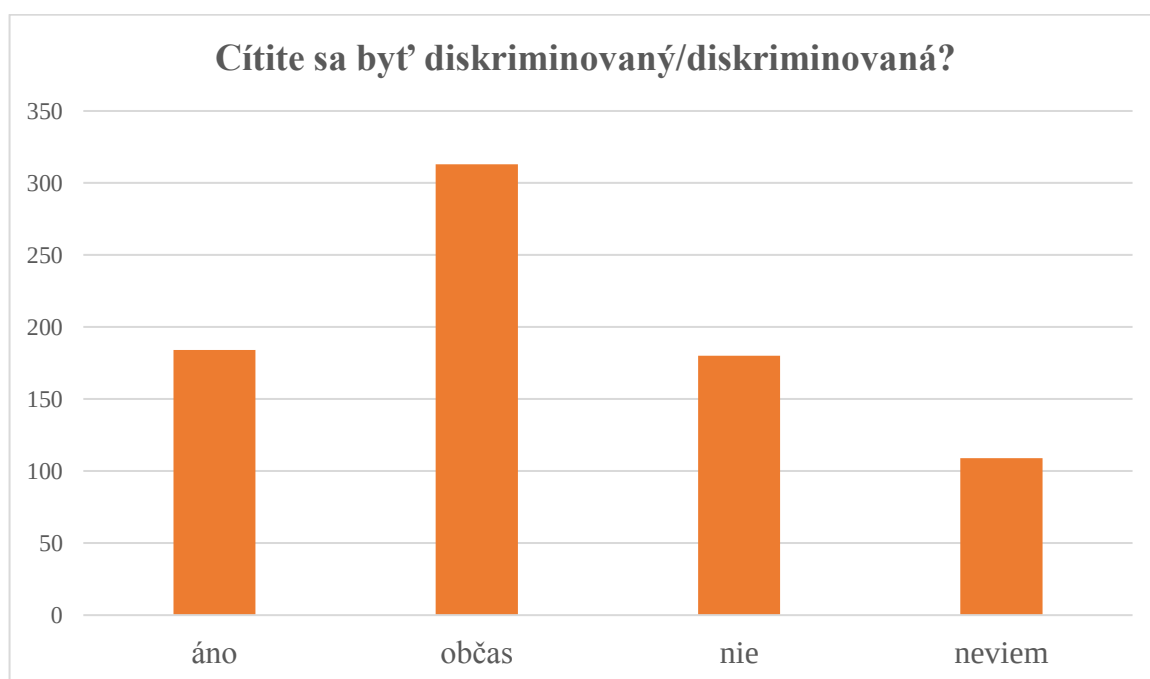
Odpoveď	Rovnaká možnosť vzdelávať sa		Rovnaká možnosť zamestnať sa		Záujem o vzdelávanie sa		Záujem o zamestnanie	
áno	376	47,84%	62	7,89%	234	29,77%	152	19,34%
nie	150	19,08%	538	68,19%	299	38,04%	512	65,14%
neviem	260	33,08%	188	23,92%	253	32,19%	122	15,52%
Spolu: 786 / 100%								

3.3.3 Vnímanie diskriminácie

Diskrimináciu možno definovať ako: „rozlišovanie poškodzujúce niekoho, neuznávanie jeho rovnosti s iným, popieranie a obmedzovanie práv určitých kategórií obyvateľstva al.

určitým štátom, medzinárodným organizáciám a pod.“ (Diskriminácia 2016). Zaujímalo nás, či vôbec, a ak áno tak v akých oblastiach, zažívajú seniори/seniorky diskrimináciu. Na úvod dotazníka bol seniorom/seniorkám poskytnutý výklad pojmu diskriminácia, aby dokázali lepšie identifikovať, či v určitej situácii boli diskriminovaní. Zámerne sme zvolili inú definíciu, aká vyplýva zo Zákona č. 365/2004 Z. z. o rovnakom zaobchádzaní v niektorých oblastiach a o ochrane pred diskrimináciou a o zmene a doplnení niektorých zákonov (ďalej len ako „antidiskriminačný zákon“). Chceli sme diskrimináciu definovať tak, aby bol pojem čo najzrozumiteľnejší pre bežného človeka.

Prvá otázka z tejto oblasti zisťovala, či sa starší ľudia cítia byť diskriminovaní. Respondenti/respondentky najviac krát označili možnosť občas, spravilo tak 39,82%. Nasledovala odpoveď áno, ktorú zvolilo 23,41%. Občas znamená, že senior sa stretol sa aspoň raz stretol, alebo sa na nepravidelnej báze s diskrimináciou stretáva. Preto odpoveď občas, spolu s odpoveďou áno, možno považovať za kladné odpovede. Odpovede áno a občas, potvrdzujú fakt, že seniори a seniorky sú diskriminovaní, keďže ich označila viac ako polovica respondentov, presne 63,23%. Diskrimináciu vôbec nepocítilo 22,90% opýtaných, a 13,87% sa nevedelo k tejto otázke vyjadriť.

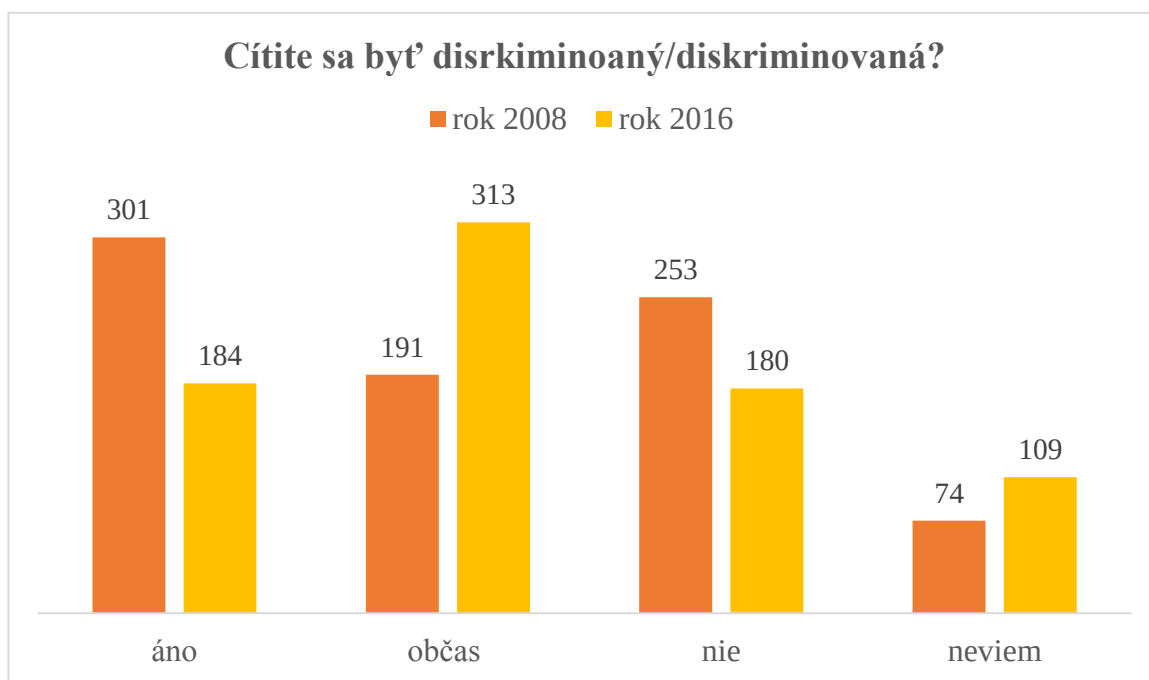

Graf 10- Diskriminácia u starších osôb

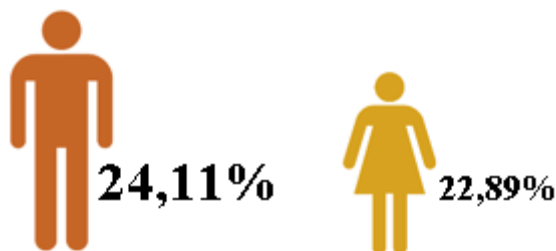
V porovnaní s rokom 2008, ako môžeme vidieť na grafe č. 11, sa pravidelne cítia byť diskriminovaných menej seniorov/senioriek. Odpoveď áno bola v roku 2008 označená 36,44%

respondentov/respondentiek, v roku 2016 len 23,41% prípadov. Opačná situácia ale nastala pri odpovedi občas. Občas sa v roku 2008 cítilo byť diskriminovaných 23,12% respondentov/respondentiek, roku 2016 to je takmer 40%. Počty odpovedí sú približne zhodné, avšak v roku 2008 dominovala odpoveď áno, v aktuálnom výskume dominuje odpoveď občas. Z toho vyplýva, že diskrimináciu pociťuje približne rovnaký počet seniorov/senioriek, avšak v súčasnosti je diskriminácia menej pravidelná.

Vyslovene zápornú odpoveď, značiacu, že sa respondent/respondentka necíti byť diskriminovaný/diskriminovaná, označilo viac respondentov práve v roku 2008.

Z celkového počtu respondentov/respondentiek, viac pociťujú diskrimináciu muži ako ženy. Zo všetkých opýtaných mužov pociťuje diskrimináciu vyše 24%, u žien je to o niečo menej, presne 22,89%.

Obrázok 3- Pociťovanie diskriminácie podľa pohlavia

Tí respondenti/respondentky, ktorí diskrimináciu zažili, a teda na otázku, či sa cítia byť diskriminovaní odpovedali áno alebo občas, mali v nasledujúcej otázke vyznačiť oblasti,

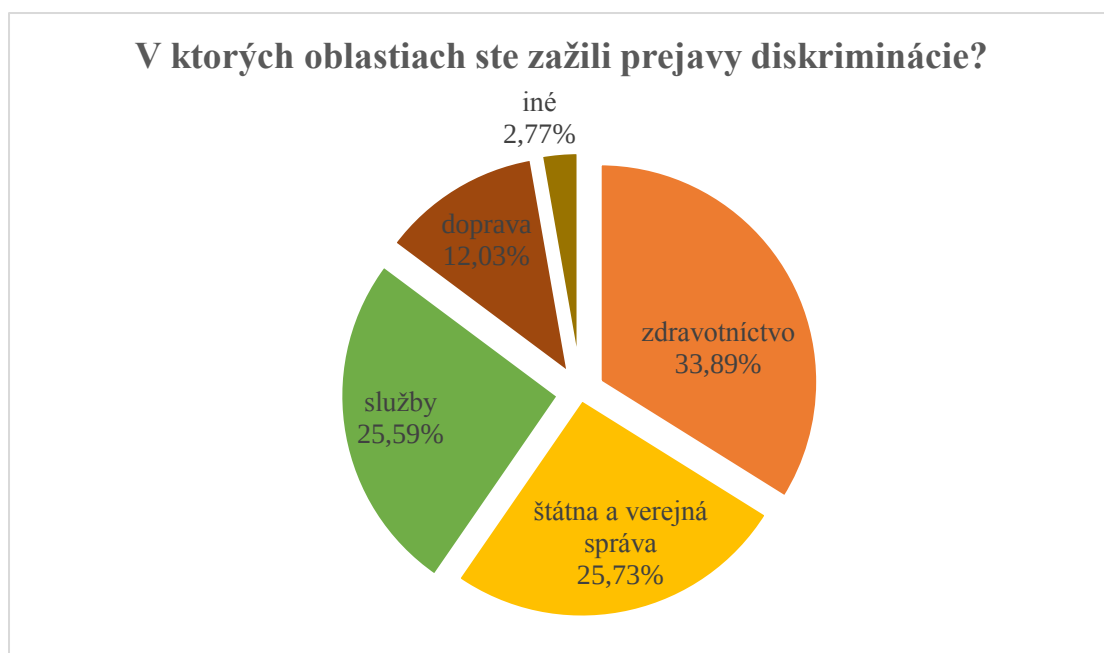
v ktorých zažili prejavy diskriminácie. Otázka č. 34 zisťovala oblasti, v ktorej respondenti prežili prejavy diskriminácie a teda sa týkala len 497 zo všetkých opýtaných.

Stredisko vytvorilo 4 preddefinované odpovede a možnosť iné, do ktorej mohli respondenti/respondentky možnosť vpísať inú ako spomenutú oblasť. Ponúknuté možnosti síce nie sú úplne v súlade s antidiskriminačným zákonom, ktorý sa vzťahuje na oblasti pracovnoprávných a obdobných právnych vzťahov, sociálneho zabezpečenia, zdravotnej starostlivosti, poskytovania tovarov a služieb a vo vzdelávaní. Stredisko pri tvorbe dotazníka však čerpalo v prvom rade z vlastných skúseností a toho, čo uvádzajú starší ľudia, s ktorými sa pri svojej práci a aktivitách Stredisko stretáva, najčastejšie ako problematické oblasti. Preto do ponuky možností bola zahrnutá aj možnosť v štátnej a verejnej správe, napriek tomu, že táto oblasť nie je oblasťou diskriminácie pokrytou v antidiskriminačnom zákone. Taktiež z oblasti tovarov a služieb bola zvlášť uvedená možnosť doprava. Chceli sme tiež zachovať rovnaké znenie odpovedí, ako boli zadefinované v príslušnej otázke vo výskume v roku 2008, aby bola možná následná komparácia.

Respondenti a respondentky z ponúknutých možností, za najčastejšiu oblasť diskriminácie, zvolili oblasť zdravotnej starostlivosti. V tejto oblasti pociťuje diskrimináciu takmer polovica tých, ktorých sa daná otázka týkala. Nasledovala štátna a verejná správa, ktorú označilo 37,42%. Keďže respondenti a respondentky mohli v otázke zvoliť viacero možností súčasne, celkom bolo označených 797 odpovedí od 497 respondentov/respondentiek, ktorých sa otázka týkala. Ak respondenti/respondentky volili kombináciu odpovedí, najčastejšie sa jednalo o odpovede A) zdravotníctvo a C) služby. Táto kombinácia bola vybratá v 84 prípadoch. Častá bola tiež kombinácia odpovedí B) štátna a verejná správa a C) služby, ktorú zvolilo 58 opýtaných.

V roku 2008 boli jednotlivé odpovede vzhľadom na početnosť označení, usporiadané rovnako. Najčastejšie označovanou odpoveďou bola oblasť zdravotníctva, nasledovala štátna a verejná správa, služby, doprava a nakoniec odpoveď iné.

Oblasti, v ktorých sú seniori a seniorky najčastejšie diskriminovaní môžeme vidieť na grafe č. 11.

Graf 11- Oblasť prejavov diskriminácie

Možnosť iné bola označená a vyplnená 20 respondentmi/respondentkami. Jeden z nich v odpovede uviedol len symbol „-“. Zvyšné odpovede boli rozmanité, najčastejšie však prevládala odpoveď neviem, ktorú uviedlo 6 respondentov/respondentiek. Ostatné odpovede sa týkali najmä:

Zamestnania	1
Médií (napr. „čo rozprávajú v televízii“)	2
Dôchodkov	2
Mládeže (napr. „zo strany časti mládeže“)	2
Bezbariérových prístupov	1
Súdov	1
Sociálneho odboru MÚ	1
Susedských sporov	1
Vyčlenenia zo spoločnosti	1
Iné (napr. „iné“)	1

Z toho, aké odpovede uviedli respondenti/respondentky v rámci možnosti iné je zrejmé, že nevedia presne určiť, čo je to oblasť diskriminácie. Preto uvádzali ako oblasť diskriminácie napríklad dôchodky či mládež.

Pripomienky respondentov/respondentiek

„starý človek žije zle, také dôchodky sú ako almužna, potom sme len ako príťaž pre deti a tie musia robiť. Niekedy nemajú čas na mňa a ja som celý deň sama, čo by sa stalo ak oni prídu o zamestnanie, bojím sa.“

Na konci dotazníka mali respondenti/respondentky možnosť vyjadriť svoje názory a pripomienky. Túto možnosť využilo 145 respondentov a respondentiek, ktorí sa s nami podelili o svoje myšlienky, či už k dotazníku, či mimo neho. Podrobný prepis odpovedí sa nachádza v Prílohe B. Pre lepšiu predstavu, čo respondenti a respondentky spomínali najčastejšie a k čomu mali najväčšiu potrebu sa vyjadriť môžeme vidieť na tagcloud (tzv. mraku tagov). Ten vzniká tak, že sa do generátora zadá text, z ktorého sú následne vyhodnotené jednotlivé slová podľa počtu výskytov v texte. Najpoužívannejšie slová majú najväčšiu váhu, a teda sa na obrázku javia ako najväčšie a najvýraznejšie. Čím je slovo menej používané, tým je menšie a dokresľuje celkový tvar. Do generátora sme vložili plný text zo všetkých 145 odpovedí s tým, že sme zmazali príliš často používané spojky a častice, ktoré boli nič nevypovedajúce. Čo vzišlo z komentárov a pripomienok respondentov môžete vidieť na obrázku č. 4.

Ako možno vidieť, najčastejšie používané slová v odpovediach boli najmä: človek, dôchodky, zlepšiť, seniorov, nemám, ľudí, život, starých, služby, lieky či pomoc. Z tohto možno ľahko určiť, čo je pre starších ľudí najdôležitejšie. Vo svojich pripomienkach žiadajú najmä zvýšenie dôchodkov, zlepšenie služieb, žiadajú pomoc. Poukazujú na nedostatok finančných prostriedkov a pomoc, aby mohli žiť lepši a dôstojnejší život.

Vyhodnotenie hypotéz

Na základe cieľov výskumu bolo pred jeho realizáciou zadefinovaných 5 hypotéz. V tejto podkapitole sa budeme zaoberať potvrdením alebo vyvrátením jednotlivých výrokov.

H1: Starší ľudia sa cítia byť ohrození chudobou viac ako v roku 2008.

Hypotéza bola založená na fakte, že spoločnosťou rezonuje nespokojnosť ľudí s cenami tovarov a služieb a neustálym zdražovaním. Je tomu tak napriek skutočnosti, že od 1.1.2016 bola znížená daň z pridanej hodnoty na základné potraviny, a to na 10% z pôvodných 19%. Predpokladali sme však, že starší ľudia budú na základe rôznych vplyvov z okolia pociťovať riziko ohrozenia chudobou viac ako v roku 2008.

Hypotéza je založená na otázke č. 13, ktorá sa respondentov a respondentiek pýtala, či si myslia, že sú starší ľudia ohrození chudobou. V roku 2016 sme zisťovali aj to, či sa daný respondent/respondentka cíti byť osobne ohrozený/ohrozená chudobou, avšak v roku 2008 nebola takáto otázka súčasťou výskumu. Preto by nebolo možné porovnať tento údaj s predošlým. Preto sme hypotézu podložili len otázkou č. 13. Na výber mali respondenti/respondentky z troch možností, kladnej, zápornej a možnosti „neviem“.

V roku 2008, si 84,6% respondentov a respondentiek myslelo, že starší ľudia sú ohrození chudobou. V roku 2016 ohrozenie chudobou u starších ľudí badá iba 74,30% respondentov, čo je v porovnaní s predošlým výsledkom o takmer 10% menej. V oboch prípadoch prevláda kladná odpoveď, avšak v roku 2008 bol väčší percentuálny podiel kladných odpovedí. Čo sa týka roka 2016, záporná odpoveď bola označená 22,14% respondentov/respondentiek, kým v roku 2008 zvolilo odpoveď nie len 4,3% respondentov/respondentiek.

2016

Tabuľka 38- Pocit ohrozenia chudobou v roku 2016

Otázka č. 13: Myslíte si, že sú starší ľudia ohrození chudobou?		
Odpoveď	Počet odpovedí	%
áno	584	74,30%
nie	174	22,14%
neviem	28	3,56%
Spolu	786	100%

2008

Tabuľka 39- Pocit ohrozenia chudobou v roku 2008

Myslíte si, že sú starší ľudia ohrození chudobou?		
Odpoveď	Počet odpovedí	%
áno	696	84,6%
nie	35	4,3%
neviem	92	11,2%
Spolu	823	100%

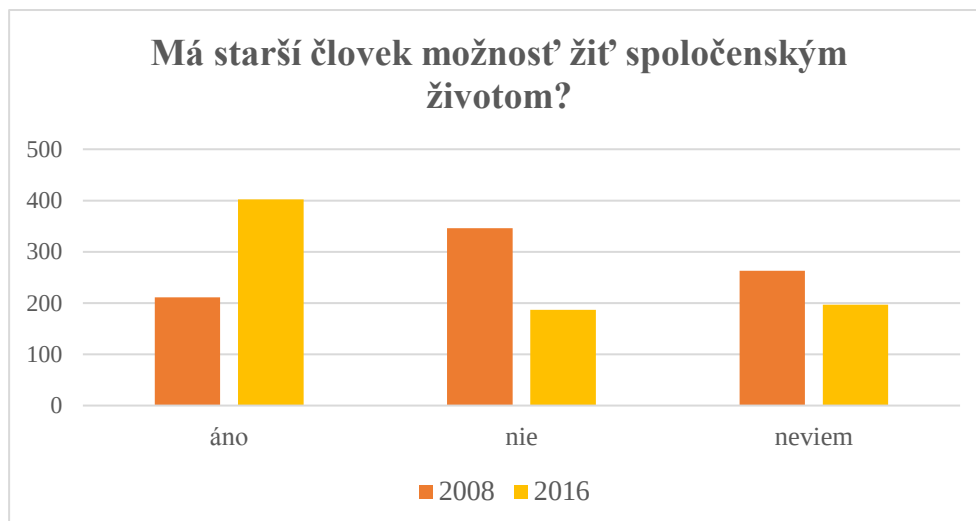
Na základe vyššie uvedeného možno zhodnotiť, že **hypotéza H1 bola vyvrátená**. Väčší počet respondentov/respondentiek pozorovalo riziko ohrozenia chudobou u starších ľudí v roku 2008 ako v roku 2016.

H2: Staršie osoby majú väčší záujem zapájať sa do rôznorodých aktivít, v porovnaní s rokom 2008 .

V súčasnosti sa kladie väčší dôraz na tzv. aktívne starnutie, ktoré spočíva v podpore starších ľudí k zapojeniu sa do rôznych aktivít, ako aj k vytváraniu nových kontaktov či sociálnych väzieb.

Keďže rok 2012 bol Európskym rokom aktívneho starnutia a organizovalo sa množstvo podporných projektov a aktivít, predpokladali sme že situácia v oblasti aktívneho sa zapájania do života sa u starších ľudí zlepšila.

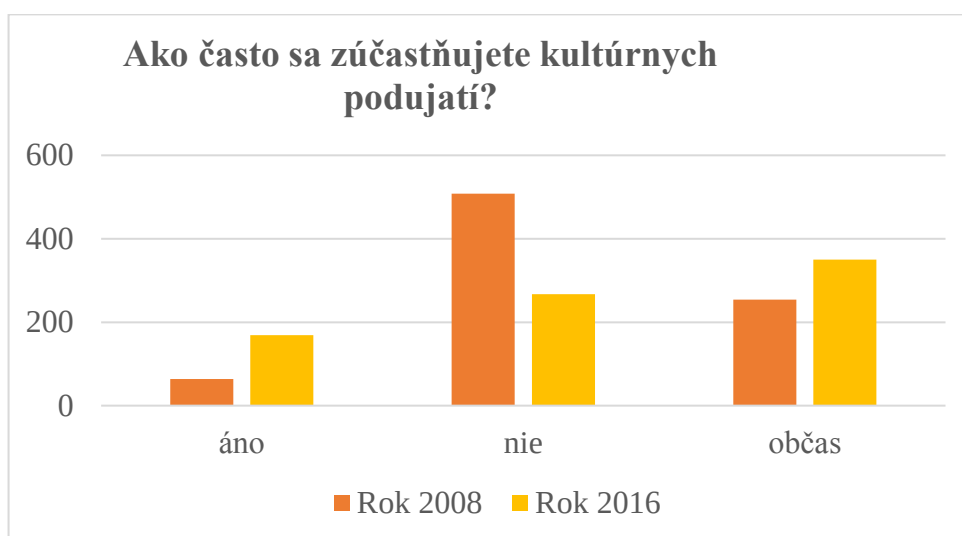
Hypotézu je možné potvrdiť či vyvrátiť na základe otázok č. 16,17 a 18, v ktorých sme zisťovali, či sa starší ľudia zúčastňujú kultúrnych podujatí, a či, a ako často, sa stretávajú so svojimi priateľmi. Zisťovali sme tiež, ako starší ľudia vnímajú možnosti, ktoré sa im ponúkajú.

Graf 12- Možnosť žitia spoločenským životom

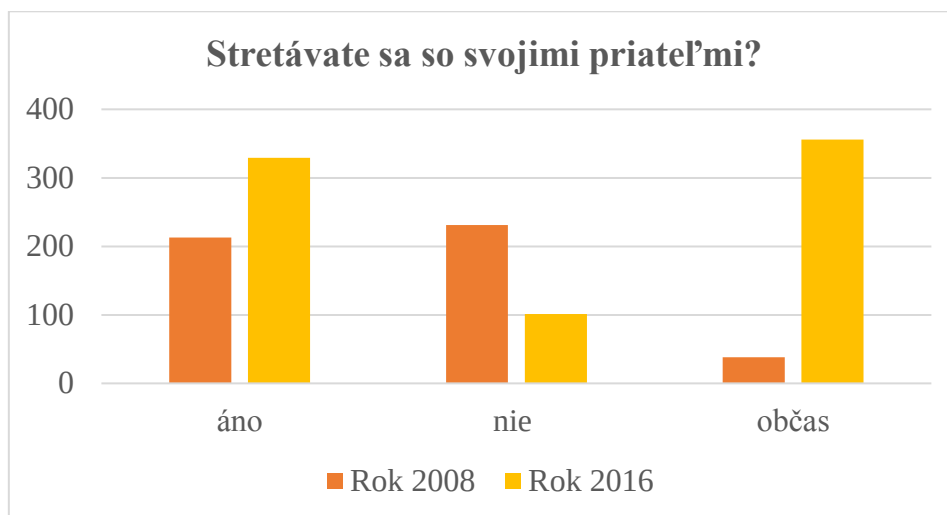
Ako už bolo spomenuté pri analýze otázky č. 16, staršie osoby si uvedomujú, že majú možnosť žiť spoločenským životom. Uvedomuje si to viac ako polovica z nich. Pred 8 rokmi tento názor zdieľalo len 25,7% respondentov a respondentiek. V porovnaní s rokom 2008 bolo v roku 2016 v tejto otázke výrazne menej odpovedí nie, len 23,79% respondentov a respondentiek si myslí, že nemá možnosť žiť spoločenským životom, oproti 42,2%, ktorí zvolili zápornú odpoveď v roku 2008.

Počet starších osôb, ktoré sa občas, alebo pravidelne zúčastňujú podujatí kultúrnych podujatí v roku 2016 presiahol 66%. V roku 2008 sa aspoň občas zúčastňovalo kultúrnych podujatí 38,5% všetkých opýtaných. Vidíme teda výrazný nárast záujmu o kultúrne podujatia zo strany starších ľudí. Kým v roku 2008 môžeme pozorovať výraznú prevahu záporných odpovedí, v roku 2016 sa najpočetnejšou odpoveďou stala možnosť občas.

Graf 13- Účasť na kultúrnych podujatiach

Posledná otázka, na základe ktorej je možné merať záujem seniorov a senioriek o participáciu v kultúrnom či spoločenskom živote, je otázka č. 18. Tá zisťuje mieru záujmu respondentov a respondentiek o stretávanie sa so svojimi priateľmi. V roku 2016 sa aspoň na sporadicky stretáva so svojimi priateľmi viac ako 87% respondentov a respondentiek, v roku 2008 to bolo len presne 72%.

Graf 14- Stretnutia s priateľmi

Ako je možno vyčítať z grafov, vo všetkých 3 otázkach, v porovnaní s rokom 2008, narástol záujem o aktívnejší život. Starší ľudia sa častejšie stretávajú s priateľmi, uvedomujú si, aké majú možnosti spoločenského a kultúrneho vyžitia a zároveň sa zúčastňujú viacerých kultúrnych podujatí. Na základe uvedeného možno skonštatovať, že **hypotéza H2 bola potvrdená.**

H3: Staršie osoby sa cítia byť znevýhodnené, v porovnaní s osobami ostatných vekových skupín.

To, ako seniori a seniorky vnímajú svoje možnosti v porovnaní s ľuďmi ostatných vekových kategórií, sme zisťovali viacerými otázkami, v rozličných oblastiach. Zisťovali sme, či majú staršie osoby rovnaké možnosti zamestnať sa, či majú primerané podmienky v prístupe k spotrebiteľským informáciám alebo zdravotnej starostlivosti, voči ľuďom ostatných vekových kategórií.

Napríklad pri poskytovaní úverov, ako bolo spomenuté pri analýze otázky č. 21, sú pre seniorov a seniorky vytvorené iné podmienky. Čo sa týka spotrebiteľských informácií, starší

Ľudia sú často predmetom rozličných podvodov, zneužívajúcich ich prílišnú dôverčivosť. Prípád tzv. „šmejdiv“ rezonoval na Slovensku, ako aj v Českej republike. Predajcovia pomocou nekalých praktík nútia k zakúpeniu ich tovaru či služby a senior/seniorka, nevedomý svojich práv a nedostatočne oboznámený so spotrebiteľskými informáciami, končí oklamáný a podvedený. Na týchto skutočnostiach sme založili našu hypotézu, v ktorej predpokladáme, že staršie osoby, sa v porovnaní s ostatnými občanmi cítia byť znevýhodnené.

Hypotézu sme podložili otázkami č. 19,21 a 22. Graf č. 15 porovnáva možnosti a prístup k starším osobám v porovnaní osobami iných vekových kategórií. V jednej z otázok, týkajúcej sa prístupu k spotrebiteľským informáciám, mali respondenti k dispozícii aj možnosť „čiastočne“, v ostatných otázkach, na ktoré sa viaže hypotéza H3, táto možnosť poskytnutá nebola.

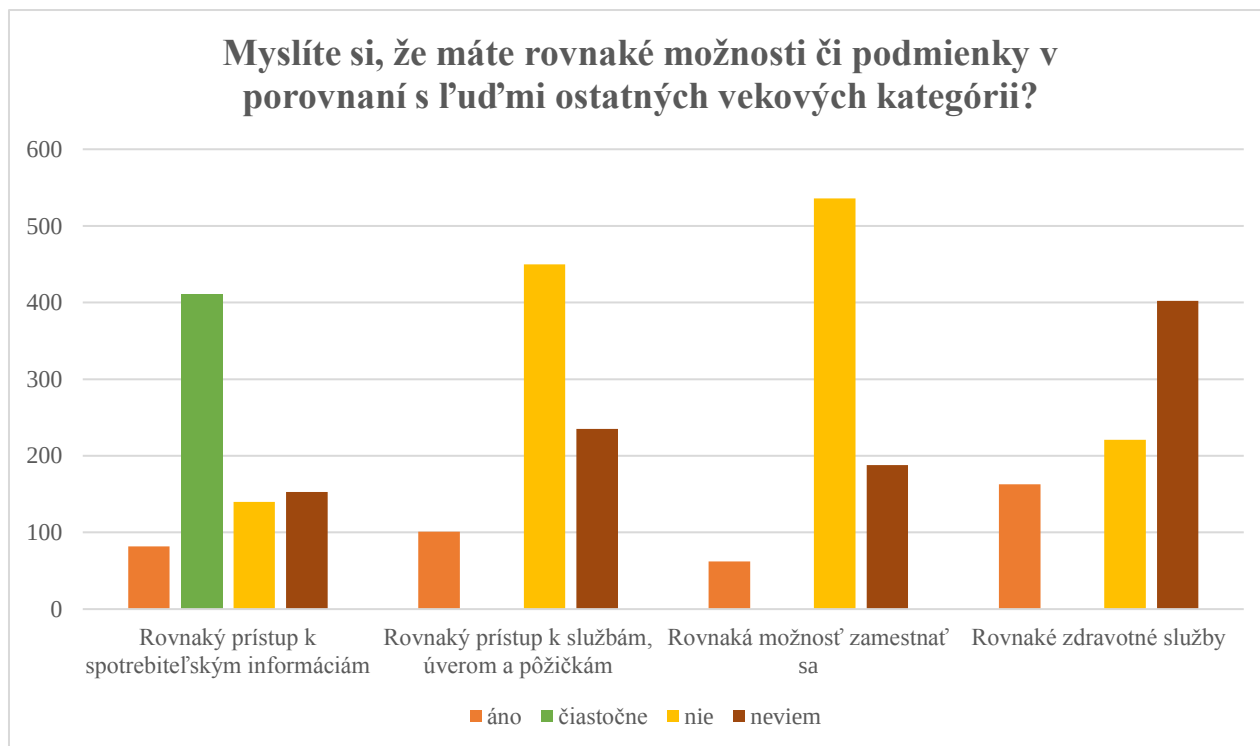
V otázke č. 19, viažucej sa na prístup k spotrebiteľským informáciám dominovala práve možnosť čiastočne, nasledovala možnosť neviem.

Pri otázke týkajúcej sa rovnakých možností pri získavaní služieb, úverov a pôžičiek bola jasne preferovanou možnosť nie, ktorá poukazovala práve na to, že prístup k seniorom a seniorkám je odlišný od prístupu k ostatným vekovým kategóriám.

Záporná odpoveď prevažovala aj pri otázke č. 22, týkajúcej sa rovnakej možnosti zamestnať sa. V tejto otázke bola možnosť nie označovaná najčastejšie spomedzi zvyšných analyzovaných.

Pri otázke zisťujúcej, či sú seniorom a seniorkám poskytované zdravotné služby, ktoré sú v porovnaní s ľuďmi ostatných vekových kategórií dostatočné, prevládala odpoveď neviem.

Na to, aby sme mohli posúdiť pravdivosť tvrdenia, musíme zistiť, či sú záporné odpovede v prevahe voči kladným. Odpovede neviem nemožno posudzovať, nakoľko respondenti a respondentky, ktorí zvolili túto odpoveď, sa nevedeli k danému problému vyjadriť. Jediná otázka, ktorú možno považovať za spornú, je otázka č. 19, v ktorej bolo možné zvoliť odpoveď čiastočne. Túto odpoveď totižto nemožno považovať ani za jednoznačne kladnú, ani za jednoznačne zápornú. Preto pri vyhodnocovaní hypotézy zohľadňuje výlučne odpovede áno a nie.

Graf 15- Rovnaký prístup k seniorom/seniorkám v rozličných oblastiach života

Ak analyzujeme kladné a záporné odpovede všetkých relevantných otázok, v každej vidíme prevahu záporných odpovedí, niektorých nepatrnú, v niektorých značnú. Z toho vyplýva, že **hypotéza H3 bola potvrdená.**

H4: Príjmy starších osôb v roku 2016 nie sú dostatočné na pokrytie najzákladnejších životných potrieb.

Pri formulovaní hypotézy H4 sme sa opierali o fakt, že v roku 2008 viac ako polovica respondentov a respondentiek, presnejšie 65,3%, nedokázalo pokryť svoje najzákladnejšie potreby. Predpokladali sme, že sa táto situácia nezlepšila a viac ako polovica respondentov/respondentiek nedokáže zo svojho príjmu pokryť tie najzákladnejšie potreby ani v roku 2008.

Hypotézu možno podložiť otázkou č. 12, ktorá zisťovala, či majú respondenti/respondentky dostatok finančných prostriedkov na pokrytie najzákladnejších potrieb. Vôbec, alebo len čiastočne dokáže svoje potreby pokryť 87,91% respondentov/respondentiek.

Tabuľka 40- Dostatok finančných prostriedkov na najzákladnejšie potreby

Myslíte si, že máte dostatok finančných prostriedkov na najzákladnejšie potreby		
Odpoveď	Počet odpovedí	%
áno, dostatočne	95	12,09%
len čiastočne	460	58,52%
nie	231	29,39%
Spolu	786	100%

Túto skutočnosť možno potvrdiť aj získanými údajmi z otázky č. 11, ktorá zisťovala, či respondentom postačuje ich mesačný príjem na pokrytie mesačných nákladov. Na nepostačujúci príjem, a mnohokrát aj potrebu zadlžovať sa, poukázalo 61,32% respondentov/respondentiek.

Seniori a seniorky nemajú dostatok financií ani na pokrytie ani tých najzákladnejších životných potrieb. **Hypotéza H4 bola potvrdená.**

H5: Ohrozenie chudobou pociťujú najvýraznejšie respondenti a respondentky žijúci osamote.

K strachu zo samoty a straty blízkeho človeka sa vyjadrovali respondenti už vo výskume z roku 2008. Objavovali sa pripomienky typu:

Obrázok 5- Príklady strachu zo samoty starších osôb z výskumu z roku 2008

Pripomienky dôchodcov/dôchodkýň sa už v roku 2008 často vzťahovali na strach zo samoty, a to nielen z emocionálnych, ale aj z finančných dôvodov. V prípade, že je v domácnosti viac osôb, je k dispozícii viacero príjmov a niektoré mesačné náklady sa tak delia

medzi viacerou ľudí (nájom, poplatky za telefón, opravy, zariadenie a pod.). Výhoda zdieľania týchto výdavkov prevyšuje aj fakt, že iné výdavky (strava, ošatenie, energie) vzrastú. Život vo dvojici, či v domácnosti s viacerými členmi poskytuje výhodu zdieľania výdavkov a zabezpečuje tak aj väčšiu duševnú pohodu jednotlivých členov. Tí nie sú vystavení samote a majú pocit bezpečia.

Preto sme predpokladali, že osoby žijúce osamote pociťujú väčšie ohrozenie chudobou. Vychádzali sme predovšetkým z pripomienok respondentov z roku 2008, ale aj z predpokladu, že človek žijúci v domácnosti sám má väčšie mesačné výdavky, ako keď domácnosť zdieľa viacerou ľudí.

Tabuľka 41- Respondenti/respondentky pociťujúci chudobu podľa toho, s kým žijú v domácnosti

	Počet respondentov/ respondentiek	Počet respondentov/respondentiek pociťujúcich chudobu	%
sám/sama	250	176	70,4%
s manželom/manželkou	371	190	51,21%
s deťmi	157	93	59,24%
s inými rodinnými príslušníkmi	29	19	65,52%
so známymi	4	3	75%
iné	19	10	52,63%

Z výsledkov výskumu vyplýva, že chudobu najviac pociťujú tí respondenti a respondentky, ktorí žijú v domácnosti so svojimi známymi. Táto skupina ľudí bola malá, išlo len o 4 respondentov/respondentiek z celkového počtu odpovedí. Avšak 3 z nich pociťujú ohrozenie chudobou, čo predstavuje 75%. Seniori a seniorky žijúci v domácnosti osamote pociťujú chudobu v 70,4% prípadov, a teda až po respondentoch zdieľajúcich domácnosť so svojimi známymi. **Hypotéza H5 bola vyvrátená.** Najviac respondentov/respondentiek pociťujúcich chudobu nežije osamote, ale so svojimi známymi.

Diskusia, záver

Chudoba a sociálne vylúčenie starších osôb je problémom nie len na Slovensku, ale aj v zahraničí. Starnúca populácia bude do niekoľko desaťročí problémom, ktorému budú musieť čeliť takmer všetky krajiny. Absencia riešení zameraných na práva starších ľudí ich zanecháva v chudobe, neliečených chorobách, bez domova či v neadekvátnych obydliach, násilí, nedostatku vzdelania, zamestnaniach s nízkym príjmom, neefektívnej právnej ochrane, zraniteľnosti, vylúčení či izolácií (Martin 2015). Záujem a výskum zacielený na problémy, či životné podmienky starších osôb je prvým krokom na ceste k ich lepšej budúcnosti. Dôkladná znalosť problematiky umožňuje formuláciu riešení a odporúčaní, ktoré môžu prispieť k zlepšeniu situácie.

Stredisko spolu s Fórum sa rozhodli zrealizovať výskum zameraný na chudobu a sociálne vylúčenie starších osôb už pred 8 rokmi, v roku 2008. Za ostatnú dobu sa so zameraním na staršie osoby uskutočnilo viacero aktivít, ktoré mohli ako pozitívne, tak aj negatívne ovplyvniť situáciu starších ľudí na Slovensku. Rok 2012 bol rokom aktívneho starnutia, Fórum zorganizovalo množstvo aktivít oslovujúcich seniorov a seniorky, Stredisko zrealizovalo nemálo vzdelávacích aktivít určených pre staršie osoby. Ako všetky tieto aj rôzne iné aktivity ovplyvnili situáciu seniorov na Slovensku, sme sa rozhodli zistiť pomocou výskumu. Výskum, podobný tomu zrealizovanému v roku 2008, umožňuje porovnať výsledky a priniesť tak významné výsledky.

Z hľadiska metodológie sme využili rovnaké metódy i spôsob zberu údajov. Upravili a pridali sme niekoľko otázok, ktoré umožnili lepšie spoznať skúmanú oblasť.

Pozitívne výsledky v porovnaní s rokom 2008 možno pozorovať najmä v oblasti spoločenského a kultúrneho života starších osôb. Kým v roku 2008 bol zo strany seniorov a senioriek len minimálny záujem o účasť na kultúrnych podujatiach, v roku 2016 sa pravidelne zúčastňuje takýchto podujatí takmer štvrtina všetkých opýtaných. Rovnako je to aj so stretnutiami s priateľmi, kým v roku 2008 sa na pravidelnej báze stretávalo s priateľmi len 25,8% opýtaných, v roku 2016 toto číslo vzrástlo na 41,86%. Seniori a seniorky si tiež v súčasnosti viac uvedomujú možnosti spoločenského vyžitia, ktoré sa im ponúkajú. Čo sa týka ohrozenia chudobou starších osôb, v tomto roku ho vníma menej respondentov a respondentiek, ako v roku 2008.

Naopak negatívnejšie výsledky ako v roku 2008 môžeme pozorovať v oblasti ohrozenia chudobou. Takmer 90% tvrdilo, že nemá financie na najzákladnejšie potreby, alebo ich dokáže

pokryť len čiastočne. Vo výskume realizovanom pred 8 rokmi bolo takýchto ľudí o takmer 10% menej.

Za ohrozené chudobou boli vnímané staršie osoby viac v roku 2008, ako v roku 2016. Súčasný výskum sa však zaoberal zisťovaním chudoby starších osôb ešte dôkladnejšie. Okrem toho, či respondenti považujú staršie osoby za ohrozené chudobou vo všeobecnosti, sme im položili otázku, či sa aj oni osobne cítia byť ohrození chudobou. Kým za ohrozené chudobou považuje staršie osoby 74,3% respondentov a respondentiek, samých seba za ohrozených chudobou označilo len takmer 60%. Výraznejšie pociťujú ohrozenie chudobou ženy ako muži. Vzhľadom na typ bývania sa najviac chudoby boja tí respondenti a respondentky, ktorí žijú v sociálnych zariadeniach.

S rizikom chudoby súvisí aj výška príjmu človeka. Takmer 30% respondentov/respondentiek nemá dost' finančných prostriedkov ani na najzákladnejšie potreby. Svoje mesačné výdavky nedokáže pokryť viac ako 46% respondentov/respondentiek a viac ako 15% seniorov/senioriek si musí požičiavať, aby dokázali vyžiť. V porovnaní s rokom 2008 tiež vzrástli mesačné náklady seniora/seniorky z 308,51€ na 375,64€.

Ak odpovede áno a občas považujeme za kladné, potom možno skonštatovať, že takmer každý druhý senior/seniorka sa cíti byť diskriminovaný. Percentuálny podiel diskriminovaných bol približne rovnaký v oboch výskumoch, avšak v roku 2008 prevažovala na otázku „Cítite sa byť diskriminovaný/diskriminovaná?“ odpoveď áno, v roku 2016 odpoveď občas. Vyplýva z toho, že síce počet diskriminovaných seniorov/senioriek sa od roku 2008 nezmenšil, avšak diskriminácia je menej pravidelná.

Ako sme spomenuli vyššie, vzrástol záujem respondentov/respondentiek o zapájanie sa do kultúrneho života. Seniori/seniorky tiež prejavili záujem o vzdelávanie sa, rovnako ako aj o zamestnanie. V prípade, ak by sa im naskytla možnosť, o prácu by malo záujem takmer 20% seniorov a senioriek, o vzdelávanie sa necelých 30%. Tieto výsledky však nemožno porovnať s predošlým výskumom, nakoľko v ňom sme zisťovali len to, či si seniori a seniorky myslia, že majú rovnakú možnosť zamestnať sa, či vzdelávať sa, v porovnaní s ostatnými občanmi. Záujem seniorov a senioriek o zamestnanie či vzdelávanie však ukazuje, že chcú byť plnohodnotnou súčasťou spoločnosti. Napriek tomu, že zo strany starších osôb je záujem o zamestnanie, takmer 70% starších ľudí potvrdilo, že nemajú rovnakú možnosť zamestnať sa ako ľudia ostatných vekových skupín.

Výskum poukazuje na to, že situácia starších ľudí na Slovensku nie je jednoduchá. Ich mesačné príjmy sú veľmi nízke a mnohí sa ocitajú na hranici chudoby. Najväčšie obavy z chudoby im spôsobuje nízky dôchodok, neočakávané výdavky a odkázanosť na iných. Bez

pomoci detí či partnera by mnohí mali veľké problémy pokryť svoje mesačné náklady. Strach zo samoty či zhoršenia zdravotného stavu patria medzi každodenné obavy starších ľudí žijúcich na Slovensku. V mnohých oblastiach však „svitá na lepšie časy“. Záujem seniorov a senioriek o aktívny život, zamestnanie, kultúru a vzdelávanie sa od roku 2008 zvýšil, čo je veľmi pozitívnou zmenou. Aby sa však staršie osoby mohli plnohodnotne zapájať do rôznych aktivít, musia mať možnosť zapojiť sa. Nejde len o finančnú situáciu, ktorá často neumožňuje nič nad rámec základných potrieb, ale aj o prispôsobenie sa spoločnosti ich potrebám. Spoločnosť je často k starším ľuďom netolerantná, prevládajú stereotypy o starších osobách ako nekompetentných či neschopných. Na základe týchto stereotypov často dochádza k diskriminácii na základe veku, tzv. ageizmu. V tomto kontexte sa často hovorí najmä o diskriminácii na základe veku na trhu práce. Podľa výskumu realizovaného Strediskom v roku 2005, malo 67% respondentov osobnú, alebo sprostredkovanú skúsenosť, týkajúcu sa uprednostnenia mladšieho uchádzača pri prijímaní na danú pozíciu. 66% zasa malo skúsenosť, že zamestnávateľ prepustil zamestnanca kvôli vyššiemu veku (Gurán 2006). Stredná dĺžka života sa zvyšuje, z čoho vyplýva väčší záujem o aktívny život do vyššieho veku, ako to bolo v minulosti. Preto snaha búrať stereotypy a vytvárať lepšie podmienky na zamestnanie, vzdelávanie sa, či účasť na podujatiach by mala byť celospoločenskou snahou a výzvou.

Celosvetovo, populácia starne. Jednotlivé krajiny budú musieť, skôr či neskôr čeliť tomuto fakt. Výskum realizovaný Strediskom a Fórom nie je návodom, ako zmeniť či zlepšiť situáciu seniorov a senioriek na Slovensku. Je ale cenným zdrojom informácií, ktoré môžu byť podkladom pre návrh riešení. Zmapovanie situácie v danej oblasti umožňuje jej lepšie poznanie a možnosť nastaviť a priniesť návrhy, ako ďalej. Zároveň tiež výskum upriamuje pozornosť na problémy starších osôb a zviditeľňuje ich, šíri osvetu v danej oblasti, napomáha vidieť veci v kontexte. Núti tak ľudí zamyslieť sa nad súčasnou situáciou a premýšľať nad zmenou. Okrem osvetovej funkcie, výskum ukazuje záujem o situáciu starších osôb na Slovensku. Niekoľko respondentov/respondentiek sa v závere dotazníka poďakovalo za záujem a vyjadrilo nádej v riešenie ich situácie. Fakt, že výskum je zrealizovaný opätovne po niekoľkých rokoch umožňuje sledovať situáciu a hodnotiť, ako sa vyvíja.

Limity výskumu možno vidieť predovšetkým v použitých metódach. Pre hlbšie preniknutie do problematiky by bolo v budúcnosti žiadané zrealizovať výskum používajúci viacero metód, najmä doplnenie o kvalitatívne výskumné metódy. Z toho vyplýva aj možné rozšírenie výskumu, ktoré by spočívalo vo vhodnom doplnení súčasného kvantitatívneho výskumu kvalitatívnu zložku. Taktiež by bolo zaujímavé skúmať súvislosti v širšom kontexte, so zameraním napr. na viaceré Európske krajiny.

Zoznam bibliografických odkazov

- AKSEN. 2012. Násilie na starých ľuďoch. In: Aksen [online]. [cit. 2016-10-19]. Dostupné na: <http://www.aksen.sk/psychologia/nasilie-na-starych-ludoch>
- BERACKA, J. 2014. Hypotéka v strednom veku? Prečo nie...?. In: Nextfuture [online]. [cit. 2016-09-29]. Dostupné na: <http://www.nextfuture.sk/banky/hypoteka-v-strednom-veku-preco-nie/>
- Čo je to inflácia? 2016. In: Európska centrálna banka [online]. [cit. 2016-10-01]. Dostupné na: <https://www.ecb.europa.eu/ecb/educational/hicp/html/index.sk.html>
- EU SILC Vývoj chudoby a životných podmienok v SR 2009-2014. 2015. In: Štatistický úrad SR [online]. [cit. 2016-10-12]. Dostupné na: <http://bit.ly/2eoHz5r>
- GAVORA, P. 2011. Úvod do pedagogického výskumu. Bratislava : Vydavateľstvo UK, 2001. 236 s. ISBN 80-223-1628-8. **Cit podľa** JURÍK, J. 2011. Využitie online dotazníka a jeho úskalia v spoločenskovedom výskume. In: IPPR [online]. [cit. 2015-08-15]. Dostupné na: <http://ippr.sk/metodologia-vyskumu/105-vyuzitie-online-dotaznika-a-jeho-uskalia-v-spolocenskovednom-vyskume>
- GURÁŇ, P., J. FILADELFIOVÁ a A. KOTVANOVÁ. Dodržiavanie zásady rovnakého zaobchádzania na trhu práce. 2006. Nadácia za toleranciu a proti diskriminácii.
- HOFF, A. 2008. *Tackling Poverty and Social Exclusion of Older People- Lessons from Europe* [online]. Oxford Institute of Ageing Working Papers. [cit. 2016-08-02]. Dostupné na: <http://www.ageing.ox.ac.uk/files/Working%20Paper%20308.pdf>
- Chudoba a nerovnosť v EÚ [online]. 2007. Slovenská sieť proti chudobe. [cit. 2016-09-27]. Dostupné na: <http://bit.ly/2eoF9nb>
- Chudoba a sociálne vylúčenie starších občanov v EÚ. 2011. In: *Europarl* [online]. Brusel: TNS Qual+. [cit. 2016-09-14]. Dostupné na:

http://www.europarl.europa.eu/pdf/eurobarometre/2011/2011_04_01/consensus_conference_poverty_report_sk.pdf

Kto požícia dôchodcom? 2016. In: *Smartpozicky* [online]. [cit. 2016-10-02]. Dostupné na:

<http://smartpozicky.sk/kto-pozicia-dochodcom/>

MARTIN, C., D. RODRÍGUEZ-PINZÓN a B. BROWN. 2015. *Human rights of Older People: Universal and Regional Legal Perspectives*. Dordrecht: Springer. ISBN 978-94-017-7184-9.

Ondrejkoč, P. 2007. Úvod do metodológie spoločenskovedného výskumu. Bratislava: Veda. ISBN 978-80-224-0970-4.

Ondrejkoč, P. 2004. Chudoba- spoločensky nežiadúci jav. In: Šebová, M.: *Otázky merania chudoby* [online]. Bratislava: FES. S. 24-33. [cit. 2016-08-26]. Dostupné na: http://www.academia.edu/1418043/Pr%C3%AD%C4%8Diny_a_v%C3%BDvoj_chudoby_v_%C4%8Dlensk%C3%BDch_%C5%A1t%C3%A1toch_euroz%C3%B3ny_a_je_j_bud%C3%BAce_perspekt%C3%ADvy

Slovenská republika v číslach. 2016. In: *Štatistický úrad SR* [online]. Bratislava, Ústredie Štatistického úradu SR. ISBN 978-80-8121-466-0. [cit. 2016-09-12]. Dostupné na: <http://bit.ly/2evOLli>

Diskriminácia. 2016. In: *Slovník cudzích slov* [online]. [cit. 2016-09-02]. Dostupné na: <http://slovnickcudzichslov.sk/slovo/diskrimin%C3%A1cia>

Zákon 601/2003 Z. z. o životnom minime v znení neskorších predpisov.

Životné minimum. 2016. In: *Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny* [online]. Bratislava: Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky. [cit. 2016-09-03]. Dostupné na: <https://www.employment.gov.sk/sk/rodina-socialna-pomoc/hmotna-nudza/zivotne-minimum/>

Zoznam obrázkov a grafov

<i>Obrázok 1- Obrázkové zobrazenie pomeru pohlavia respondentov a respondentiek</i>	<i>17</i>
<i>Obrázok 2- Obrázkové rozloženie vnímania chudoby podľa pohlavia respondentov/respondentiek</i>	<i>43</i>
<i>Obrázok 3- Pociťovanie diskriminácie podľa pohlavia</i>	<i>61</i>
<i>Obrázok 4-Tagcloud vytvorený z pripomienok respondentov/respondentiek</i>	<i>65</i>
<i>Obrázok 5- Pridklady strachu zo samoty starších osôb z výskumu z roku 2008.....</i>	<i>72</i>
<i>Graf 1- Zdravotný stav respondentov.....</i>	<i>20</i>
<i>Graf 2- Zloženie respondentov podľa toho, s kým sa delia o domácnosť</i>	<i>21</i>
<i>Graf 3- Rozloženie respondentov podľa typu bývania</i>	<i>22</i>
<i>Graf 4- Mesačný príjem jednotlivca.....</i>	<i>24</i>
<i>Graf 5- Graf zobrazujúci ponímanie chudoby starších osôb a jednotlivých respondentov</i>	<i>43</i>
<i>Graf 6- Dôvody ohrozenia chudobou</i>	<i>46</i>
<i>Graf 7- Dôvody záujmu o zamestnanie</i>	<i>55</i>
<i>Graf 8- Dôvody nezájmu o zamestnanie</i>	<i>57</i>
<i>Graf 9- Záujem o zamestnanie vs. záujem o vzdelávanie sa</i>	<i>59</i>
<i>Graf 10- Diskriminácia u starších osôb</i>	<i>60</i>
<i>Graf 11- Oblasť prejavov diskriminácie</i>	<i>63</i>
<i>Graf 12- Možnosť žitia spoločenským životom.....</i>	<i>68</i>
<i>Graf 13- Účasť na kultúrnych podujatiach</i>	<i>68</i>
<i>Graf 14- Stretnutia s priateľmi.....</i>	<i>69</i>
<i>Graf 15- Rovnaký prístup k seniorom v rozličných oblastiach života.....</i>	<i>71</i>

Zoznam tabuliek

<i>Tabuľka 1- Vekové rozloženie respondentov.....</i>	<i>18</i>
<i>Tabuľka 2- Bydlisko respondentov podľa kraja</i>	<i>18</i>
<i>Tabuľka 3- Zloženie respondentov na základe najvyššieho dosiahnutého vzdelania</i>	<i>19</i>
<i>Tabuľka 4- Mesačný príjem jednotlivca.....</i>	<i>23</i>
<i>Tabuľka 5- Mesačný príjem celej domácnosti</i>	<i>25</i>
<i>Tabuľka 6- Do akej miery sú respondenti schopní vyžiť zo svojho mesačného príjmu</i>	<i>27</i>
<i>Tabuľka 7- Priemerné mesačné náklady seniorov</i>	<i>28</i>
<i>Tabuľka 8- Rozdiel v priemerných výdavkoch starších osôb v rokoch 2008 a 2016</i>	<i>29</i>
<i>Tabuľka 9- Mesačné náklady seniorov na bývanie</i>	<i>30</i>
<i>Tabuľka 10- Mesačné náklady seniorov na stravovanie.....</i>	<i>31</i>
<i>Tabuľka 11- Mesačné náklady seniorov na lieky</i>	<i>32</i>
<i>Tabuľka 12- Mesačné náklady seniorov na ošatenie</i>	<i>33</i>
<i>Tabuľka 13- Mesačné náklady seniorov na nové zariadenie</i>	<i>34</i>
<i>Tabuľka 14- Mesačné náklady seniorov na opravy v domácnosti</i>	<i>34</i>
<i>Tabuľka 15- Mesačné náklady seniorov na rekreáciu a kultúru.....</i>	<i>35</i>
<i>Tabuľka 16- Mesačné náklady seniorov na poštu a telekomunikácie.....</i>	<i>36</i>
<i>Tabuľka 17- Mesačné náklady seniorov na dopravu</i>	<i>36</i>
<i>Tabuľka 18- Mesačné náklady seniorov na alkohol a tabak.....</i>	<i>37</i>
<i>Tabuľka 19- Mesačné náklady seniorov na položku iné a konkretizácia.....</i>	<i>38</i>
<i>Tabuľka 20- Dostatok finančných prostriedkov na pokrytie nákladov; rok 2016</i>	<i>40</i>
<i>Tabuľka 21- Dostatok finančných prostriedkov na pokrytie nákladov Rok 2008.....</i>	<i>40</i>
<i>Tabuľka 22- Pociť ohrozenia chudobou, rok 2016.....</i>	<i>41</i>
<i>Tabuľka 23- Pociť ohrozenia chudobou, rok 2008.....</i>	<i>42</i>
<i>Tabuľka 24- Pociť ohrozenia chudobou</i>	<i>42</i>
<i>Tabuľka 25- Možnosť žiť spoločenským životom</i>	<i>47</i>
<i>Tabuľka 26- Možnosť žiť spoločenským životom rozdiely v rokoch 2008 a 2016.....</i>	<i>47</i>
<i>Tabuľka 27- Účasť respondentov na kultúrnych podujatiach; roky 2008 a 2016</i>	<i>48</i>
<i>Tabuľka 28- Stretnutia s priateľmi, rok 2008 a 2016</i>	<i>49</i>
<i>Tabuľka 29- Rovnaký prístup k spotrebiteľským informáciám</i>	<i>50</i>
<i>Tabuľka 30- Primerané podmienky k spotrebiteľským informáciám voči ostatným občanom ..</i>	<i>51</i>
<i>Tabuľka 31- Možnosť získať rovnaké služby, pôžičky a úvery</i>	<i>51</i>
<i>Tabuľka 32- Rovnaké zdravotné služby.....</i>	<i>52</i>

<i>Tabuľka 33- Rovnaká možnosť zamestnať sa</i>	<i>53</i>
<i>Tabuľka 34- Záujem seniorov o zamestnanie.....</i>	<i>54</i>
<i>Tabuľka 35- Záujem o zamestnanie podľa veku respondenta</i>	<i>55</i>
<i>Tabuľka 36- Nezáujem o zamestnanie podľa veku</i>	<i>56</i>
<i>Tabuľka 37- Možnosť vs. záujem o zamestnanie a vzdelávanie sa</i>	<i>59</i>
<i>Tabuľka 38- Pocit ohrozenia chudobou v roku 2016.....</i>	<i>66</i>
<i>Tabuľka 39- Pocit ohrozenia chudobou v roku 2008.....</i>	<i>67</i>
<i>Tabuľka 40- Dostatok finančných prostriedkov na najzákladnejšie potreby</i>	<i>72</i>
<i>Tabuľka 41- Respondenti pociťujúci chudobu podľa toho, s kým žijú v domácnosti.....</i>	<i>73</i>

Zoznam príloh

Príloha A- Dotazník

Príloha B- Otvorené otázky

DOTAZNÍK

Chudoba a sociálne vylúčenie starších osôb

Vážená respondentka, vážený respondent,

v rukách držíte dotazník, ktorý je súčasťou sociologického prieskumu o chudobe a sociálnom vylúčení starších občanov. Tento prieskum uskutočňuje *Fórum pre pomoc starším* v spolupráci so *Slovenským národným strediskom pre ľudské práva*. Jeho cieľom je zmapovať názory starších ľudí na rôzne oblasti spoločenského života a zistiť stav sociálneho vylúčenia starších občanov na Slovensku. Dotazník je anonymný a všetky odpovede budú spracované spolu za celú výskumnú vzorku.

Ďakujeme Vám za spoluprácu.

FAKTOGRAFICKÉ ÚDAJE

1) Pohlavie:

- A. muž
- B. žena

2) Vek: rokov

3) Označte kraj, v ktorom žijete:

- A. Banskobystrický
- B. Bratislavský
- C. Košický
- D. Nitriansky
- E. Prešovský
- F. Trenčiansky
- G. Trnavský
- H. Žilinský

4) Aké je Vaše najvyššie ukončené vzdelanie?

- A. základné
- B. stredoškolské bez maturity
- C. stredoškolské s maturitou
- D. vysokoškolské

5) Povedali by ste, že Váš zdravotný stav je:

- A. veľmi dobrý
- B. dobrý
- C. neviem posúdiť
- D. zlý
- E. veľmi zlý

6) Žijete v domácnosti: (možnosť vybrať viacero možností)

- A. sám/sama
- B. s manželom/manželkou
- C. s deťmi
- D. s inými rodinnými príslušníkmi

- E. so známymi
F. iné (prosím, vypíšte:)

7) Kde bývate?

- A. vo vlastnom rodinnom dome/byte
B. v prenajatom rodinnom dome/byte
C. v rodinnom dome/byte detí
D. v rodinnom dome/byte iných rodinných príslušníkov
E. v rodinnom dome/byte známych
F. v sociálnom zariadení (napr. domov dôchodcov)
G. iné (prosím, vypíšte:)

FINANČNÉ MOŽNOSTI

8) Aký je Váš mesačný príjem?

- A. 150 € – 300 €
B. 301 € – 400 €
C. 401 € – 550 €
D. 551 € – 700 €
E. 701 € a viac

9) Aký je mesačný príjem Vašej domácnosti?

- A. 150 € – 300 €
B. 301 € – 400 €
C. 401 € – 600 €
D. 601 € – 800 €
E. 801 € - 1000 €
F. 1001 € a viac

10) Aké sú Vaše približné mesačné náklady?

bývanie	stravovanie	lieky, zdravotné pomôcky	ošatenie	nové zariadenie	oprava domu, bytu, elektrických spotrebičov
---------	-------------	--------------------------------	----------	--------------------	--

€	€	€	€	€	€

rekreácia a kultúra	pošta a telekomunikácie	doprava	alkohol a tabak	iné (prosím, vypíšte:)
€	€	€	€	€

11) Postačuje Váš príjem na pokrytie Vašich mesačných nákladov?

- A. áno, viem aj ušetriť
- B. áno
- C. nie
- D. nie, musím si požičiavať

VNÍMANIE CHUDOBY¹

12) Myslíte si, že máte dostatok finančných prostriedkov na najzákladnejšie potreby?

- A. áno, dostatočne
- B. len čiastočne
- C. nie

13) Myslíte si, že sú starší ľudia ohrození chudobou?

¹ „Chudoba je sociálny jav, ktorý je charakteristický nedostatkom životných prostriedkov jednotlivca alebo skupiny“ (Ondejkovič, P. Chudoba – spoločensky nežiadúci jav. IN: Šebová, M.: Otázky merania chudoby. Bratislava: FES, 2004. S.24 – 33. Dostupné na: http://www.academia.edu/1418043/Pr%C3%AD%C4%8Diny_a_v%C3%BDvoj_chudoby_v_%C4%8Dlensk%C3%BDch_%C5%A1t%C3%A1toch_euroz%C3%B3ny_a_jej_bud%C3%BAce_perspekt%C3%ADvy)

- A. áno
- B. nie
- C. neviem

14) Cítite sa Vy osobne byť ohrozený/ohrozená chudobou? (Ak ÁNO, pokračujte otázkou č. 15, ak NIE/NEVIEM preskočte na otázku č. 16)

- A. áno
- B. nie
- C. neviem

15) V prípade kladnej odpovede na otázku č. 14, prosíme uviesť dôvody prečo.

.....

.....

SPOLOČENSKÝ ŽIVOT, KULTÚRNE PODUJATIA, STRETNUTIE S PRIATEĽMI

16) Myslíte si, že má starší človek možnosť žiť spoločenským životom?

- A. áno
- B. nie
- C. neviem

17) Zúčastňujete sa kultúrnych podujatí? (napr. koncerty, divadlo, kino)

- A. áno
- B. nie
- C. občas

18) Stretávate sa so svojimi priateľmi?

- A. áno
- B. nie
- C. občas

PRÍSTUP K TOVAROM A SLUŽBÁM

19) Myslíte si, že majú starší ľudia rovnaké podmienky, ako ostatní občania, v prístupe k spotrebiteľským informáciám?

- A. áno
- B. čiastočne
- C. nie
- D. neviem posúdiť

20) Myslíte si, že majú starší ľudia primerané podmienky voči ostatným občanom v prístupe k spotrebiteľským informáciám?

- A. áno
- B. čiastočne
- C. nie
- D. neviem posúdiť

21) Myslíte si, že máte možnosť získať rovnaké služby, pôžičky, úvery ako ľudia ostatných vekových skupín?

- A. áno
- B. nie
- C. neviem posúdiť

22) Myslíte si, že máte rovnakú možnosť zamestnať sa, ako ľudia ostatných vekových skupín?

- A. áno
- B. nie
- C. neviem

23) Ak by ste mali možnosť, zamestnali by ste sa? (Ak NIE, pokračujte otázkou č. 24, ak ÁNO/NEVIEM preskočte na otázku č. 25)

- A. áno
- B. nie
- C. neviem

24) V prípade zápornej odpovede na otázku č. 23, z akých dôvodov by ste nemali záujem o zamestnanie? (možnosť vybrať viaceré možnosti)

- A. zdravotné dôvody
- B. povinnosti v rodine
- C. potreba oddychu od zamestnania
- D. iné (prosím, vypíšte:)

25) V prípade kladnej odpovede na otázku č. 23, z akých dôvodov by ste mali záujem o zamestnanie? (možnosť vybrať viacero možností)

- A. finančné dôvody
- B. snaha o aktívny život
- C. iné (prosím, vypíšte:)

26) Máte pocit, že sú zdravotné služby pre starších ľudí, v porovnaní s ľuďmi z ostatných vekových skupín, dostatočné?

- A. áno
- B. nie
- C. neviem

27) Stretli ste sa v zdravotnom zariadení so zlým zaobchádzaním, alebo rozdielnym prístupom?

- A. áno
- B. nie
- C. neviem

28) Myslíte si, že aj seniori majú možnosť vzdelávať sa?

- A. áno
- B. nie
- C. neviem

29) Ak by ste mali možnosť vzdelávať sa, využili by ste ju?

- A. áno
- B. nie
- C. neviem

30) Myslíte si, že výrobcovia (oblečenia, obuvi, atď.) zohľadňujú potreby starších?

- A. áno, dostatočne

- B. iba čiastočne
- C. nie
- D. neviem

31) Myslíte si, že máte dostatok informácií o Vašich právach a možnostiach?

- A. mám dostatok informácií
- B. mám čiastočné informácie
- C. nemám žiadne informácie

32) Myslíte si, že právna ochrana starších ľudí na Slovensku je dostatočná?

- A. áno
- B. nie
- C. neviem

VNÍMANIE DISKRIMINÁCIE²

33) Cítite sa byť diskriminovaný/diskriminovaná?

- A. áno
- B. nie
- C. občas
- D. neviem posúdiť

34) Zakrúžkujte prosím oblasti, v ktorých ste zažili prejavy diskriminácie. (možnosť vybrať viacero možností)

- A. zdravotníctvo
- B. štátna a verejná správa
- C. služby
- D. doprava
- E. iné (prosím, vypíšte:)

² Diskriminácia – „rozlišovanie poškodzujúce niekoho, neuznávanie jeho rovnosti s inými, popieranie a obmedzovanie práv určitých kategórií obyvateľstva al. určitým štátom, medzinárodným organizáciám a pod.“ (Slovník cudzích slov. 2010 - 2015. Dostupné na: <http://slovníkcudzichslov.sk/slovo/diskrimin%25C3%25A1cia>)

35) Máte na záver nejaké pripomienky, alebo návrhy, o ktoré by ste sa chceli s nami podeliť?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Ďakujeme za Váš čas a ochotu zúčastniť sa na prieskume.

Príloha B- Otvorené otázky

Otázka č. 15

Prečo sa cítite byť ohrozený/ohrozená chudobou?

V prílohe neuvádzame odpovede, ktoré zostali prázdne a odpovede, v ktorých bolo vpísané „neviem“- celkom 325 odpovedí.

- ak sa stanú nepredvídané udalosti nemám žiadne úspory, nezvládnem to
- V prípade nejakej poruchy (elektrospotrebiča, kúrenia, inštalácie) by som nemal prostriedky.
- mám malý dôchodok a odrobených 45 rokov
- mám nízky dôchodok nič mi neostáva
- pri dôchodku 300 eur a pri dnešných cenách sa nedá vyžiť!
- pri príjme 180 eur nie je čo dodať!
- bojím sa, že nebude mať ani na pohreb, neviem ušetriť
- som odkázaný na cudzích
- nedá sa nič ušetriť
- keď sa mi niečo pokazí (strecha, vysávač...)-kde na to zoberiem?
- Dôchodok nepokryje náklady na pobyt v sociálnom zariadení.
- nízky dôchodok, našťastie, že bývam so synom
- lebo som sama a bývam u dcéry
- málo peňazí
- nízky dôchodok
- nízky dôchodok
- nič neušetríme! všetko je presne vypočítané
- Keby som žil sám, tak nevyjdem, nemám ako si zaplatiť lieky, stravu, nedokážem zaplatiť ani svoje základné potreby.
- Keby som nemala manžela, tak nedokážem zaplatiť ani svoje základné potreby.
- musia mi doplácať deti
- nízky dôchodok
- zhoršuje sa zdravie, zvyšujú sa náklady
- Myslíte, že to stačí na dôstojnú starobu, liečiť sa nedá, každý výdavok navyše spôsobuje problém, musí sa šetriť na strave, liekoch, žiadna rekreácia, oddych.
- Lebo mám nízky dôchodok, nič mi neostáva.
- nemám na normálny život, každú korunu musím obracať niekoľkokrát
- Z 300 eur sa nedá žiť (a to bývanie, stravovanie) a kultúra 0 bodov.
- nízky invalidný dôchodok
- nízky starobný dôchodok
- Ja chudobná som!! Robila som ťažko 40 rokov a mám taký dôchodok??
- Veď nemám ani cent, musí sa o nás starať dcéra, nemám na lieky, stravu.
- zlý zdravotný stav, hospitalizácia v nemocnici
- Dvaja žiť zo 400 Eur to sa dá, nech to skúsia páni politici...
- Nemám dosť peňazí na zaplatenie ani výdavkov nie ešte pre svoje potreby.

- nízky dôchodok, nedostatočné náklady na jedlo a iné
- nemôžem si dovoliť dovolenku mimo bydlisko
- nevládnosť zo zdravotných dôvodov, manželka je 12 rokov po mozgovej príhode, pravostranne ochrnutá
- nízke dôchodky, vysoké náklady
- musím obracať každé euro, ak príde niečo navyše platiť tak to nevychádza
- som sama
- z takéhoto dôchodku sa žiť nedá, uťahujem, ako sa dá, často sa stane, že nemám na lieky ani na jedlo
- z takého príjmu si človek nič nemôže dovoliť
- stačí si pozrieť náklady, nemám ani na to čo potrebujem a nefajčím, nepijem
- veď nemám nikdy ani na jedlo
- Mám peniaze, ale nemám možnosť si nijak ušetriť, keby sa niečo stalo alebo som niekam chcela ísť, niečo si kúpiť.
- zlý zdravotný stav, malé finančné možnosti na liečenie
- som na vozíčku a nemôžem si zaplatiť opatrovateľku- stará sa o mňa dcéra
- nemáme ani na telefón!!!
- nemám ani na byt-musia mi dať deti a to si nemôžem kúpiť ani lieky
- ak sa muž pominie, môj dôchodok nebude stačiť
- nemám dosť peňazí!!!
- nedostatok financií
- kvôli financiám
- nízky starobný dôchodok
- málo finančných prostriedkov
- môj dôchodok je nízky
- môj starobný dôchodok po odpracovaní 38 rokov je až ponižujúco nízky
- v prípade úmrtia jedného z nás náklady na bývanie a živobytie nepokryjú z dôchodku jedného
- nízky dôchodok
- deti mi musia doplácať aby som tu mohol byť
- mám malý dôchodok, ale keď sme dvaja (manžel) tak sa to ako tak dá
- malý dôchodok
- mám najnižšiu kat. dôchodku po 37 rokoch poctivej práce a vychovaní 2 statočných synov
- dôchodok nekryje platby požadované poskytovateľom služieb a ďalšie výdavky
- nízke dôchodky
- nízky dôchodok, úspory sa minú
- nemám ani na lieky
- nemám na lieky, nič si nemôžem dovoliť je to z ruky do huby, strava je bez ovocia, ťažko sa žije to je živorenie
- nie je na základné potreby, obraciam každý cent, niekedy nemám ani na lieky, služby
- musia mi dávať deti
- z toho sa nedá vyžiť a musím, často si ani lieky nevyberiem, žiadne ovocie
- nízky mesačný príjem
- sú vysoké poplatky
- nemám na lieky, ovocie, zeleninu
- niekedy nemám ani na to základné
- tak takýto dôchodok je len na prežitie

- nič si nemôžem dovoliť
- Ak umrie jeden z partnerov, bude to veľmi ťažké
- 169 je dosť, to je žobračina. na ostatné výdavky mi musia prispieť, často prosím susedov o jedlo a pomoc
- zvýšená kriminalita voči starším
- nemôžem si nič dovoliť!!!
- nemám ani na lieky
- nič si nemôžme dovoliť, žiadne ovocie
- musia mi finančne pomáhať deti, mám malý dôchodok
- nízky dôchodok, som chorá
- nemala by som kde byť, keby mi nedoplácali deti
- keby mi deti nepomohli zahyniem od hladu, nič si nemôžem dovoliť.
- niekedy nemám ani na drevo-kúrim len v jednej izbe, nič si nekúpim, ani na lieky
- príliš malý dôchodok
- malý dôchodok
- chýbajú finančné prostriedky na zdravot.
- nedostatok možnosti lek. starostlivosti
- nestačí mi ani na základné potreby, často nemáme ani na lieky
- z 200€ sa dá vyžiť? živorím, nemám na nič, chce sa mi zomrieť
- dá sa vyžiť zo 199 Euro, to je almužna za tie odrobené roky
- nízky dôchodok nič si nemôžem dovoliť, málo na stravu, lieky, musím moc šetriť
- môže vážne ochoriť a nebudú mať dostatok finančných prostriedkov na liečenie
- malý dôchodok (209€)
- som odkázaná na pomoc
- všetko je drahé
- malé dôchodky, takto sa dá žiť
- som sám, každý mesiac všetko miniem
- nemám ani na lieky
- všetko je drahé, dôchodok valorizujú málo
- nízky dôchodok
- nič mi neostáva, keď všetko poplatím
- malý dôchodok
- nízky dôchodok
- malý dôchodok
- som akoby príťaž pre moje deti
- nemôžem si zaplatiť dôležité potreby, musel som si požičiavať
- nemám ani na základné potreby, nie je na vitamíny, ovocie, nevyzdrvihnem si ani lieky
- nízky dôchodok
- všetko miniem, nič mi neostáva
- bez manželovho dôchodku by mi to nevchádzalo
- lieky si niekedy nemôžem vybrať
- mám nízky dôchodok, ale naštastie
- nízky dôchodok- som sám
- všetko miniem. Nič mi neostáva
- je to nízky dôchodok, ak by som nebýval u detí, nevyjdem
- rast cien, rast nákladov na liečbu, opatrovanie v budúcnosti- v prípade odkázanosti- platby na sociálne služby

- aby som vyžila doplácajú mi deti, aj oni sami ledva vyžijú
- celý život som robila a mám taký dôchodok?
- keď som pracovala v kuchyni 38 rokov , vychovala som 3 deti a mám takýto dôchodok?!!!!
- nedostatok stravy, málo živín
- potrebujem zuby a nemám na ne
- žijem sama
- veď mi nič neostáva!
- ak príde problém, nemám to ako uhradiť, aj keď sme dvaja, musíme veľa šetriť a nič si nemôžeme dopriať, nechodíme na kultúru, dovolenky, nefajčíme, nepijeme
- nemám žiadne financie
- veľmi šetrím
- mám veľmi nízky dôchodok
- mesačne nič neušetrím
- ak zostanem sama!
- ak človek je chorý a ostane sám- k tomu nízky dôchodok...
- ak by sme nemali 2 príjmy, ale len 1, nevedela by som udržať dom a vyžiť
- nemám úspory, všetko je drahé
- len môj dôchodok by nestačil, šťastie, že sme ešte spolu s manželom
- musia mi dávať deti, nemôžem si zaplatiť lieky, kúpiť ovocie, zdr. pomôcky
- keby som nebývala s deťmi, tak neviem, ako by som vyžila s toho dôchodku a to som robila celý život!!!!
- nemám na nič, málo dobrej stravy- mlieko, syry ovocie- nič, drahé lieky, málo vitamínov, žiadna kultúra
- som odkázaný na pomoc od syna aby som tu mohol bývať
- nemám na lieky a, len na oči beriem za 22€. nič si nemôžem dovoliť
- všetko je stále drahšie a pripomienky nikto neberie do úvahy
- zhoršuje sa zdravotný stav, som sama
- som sama
- bez manželovho dôchodku by som to neutiahla
- nič neušetrím, všetko sa minie

Otázka č. 35

Máte na záver nejaké pripomienky, alebo návrhy, o ktoré by ste sa s nami chceli podeliť?

(jednotlivé výroky respondentov sú uvedené v pôvodnom znení, bez akejkolvek korekcie, a teda môžu obsahovať gramatické chyby)

- väčšia starostlivosť zo strany štátu o starých a osamotených ľudí
- Celý život som musela šetriť, kupovať najlacnejší tovar, použitý tovar z druhej ruky, na záľuby mi nikdy nevyšlo
- Dôchodcovia, ktorí celý život pracovali, by mali mať dôchodky aspoň na úrovni 70% priemernej mzdy.
- konečne vyrovnať dôchodky medzi starodôchodcami (do roku 2004) a novodôchodcami (od 1.1.2004)
- je to smutný život
- zvýšenie dôchodku by ma potešilo
- treba sa zamerať na starších ľudí, ktorí žijú sami a nemajú žiadnu pomoc
- na všetko sú peniaze, len na dôstojnú starobu nemáme
- Celý život sme poctivo pracovali a máme menej ako tí, čo nepracovali. Dôchodky sú nízke, je to nespravodlivé.
- zvýšenie dôchodku by ma potešilo
- v sociálnom zariadení zlepšiť zdravotnú starostlivosť
- je potrebné navýšiť invalidné dôchodky
- "-sprístupniť možnosť 1 € pre seniorov zaplatiť v múzeách, kultúrnych podujatiach
- -zvýšiť príspevok z úradu práce pre aktivačné práce"
- určiť kanceláriu ochrany práv (ombudsman) pre seniorov
- Mal by sa zlepšiť kultúrny život v DSS.
- zlepšiť sociálnu situáciu seniorov zo strany štátu
- zabezpečiť pre seniorov bezplatnú sanitnú službu resp. sociálny taxík
- aby dôchodcovia mali úmerne k svojmu zdravotnému stavu aj patričnú liečbu
- aby naše súdnictvo bolo trochu zhovievavejšie k náhodným súdnym sporom-dôchodcom
- aby aj drahšie prístroje boli dostupné aj pre dôchodcov
- Nepáči sa mi život v takom zriadení, ako je na Slovensku, kde sú ľudia iba bohatí a chudobní. Žijeme na pokraji chudoby. Je to ostuda tohoto štátu. Toľko rôznych strán (politických) nie je nikde na svete. Je to všetko len banda darmožráčov, ktorí hľadajú iba na seba a nie na národ, ktorý je vyciciavaný.
- Nie je to dôstojný život, vlastne si nemôžem nič dovoliť, potrebovala by som liečenie, nemám naň prostriedky, mala by som jesť viac ovocia, nemám peniaze, stretávame sa s hrubým a často ponižujúcim správaním či u lekára, na ulici, na úradoch, akoby starší už nemal miesto v spoločnosti. Nízke príjmy spôsobujú, že musím byť závislá od iných-manžela, detí... nemám možnosť kultúrneho vyžitia, často nemám na lieky, nemôžem si zobrať všetko čo dostanem predpísané, potrebovala by som vitamíny, masti od bolesti, nemôžem si ich kúpiť. Vysoké sú aj doplatky u lekára a stále rastú.
- Život staršieho človeka..človek je ohrozený chudobou, nemá dostatok finančných prostriedkov ani na základné potreby, lieky, vôbec nie na liečenie. V spoločnosti je starší človek vnímaný ako príťaž, starší má nízky príjem, nie sú dostatočné služby a pomoc, nie je zabezpečené, aby starší človek, ktorý potrebuje pomoc, opatrovateľské služby mal možnosť si tieto v dostatočnej miere a podľa potreby zabezpečiť. Je potrebné, aby blízka rodina mohla opatrovať svojich rodinných príslušníkov a aby sa im to počítalo do

odrobených rokov, ale aj aby dostali potrebné finančné prostriedky. Naše ženy chodia opatrovať do cudziny, prečo nemajú podmienky, aby opatrovali starších na Slovensku?

- aby obvodný lekár bol trochu informovaný a aby vedel pomôcť a nie aby povedal, že on nevie čo a ako ďalej- s jeho diagnózou
- aby na úradoch pracovníčky poradili, čo môžu ponúknuť a nie aby ani to na čo má človek nárok- neporadili a nepomohli vybaviť
- aby obvodná lekárka mi dala liek, ktorý mi pomôže a hlavne aby bol dostupný mojej peňaženke
- Na úradoch, nech pracovníčky sa správajú k starším ľuďom s úctou a nech im poradia, a nie zosmiešnia!!!
- Nech sa v nemocniciach správajú k dôchodcom pacientom trochu srdečnejšie, raz bude každý chorý a starý!!!
- Aby zdravotný personál sa správal tak ako zarobí. Všetci majú také platy ako málo kto, kto robí na 4 zmeny a zarobí to čo oni. Všetci každý by chcel mať viac??
- Aby všetky prístroje boli rovnaké na starších, dôchodcov a aj na podnikateľov. Raz každý bude potrebovať lekárov rovnako!!!
- Aby sa zdravotnícky personál k starším ľuďom správal ako sa patrí a nebol k nim apatický.
- Neochota zdravotných sestier k starším pacientom ležiacim na izbách v nemocniciach.
- Pripomienka k zdravotným sestram a lekárom aby sa správali k chorým starším občanom ako treba a ako si zaslúžia !!!
- Keby naše zdravotníctvo bolo trochu na lepšej úrovni a hlavne lepšia starostlivosť o starších a chorých ľudí.
- Keď sa zavolá, tak rýchla služba aby bola rýchla a aby sa správali k pacientom, tak ako by sa správali k vlastnej rodine.
- Chcela by som sa spýtať, či môže sanitka v meste "oddychovať" 3 dni na parkovisku. To ich máme tak strašne veľa??
- Aby aj lieky dôchodcovia dostali ako im prislúcha a nie ktoré sú najlacnejšie!!!
- Keby na oddeleniach v nemocnici sa správali k starším ľuďom a chorým tak, ako sa patrí a neboli by na nich takí suroví a zlý!!!
- Keby na súdoch a u policajtov sa správali tak, akože sú platení z našich daní, ktoré sme roky platili!!!
- Aby niektoré úkony (CT, rentgen, sono) boli aj pre starších pacientov.
- vytvoriť podmienky pre zlepšenie zdravotných podmienok seniorov
- pre seniorov zlepšiť prístup ku kultúre bez platenia
- profesionálnejší prístup k pacientom a trochu pochopenia pre starších pacientov
- Aby som nemusela radiť lekáre- obvodnej, kam ma má poslať a čo mi má urobiť. Tento prístup sa mi zdá smiešny!!
- "-základné životné potreby si dokážem zaobstarať zo svojho príjmu
- -nákladnejším oblečením a inými nákladnejšími vecami ma obdarúvajú deti"
- Odpovede v dotazníku závisia od výšky dôchodku a od toho, či žije človek sám, alebo s partnerom.
- Aby sestričky v nemocnici na lôžkovej časti sa správali k pacientom tak, aby ich chorobu trochu zmiernili a pomohli im sa trochu vyliečiť, a nie ich zadupávať do zemi!!!
- Neštátne domovy dôchodcov sú veľmi drahé, bolo by potrebné, aby boli dotované, štátne domovy nestačia, je ich málo, problém je sa tma umiestniť.
- Ďakujem za dôveru. Dúfam, že budem nápomocná k zvýšeniu dôchodkov pre seniorov, ktorí odpracovali všetky povinné roky pre dôchodok no bývalý systém im vymeral podstatne menej.

- chcem poďakovať za dôveru
- Dôsledný dotazník- dúfam, že bude nápomocný
- Odpracovala som 17 rokov, mám 2 deti, starala som sa o svokru, mám vysokú cukrovku, pichám si inzulín- nedostala som ani cent, žijeme zo 400 EUR, deti nám musia kupovať jedlo, lieky. Je to neskutočné, že sa nepočíta to, že som opatrovala starých ľudí- mojich blízkych, lebo iná možnosť nebola a teraz som potrestaná za túto starostlivosť. Je to hanba. Ja nemám právo na život. Tí čo nerobia vôbec, tak tí dostanú niečo- tých 17 poctivo odrobených rokov si nikto neváža, to om neodvádzala nič. Aká je to spravodlivosť.
- Seniori majú nedostatočný príjem a žijú často pod hranicou chudoby.
- Mala by som veľa námetov, po operácii chrbtice 8 hod. narkóza, neviem písať. Mám záujem spolupracovať.
- Starý človek už nemá právo na nič, mám vysokú školu a dôchodok almužnu, žena nemá nič. To je za prácu, ktorú sme poctivo odvedli v tomto štáte. Mám pocit, že sa nás len chcú zbaviť, aby nám nemuseli dať ani tých mizerných 400 a zvýšenie 1,90- to je pľuvanec.
- upraviť starodôchodky!
- Zvýšiť príjem na živobytie, príspevky na bývanie...+ iné
- Nie, zatiaľ sa viem brániť sama, resp. sami (s manželom)
- Moja životná úroveň je veľmi nízka, jeť musím lacné potraviny, ovocie, zelenina len občas, ryby vôbec nekupujem, preto som zdravotne na tom veľmi zle. Som vylúčená zo spoločenského života, lebo si nemôžem dovoliť chodiť a platiť za kultúrne podujatia.
- Mám p
- ripomienky ohľadom zdravotníctva a poradových čísel u lekárov (odborných): musí sa stáť min. hodinu pred otvorením polikliniky "na štarte" a aj keď som medzi prvými, počas cesty do ordinácie ma predbehne mladší, takže nemám šancu zobrať poradové číslo a na vyšetrenie sa nedostanem.
- nemám
- Viac televíznych reláciách- rešpektovanie programu pre seniorov
- osamelo žijúce staré osoby: nie je zohľadnená ich situácia pri umiestnení do zariadenia soc. služieb v porovnaní s inými, ktorí majú rodinné zázemie
- je veľká neúcta k starým všade, zabudli čo sme urobili. 1,90 je výsmech čo nám pridali
- "pomoc pri doplácaní liekov, zdravot. vecí, doplácať elektrinu pri používaní O2 atď.
- Som ž. som vdova/ manžel mal vyšší príjem -> ročné zvyšovanie vždy dostanem menej ako moje spolupriateľky vydaté a majú ešte popritom robotu
- plat-> ja zo zdravot. problémov nemôžem pracovať"
- "na starého človeka kašlú, je už do šrotu, najradšej by boli, aby sme tu neboli.
- častokrát nadávajú a využívajú nás, len ak chcú, aby sme volili.
- Čo je to necelé 2€ k dôchodku. Páni, nemám dosť, a čo vy"
- je potrebné zlepšiť nároky na kúpeľnú liečbu
- zlepšiť kvalitu stravy v domove sociálnych služieb
- V zdravotných zariadeniach zlepšiť osobné právo na súkromie.
- viac kultúrnych podujatí pre seniorov
- zlepšiť právne povedomie seniorov
- pomôcť samostatne žijúcim seniorom
- znížiť cenu liekov pre seniorov
- je nedostatočná pomoc polície týraným ľuďom
- ak prídete na úrad tak vás ani nevypočujú, sme už nepotrební

- možno, ale teraz ma nič konkrétne nenapadá
- zvýšenie dôchodku starobného
- veľmi malý starobný dôchodok
- veľkým ponížením bolo pre mňa zvýšenie dôchodku o 1,9€
- finančné sa lepšie o seniorov
- Patrím do kategórie ľudí, ktorí budovali socializmus a čo naše starobné dôchodky?
- stanovené dôchodky podľa príjmov a vypočítateľne podľa predchádzajúceho zákona, nie sú primerané k terajším dôchodkom za takú istú odvedenú prácu. Sú ponížujúce pre túto skupinu dôchodcov, ktorá vytvorila spoločenské hodnoty, majetok, ktorý bol spiratizovaný - pôvodne a teraz táto skupina dôchodcov tiež potrebuje slušne dožiť. Nezvyšenie dôchodkov pre týchto dôchodcov ponížujúce. Vid' zvýšenie o 1,90€ Je to výsmech do tváre dôchodcom.
- zakázať chov zvierat v bytovkách. roznášajú parazity a iné. nechávajú psov doma a odchádzajú do roboty. psy brešú celý čas kým neprídu a my starí ľudia sa mamičky s malými deťmi sme vyrušovaní
- "venovať sa možnostiam ľudí v soc. zariadeniach podmienkam prizatia sponz.l dary, šikovné podvody.
- osamelí seniori majú nízke dôchodky (rozhodnutia pred r. 2004 !!)čo ak nie sú deti atď"
- Vďaka p. Bohu som ešte zdravý. iný by bol môj hodnotiaci postoj. Istota však a obavy vzhľadom na všeobecnú situáciu, mám (až depresívne stavy)
- V spoločnosti starý človek je odpísaný, len živoríme-ak je chorý tak je to katastrofa nemá na lieky ani na vyšetrenia, lebo musí platiť a moc to často nemá, potom radšej trpí
- Starší človek by mal zomrieť, tak ho vnímajú, nemá právo na nič, všetci sa správajú akoby sme tu nič neurobili. Aké máme dôchodky a dajú nám len 1,90 to je výsmech.
- zdravie sa mi zhoršuje, na služby nemám, na starých ľudí sa nemyslí
- lepšia refundácia financií na osobných asistentov, opatrovateľky
- znížiť ceny stravy pre sociálne odkázaných ľudí
- starší seniori sa často stávajú príťažou pre deti a ostatných ľudí a zvyšuje sa terčom psychického a fyzického násillia v rodinách
- starý človek má už ísť do starého železa, nemá nikto o neho záujem
- Nechápem ako môžem dostávať takéto mizerné dôchodky, myslíte, že stačí ak dostaneme niečo na vianoce, to nám má pomôcť? A zvýši sa o 1,90- smutné, chcete sa zbaviť starých ľudí. My sme tu niečo urobili- my sme vytvorili túto spoločnosť a nás kašlete.
- započítat' opateru chorých rodičov do odpracovaných rokov pri vymeriavaní starobného dôchodku
- prednostné vybavenie u lekárov
- pravidelne zvyšovať dôchodky
- zlepšiť informovanosť o právnych nárokoch
- dôchodky sú malé, starí ľudia žijú zle, nie sú služby
- zrušiť akékoľvek poplatky v zdravot.
- zlepšiť zdravotnú pomoc v DD
- starším by mala byť venovaná väčšia pozornosť, mali by mať vyššie dôchodky, valorizácia je úbohá, mnohí nemajú ani na základné potreby v mojom okolí nemajú ani na lieky. U lekárov, v zdravotníctve sú nekontrolovateľné poplatky. Starý človek by mal mať právo žiť dôstojnejšie. K starým by mali pristupovať s väčšou úctou, mladí nemajú úctu, treba ich viesť k tomu. Čo robia médiá- len samé brutality

- starý člověk žije zle, také důchodky jsou jako almužna, potom jsme jen jako příťaž pre deti a tie musia robiť. Niekedy nemajú čas na mňa a ja som celý deň sama, čo by sa stalo ak oni prídu o zamestnanie, bojím sa.
- nemám na to, aby som si zabezpečila služby, občas mi pomáhajú susedia, ale neviem čo bude, ak už nebudem vladať, vôbec na domov nemám
- v masmédiách viac informovať o zlej sociálnej situácii starších ľudí
- doporučujem postavenie ľudí so ZŤP zlepšiť
- čiastočne zlepšiť opatrovateľské možnosti v DD
- Príjem dôchodkov zvýšiť
- je potrebné zvýšiť starobné dôchodky
- málo informácií ohľadom kúpeľov a rekreácie
- zvýšiť soc. starostlivosť- penzióny- stacionáre atď.
- na starých sa zabúda, takéto dôchodky sú hanbou 1,90, to si myslíte, že stačí, odpusťte to, ste nám napľuli do očí, za našu prácu. Starý človek nech nezavadzia a čím skôr sa pominie tým lepšie
- takýto život je strašný, človek živorí- či je to 200 Eur, na čo mi to má stačiť? to si my nezaslúžime, aby sa štát o nás oistaraľ, nychovala som deti, starala sa o mamu dlhé roky- štát sa o ňu nepostaraľ a ja teraz ani nechcem ani žiť, zrejme o to aj ide, aby nás bolo menej
- mám odrobených 28 rokov, dve deti, opatrovala som svoju mamu, svokru- robila som prospešnú prácu a to je vďaka tohto štátu- to nie je práca v prospech spoločnosti ak opatrujete starých ľudí a staráte sa o deti. Hanba- to je trest, že človek pomáha svojim blízkym a nahrádza starostlivosť štátu
- viac úcty k staršiemu, vyššie dôchodky, dôstojne žiť
- pomáhať seniorom v ťažkých životných a sociálnych situáciách poradenskou službou
- kultúrny program v zariadeniach soc. služby je nedostatočný
- finančná podpora pri nároku na kúpeľnú liečbu
- starší človek nemá dobrý život, žije ťažko, nemá vlastne na nič
- k starším by sa mali lepšie správať, starý človek je zaujímavý pred voľbami, inak sa na neho zabúda. Nemám ani na lieky u lekára musím stále viac platiť toto si nezaslúžime za našu prácu za celý život - robili sme poctivo
- menej rečí, viac skutkov
- opätovné zvýšenie starobných a invalidných dôchodkov
- zlepšiť prístup k najnovším technológiám- tablet, internet
- mali by sa hŕfne trestať šmejdi, čo chcú zarábať na starých ľuďoch
- zvýšiť počet sociálnych pracovníkov a asistentov
- starší človek je akoby na príťaž, zle s ním zaobchádzajú na verejnosti, často i rodinní príslušníci. ide skôr o majetok, financie. Život starších je o tom, že človek nemá financie na dôstojný život. Nemôže si zabezpečiť kvalitnú stravu ani ísť do kúpeľov zlepšiť zdravie. Každý cent musí obracať v ruke.
- ďakujem za to, že ste zaujali kladný postoj k seniorom
- venovať viac pozornosti poskytovania kúpeľnej liečby
- nám starodôchodcom- doteraz neprepočítali dôchodky-stále sú oveľa nižšie ako novodôchodcovia
- starý človek by nemal byť závislý na deťoch mal by si môcť vybrať kde bude žiť. Dôchodky nestačia na domov, je mi smutno, že musíme takto žiť, starý človek je pre tento štát len n ťarchu, aké máme dôchodky- hanba!

- Tí čo sme robili celý život 45 rokov máme smiešne nízke dôchodky, zničené zdravie a keď pridajú tak taký smiešny peniaz ? 1.90 ?? ponížujúce !
- pripomienky seniorov na rôznych úrovniach nikto nerealizuje
- Zvýšiť dôchodky nad hranicu chudoby
- Pomôcť finančne starým, a chorým pre možnosť platiť si opatrovníčku a kvalitné sociálne služby
- veľmi nízke dôchodky, vianočné príspevky sú veľmi malé
- seniori nemajú dostatok financií szdavú stravu, pravidelnú
- susedské spory
- prideliť na kúpeľnú liečbu a vyšší balík peňazí
- potrebovali by sme lepšie služby pre nas starých ľudí, monhí už nevládzeme si pomôcť je zaražajúce a výsmech, keď mam po 40 odrobených rokoch takýto dôchodok a pridané 1,90 eura ? VÝSMECH
- vraj bezplatné zdravotníctvo - musela som si dať srpaviť nové zuby a požičať si na ne. Zuby u starého človeka sú taký nadštandard ? koľko potom dopláca poisťovňa ?
- valorizácia dôchodkov je smiešne nízke tak ako aj samotný dôchodo
- som nemilo prekvapená koľko sa dopláca na zub. protézu, to už poisťovňa nič nehradí, alebo máme chodiť bezzubý ??
- Zdá sa mi, že všade sa len vypyťujú aby ľudia dávali pripomienky, ale zatiaľ neviem, že by to niekto aj ďalej riešil hlavne pred voľbami sa len sľubuje aj dôchodsom
- pýtate sa na zamestnávanie dôchodcov - je hanba že sú nútení niektorí pracovať, mohli by radšej mať prácu mladí ľudia a dôchodca primeraný dôstojný dôchodok
- všade sa hovorí o zdravom stravovaní ale keby mal len tak človek žiť je to veľmi drahé, dôchodky na to nestačia

Chudoba a sociálne vylúčenie starších osôb na Slovensku

2016

© Slovenské národné stredisko pre ľudské práva, Fórum pre pomoc starším

ISBN 978-80-89016-87-7

9 788089 016877 >

ISBN 978-80-89016-87-7